

DYFODOL CYNHWYSOL

CANLLAW AR GYFER CASGLIADAU LLYFRGELL GWRTH-HILIOL YNG NGHYMRU

ARWAPCHS-S2-025

DYFODOL CYNHWYSOL

CANLLAW AR GYFER CASGLIADAU LLYFRGELL GWRTH-HILIOL YNG NGHYMRU

ARWAPCHS-S2-025

1. Cyflwyniad	2
2. Modiwlau	5
2.1 Modiwl 1: Pryniannau a Chasgliadau Stoc	7
2.2 Modiwl 2: Catalogio a dosbarthu	14
2.3 Modiwl 3: Ymgysylltu â'r gymuned ac allgymorth	19
3. Adnoddau	24
3.1 Llyfrau	26
3.2 Podlediadau	27
3.3 Llyfrau Llafar	28
4. Atodiadau	29
Atodiad 1. Holiadur Arolwg Ymchwil Model Hyfforddiant	30
Atodiad 2. Templed Cyfweiliad Ymchwil Model Hyfforddiant a Chynnwys	57
Atodiad 3. Dadansoddi Data	58
Atodiad 4. Adnoddau Ymarferol ar gyfer Tasgau Modiwl	103
5. Llyfryddiaeth	113

1

Canllaw ar gyfer Casgliadau
Llyfrgell Gwrth-hiliol yng
Nghymru

Cyflwyniad

1. Cyflwyniad

Fel sefydliadau gwybodaeth a diwylliant, mae llyfrgelloedd bob amser wedi chwarae rhan bwysig wrth hyrwyddo amrywiaeth, tegwch a chynhwysiant. Fodd bynnag, mae digwyddiadau diweddar wedi amlygu'r angen dybryd i lyfrgelloedd wneud mwy i fynd i'r afael â hiliaeth, o fewn eu strwythurau eu hunain ac yn y gymdeithas ehangach y maent yn ei gwasanaethu.

Yn ddiweddar cyhoeddodd Llywodraeth Cymru Gynllun Gweithredu Cymru Wrth-hiliol (ARWAP) i ysgogi newid. Mae hiliaeth yn ffurf systemig a sefydliadol o wahaniaethu a rhagfarn yn seiliedig ar hil, gan arwain at ymyleiddio, triniaeth anghyfartal, a rhoi unigolion neu grwpiau lleiafrifoedd ethnig dan anfantais. Mae Cynllun Gweithredu Cymru Wrth-hiliol yn cydnabod hiliaeth fel mater o bwys ac mae'n defnyddio dull gwrth-hiliol unigryw i fynd i'r afael ag ef o fewn sefydliadau cyhoeddus. Nod y cynllun yw adolygu polisiâu cenedlaethol i sicrhau eu bod yn wrth-hiliol ac yn cydnabod bodolaeth anghydbwysedd grym sy'n arwain at wahaniaethu hiliol a chyfleoedd cyfyngedig. Mae'r cynllun gwrth-hiliol yn mynd y tu hwnt i ymagweddau blaenorol fel integreiddio neu amlddiwylliannedd ac yn pwysleisio arweinyddiaeth lleiafrifoedd ethnig, herio strwythurau grym a thueddiadau isymwybodol. Mae'r cynllun yn canolbwyntio ar chwe maes trawsnewid, gan gynnwys bywyd bob dydd, darparu gwasanaethau, y gweithle, cyfleoedd gwaith, diffyg modelau rôl gweladwy, a phrofiadau ffoaduriaid neu geiswyr lloches. Nod y cynllun yw cynnal safonau Deddf Cydraddoldeb 2010 tra'n rhoi camau trawsnewidiol ar waith mewn partneriaeth â lleiafrifoedd ethnig.

Mae'r adroddiad hwn yn rhan o brosiect tri cham Casgliadau Llyfrgell Gwrth-hiliol a gomisiynwyd gan CILIP Cymru, ac mae'n canolbwyntio ar hyfforddiant gwrth-hiliol, gan ddarparu mewnwelediadau ac argymhellion i lyfrgelloedd sy'n ceisio creu amgylchedd mwy cynhwysol a theg i bawb.

Nod y canllaw hwn a'r prosiect ehangach yw cefnogi a gwella'r ddarpariaeth o wasanaethau llyfrgell o safon uchel, hygyrch a chynhwysol. Gobeithiwn y bydd yr ymchwil yn cyd-fynd ag amcanion ehangach y Fframwaith SLICC nesaf, gan sicrhau bod llyfrgelloedd yn cyfrannu at lesiant a bywyd diwylliannol eu cymunedau tra'n meithrin ymdeimlad cryf o berthyn ac ymgysylltu.

Un o'r heriau allweddol wrth fynd i'r afael â hiliaeth yw penderfynu a yw'n broblem unigol neu sefydliadol. Pan ystyrir hiliaeth fel problem unigol, mae'r ffocws ar fynd i'r afael ag agweddau ac ymddygiad unigolion sy'n arddangos credoau neu weithredoedd hiliol. Er bod hwn yn gam pwysig, gall arwain at ymagwedd gyfyng sy'n anwybyddu'r ffactorau systemig a sefydliadol ehangach sy'n cyfrannu at hiliaeth. Mewn cyferbyniad, pan fydd hiliaeth yn cael ei gweld fel problem sefydliadol, mae'r ffocws ar y polisiâu, arferion, a strwythurau sy'n parhau anghydraddoldeb a gwahaniaethu, yn aml waeth beth yw

bwriadau neu gredoau pobl unigol. Mae'r ymagwedd hon yn cydnabod nad mater o weithredoedd unigol yn unig yw hiliaeth, ond ei bod wedi'i gwreiddio yng ngwead cymdeithas, gan gynnwys yn ein sefydliadau, ein polisiâu a'n harferion .

Yn yr adroddiad hwn, rydym yn archwilio goblygiadau'r gwahanol safbwyntiau hyn ar hiliaeth ac yn rhoi arweiniad i lyfrgellwyr ar sut i symud tuag at ymagwedd fwy systemig a sefydliadol tuag at wrth-hiliaeth. Gobeithiwn y bydd y canllaw hwn yn adnodd gwerthfawr i lyfrgelloedd sy'n ceisio cymryd camau ystyrlon tuag at ddyfodol mwy cynhwysol a theg, yn unol â Safonau Llyfrgelloedd Cyhoeddus Cymru.

Yn y penodau canlynol, rydym yn cyflwyno tri Modiwl, pob un yn canolbwyntio ar wahanol agweddau ar arferion llyfrgelloedd: Pryniannau a Chasgliadau Stoc, Catalogio a Dosbarthu, ac Ymgysylltiad Cymunedol ac Allgymorth.

Mae'r adran Rhestr Adnoddau yn cynnwys Llyfrau, Podlediadau, a Llyfrau Llafar ar gyfer dysgu estynedig. Mae'r Atodiadau yn cynnig offer atodol, megis holiaduron arolwg, templedi cyfweld, ac adnoddau ymarferol ar gyfer tasgau modiwl. Yn olaf, mae'r Llyfryddiaeth yn cynnwys yr holl ffynonellau a ddyfynnir drwy'r canllaw, gan alluogi darllenwyr i ymchwilio ymhellach i bynciau cysylltiedig. Yn 2022, cynhaliwyd Arolwg Gweithlu gan Kinetiq, rydym yn cyfeirio'n fyr at yr adroddiad hwn yn yr adran Dadansoddi Data yn y ddogfen Model Hyfforddiant¹.

Gobeithiwn y bydd y canllaw hwn yn cynorthwyo llyfrgellwyr ar eu taith tuag at greu llyfrgelloedd gwrth-hiliol, gweledigaeth y maent mor ymrwymedig i'w gweld yn ymarferol, tra'n cyflawni amcanion Safonau Llyfrgelloedd Cyhoeddus Cymru a'r prosiect Casgliadau Llyfrgell Gwrth-hiliol ehangach a gomisiynwyd gan CILIP Cymru.

¹Cyhoeddwyd Adroddiad Arolwg Gweithlu 2022 yn ystod cam ôl-gynhyrchu allbynnau Model Hyfforddiant a Chynnwys Hyfforddiant y Prosiect Casgliadau Llyfrgell Gwrth-hiliol. O ganlyniad, mae mwyafrif ein hallbwn yn cyfeirio at Adroddiad Arolwg Gweithlu 2015.

Cofleidio Amrywiaeth mewn
Casgliadau, Catalogio ac
Ymgysylltu â'r Gymuned

Modiwlau

Mae'r adran hon yn cynnwys tri modiwl sy'n anelu at feithrin cynwysoldeb mewn llyfrgelloedd. Mae Modiwl 1 yn mynd i'r afael â phryniannau a chasgliadau stoc, gan amlygu'r angen i adnabod ac ymladd rhagfarnau. Mae Modiwl 2 yn ymchwilio i gatalogio a dosbarthu, a hyrwyddo arferion gwrth-hiliol. Yn olaf, mae Modiwl 3 yn canolbwyntio ar ymgysylltu â'r gymuned ac allgymorth, mynd i'r afael â micro-ymosodedd ac ymgysylltu â chymunedau amrywiol. Mae pob modiwl yn cynnig gweithgareddau ymarferol i atgyfnerthu'r dysgu.

2.Modiwlau

2.1 Modiwl 1: Pryniannau a Chasgliadau Stoc

Mae staff llyfrgelloedd cyhoeddus ledled Cymru, yn gweithio mewn llyfrgelloedd amrywiol o feintiau amrywiol, pob un yn chwarae rhan hanfodol wrth gyflawni Safonau Llyfrgelloedd Cyhoeddus Cymru. Fel rhan o Gynllun Gweithredu Cymru Wrth-hiliol ehangach Llywodraeth Cymru, mae CILIP Cymru Wales wedi comisiynu'r Prosiect Casgliadau Llyfrgell Gwrth-hiliol, menter tri cham a gynlluniwyd i hyrwyddo arferion llyfrgell cynhwysol a theg. Dylid ystyried yr adroddiad hwn felly, yn ogystal â'n hymchwil a'r prosiect ehangach, yng nghyd-destun Safonau Llyfrgelloedd Cyhoeddus Cymru yr ydym yn cydnabod y byddant yn cael eu hailgynllunio yn unol â Strategaeth Ddiwylliannol newydd Cymru yn fuan . Rydym yn awgrymu y bydd y gwaith hwn yn helpu eich sefydliad i fodloni gofynion y fframwaith newydd.

Yn y modiwl cyntaf hwn o Brosiect Casgliadau Llyfrgell Gwrth-hiliol, fe welwch amrywiaeth o strategaethau ar gyfer prosesau prynu stoc, sydd wedi'u teilwra i ddiwallu anghenion ac adnoddau unigryw eich sefydliad. Drwy roi'r strategaethau hyn ar waith, bydd eich llyfrgell yn cyfrannu at nodau trosfwaol Safonau Llyfrgelloedd Cyhoeddus Cymru ac yn hyrwyddo arferion gwrth-hiliol yn eich cymuned.

Gwahanol fathau o bryniannau:

Mae gan lyfrgelloedd cyhoeddus Cymru ddau brif ddull prynu: pryniannau trydydd parti a phryniannau gan y llyfrgell.

Pryniannau Trydydd Parti

Mae "pryniannau stoc trydydd parti" yn cyfeirio at y broses o brynu deunyddiau llyfrgell, megis llyfrau, cyfnodolion, ac adnoddau amlgyfrwng gan werthwyr neu gyflenwyr allanol, sy'n gweithredu fel cyfryngwyr, gan archebu adnoddau ar ran gwasanaethau llyfrgell. Er bod manteision i bryniannau trydydd parti megis symleiddio'r broses brynu a rhoi mynediad at gasgliadau ehangach neu arbenigol, mae pryniannau trydydd parti hefyd yn cyfyngu ar allu'r llyfrgell i addasu eu dewis yn seiliedig ar anghenion a diddordebau unigryw eu cymuned. Mae hyn oherwydd bod ganddynt lai o reolaeth uniongyrchol dros gynnwys y pryniannau lle gallai amcanion a chymhellion eraill megis defnydd a phoblogrwydd ddylanwadu ar wneud penderfyniadau.

Yn anfwriadol felly, gall stoc a brynir gyda'r amcanion hyn fethu ag adlewyrchu anghenion neu fuddiannau lleiafrifoedd ethnig a chymunedau ymylol. Mae'n hanfodol i lyfrgelloedd ymgysylltu'n weithredol â'r cymunedau hyn, a naill ai ategu neu drawsnewid dulliau prynu

trydydd parti gydag ymdrechion bwriadol i guradu stoc sy'n amlygu awduron, diwylliannau a phrofiadau amrywiol, gan sicrhau bod y llyfrgell yn darparu gwasanaeth cynhwysol a chroesawgar i bawb.

Pryniannau gan y Llyfrgell

Mae pryniannau gan y llyfrgell yn golygu bod staff y llyfrgell ei hun yn dewis ac yn prynu adnoddau. Mae sawl mantais i'r ffordd hon o adeiladu casgliadau a all wasanaethu'r cymunedau lleiafrifoedd ethnig lleol yn well. Drwy gael rheolaeth dros y broses ddedhol, gall llyfrgelloedd deilwra eu casgliadau i anghenion a diddordebau eu noddwyr amrywiol. Pan fydd llyfrgellwyr yn gweithio gyda noddwyr amrywiol, gallant ddysgu mwy am yr adnoddau a'r deunyddiau penodol sy'n taro tant gyda'r cymunedau hyn ac yn eu grymuso. Mae hyn yn golygu y gall staff sy'n ymwneud yn uniongyrchol â gwasanaethau cwsmeriaid ac ymgysylltu â'r gymuned gael effaith gadarnhaol ar arferion prynu, p'un a yw eu rôl yn cynnwys cyfrifoldebau o'r fath ai peidio. Er bod pryniannau gan y llyfrgell yn dibynnu ar amser, ymdrech ac arbenigedd staff llyfrgelloedd i sicrhau eu bod yn ymwybodol o ffynonellau perthnasol ac yn gallu cael gafael arnynt, mae'n rhoi cyfle i staff llyfrgelloedd drawsnewid eu stoc yn ddedholiad amrywiol sy'n angenrheidiol ar gyfer gwasanaeth gwirioneddol gynhwysol a chroesawgar.

Os ydych chi'n ymwneud â phrynu stoc

Bydd yr argymhellion canlynol yn fwyaf perthnasol i staff llyfrgelloedd sy'n ymwneud â phrynu stoc. Fodd bynnag, yn dibynnu ar faint a'r modd y caiff y llyfrgell ei rhedeg neu'r cydweithio a hyblygrwydd ynghylch cyfrifoldebau staff, gall staff nad ydynt fel arfer yn ymwneud â phrynu stoc weithredu ar yr argymhellion hyn.

Beth allwch chi ei wneud:

- *Parhau i fod yn wybodus am awduron, crewyr a chyhoeddwyr amrywiol.*
- *Datblygu polisiau prynu gwrth-hiliol:* Gallwch gydweithio â'ch tîm neu gymuned ymarfer ddigidol gyda llyfrgellwyr sy'n ymarfer o dan amgylchiadau tebyg i archwilio a gweithredu polisiau prynu sy'n meithrin methodolegau gwrth-hiliol. Mewn llyfrgelloedd mwy, gallwch eirioli i greu pwyllgorau dewis amrywiol.
- *Adolygu a dadansoddi stoc gyfredol:* Efallai eich bod yn ymwybodol neu ddim yn ymwybodol o fylchau yn stoc gyfredol eich llyfrgell a hyd yn oed ar ôl i chi roi rhai polisiau prynu gwrth-hiliol ar waith, efallai y gwelwch nad yw'r rhain yn cael eu hadlewyrchu yn y stoc na'r casgliadau. Y ffordd orau o ddeall hyn yw trwy gynnal adolygiadau a dadansoddiadau rheolaidd o'r stoc gyfredol i sicrhau bod stoc eich llyfrgell yn parhau i wasanaethu corff amrywiol o ddefnyddwyr.
- *Rheoli perthnasoedd gwerthwyr:* Mae gan bob llyfrgell ei rheoliadau ei hun; gallwch wneud rhywfaint o ymchwil ar y rheoliadau perthnasol ar gyfer eich llyfrgell i weld a yw'n bosibl elwa ar arbenigedd gwahanol werthwyr sy'n darparu detholiad

amrywiol o ddeunyddiau. Fel arall, gallwch gysylltu â'ch gwerthwr presennol i fynegi pa mor bwysig yw hi i'ch llyfrgell gynrychioli'r gymuned y mae'n ei gwasanaethu. Fel cleient, gall eich dull o adeiladu stoc a chasgliadau gwrth-hiliol gael effaith ar y dewisiadau y mae gwerthwyr yn eu gwneud. Yn y pen draw, byddwch yn eiriol dros wrth-hiliol trwy werthuso'n feirniadol y detholiad stoc a ddarperir gan eich llyfrgell a disgwyl newid gan werthwyr presennol a darpar werthwyr. Gweler Adran 3.3 am wybodaeth fanylach.

- *Eiriolwr ar gyfer dyrannu cyllideb:* Ar ôl cael gwybodaeth hanfodol gan werthwyr presennol neu ddarpar werthwyr gyda golwg ar gael mynediad at ddetholiad mwy amrywiol o ddeunyddiau, gallwch gyfleu'r opsiynau hyn i'ch tîm rheoli, awdurdod lleol neu gorff cyllido i adeiladu achos dros ddyrannu cyllideb. Gallwch gyfeirio at Gynllun Gweithredu Gwrth-hiliol Llywodraeth Cymru, y wybodaeth yn y Ddogfen Cynnwys Hyfforddiant hon ac unrhyw hyfforddiant arferion llyfrgell gwrth-hiliol yr ydych wedi'i dderbyn hyd yma i gefnogi eich achos.

Os nad ydych yn ymwneud â phrynu stoc

Os nad yw unrhyw un o'r argymhellion uchod yn berthnasol i'ch rôl neu eich sefydliad, gallwch barhau i gael effaith ystyrlon ar bryniannau stoc gwrth-hiliol trwy ddarparu cymorth yn y ffyrdd canlynol.

Beth allwch chi ei wneud:

- *Cynnig argymhellion:* Bydd eich diddordeb mewn diwylliannau amrywiol a'ch gwybodaeth amdanynt yn ased gwerthfawr ar gyfer cyflawni arfer prynu stoc gwrth-hiliol yn eich llyfrgell. Mae'n bosibl hefyd bod eich rôl yn eich rhoi mewn sefyllfa unigryw yn eich llyfrgell, lle mae eich cysylltiad â'r defnyddwyr yn rhoi mantais i chi wrth sylwi ar y bwlch rhwng eu diddordebau nhw ac arlwy presennol y llyfrgell. Gallwch ddefnyddio eich gwybodaeth neu gysylltiad â diwylliannau gwahanol i wneud argymhellion sy'n gyfredol ac yn berthnasol i anghenion a diddordebau cymunedau lleiafrifoedd ethnig lleol.
- *Cymryd rhan mewn gweithgareddau ymgysylltu cymunedol ac allgymorth:* Yn dibynnu ar eich rôl, gallwch ymgysylltu â defnyddwyr o gymunedau lleiafrifoedd ethnig i ddeall eu hanghenion a'u diddordebau. Gwnewch yn siŵr eich bod yn gwneud cofnod o'r mewnwelediad hwn i'w gyflwyno i gydweithwyr neu reolwyr perthnasol. Gweler Adran 6 am ragor o wybodaeth ar gyfer ymgysylltu cymunedol ac allgymorth.
- *Cefnogi digwyddiadau a rhaglennu:* Gallwch drefnu, cefnogi a chymryd rhan mewn ymgysylltiad cymunedol a gweithgareddau sy'n ymwneud â phrynu stoc gwrth-hiliol. Gweler Adran 6 am ragor o wybodaeth am sut i gynllunio a threfnu'r mathau hyn o weithgareddau.
- *Gweithio'n agos â chydweithwyr:* Gallwch weithio'n agos gyda chydweithwyr sy'n ymwneud â phrynu stoc i rannu eich mewnwelediad.

Deall ac adnabod rhagfarn

Yn ein harolwg diweddar "Arferion Llyfrgell Gwrth-hiliol", dangosodd staff llyfrgelloedd yng Nghymru lawer iawn o ddi-ddordeb mewn deall ac adnabod rhagfarn. Yng nghydestun llyfrgelloedd, gall "rhagfarn" gyfeirio at ragdybiaethau ymwybodol neu anymwybodol ynghylch yr hyn a gynigir neu a ddylai gael ei gynnig gan y llyfrgell i'w defnyddwyr. Gall cyffredinoli canfyddiadau am y gymuned y mae eich sefydliad yn ei gwasanaethu hefyd arwain at ragfarn, oherwydd efallai na fyddai aelodau o grwpiau ethnig lleiafrifol nad ydynt yn gweld eu hanghenion a'u diddordebau'n cael eu diwallu erioed wedi teimlo rheidrwydd i fynychu'r llyfrgell. Gall rhagfarnau arwain at ddiffyg cynrychiolaeth cymunedau lleiafrifoedd ethnig a chyfyngu ar allu'r llyfrgell i wasanaethu cwsmeriaid yn gyfartal.

Fel llyfrgellydd sydd â phrofiad ac arbenigedd mewn prynu stoc, efallai y bydd rhai o'r methodolegau canlynol yn gyfarwydd i chi. Yn yr adran hon, fe'ch gwahoddir i edrych a chanolbwyntio ar y dulliau hyn o safbwynt gwerthuso a phrynu stoc gwrth-hiliol.

Arolygu stoc ac arddangosfeydd

Camau:

- *Hunanfyfyrrio*: Adnabod eich rhagfarnau eich hun a chwilio am gyfleoedd i'w herio. Gwnewch eich ymchwil eich hun ar wrth-hiliaeth. Gallwch archwilio hyfforddiant proffesiynol, llyfrau neu gyfryngau ar wrth-hiliaeth. Mae'n bwysig eich bod yn cymryd cyfrifoldeb am eich dysgu eich hun a pheidio rhoi'r baich ar ysgwyddau ffrind neu gydweithiwr o leiafrifoedd ethnig. Gallwch ddefnyddio'r argymhellion a ddarperir yma, adnoddau yn y Trosolwg Damcaniaethol a'r Rhestr Adnoddau yn [y ddogfen hon] i fyfyrrio ar eich tueddiadau.
- *Datblygu system*: Os ydych eisoes yn ymwneud â phrynu stoc, efallai bod gennych system ar gyfer arolygu eich stoc eisoes. Os nad oes, efallai yr hoffech feddwl am greu system sy'n gweithio ar gyfer maint a math stoc eich llyfrgell. Gallai hyn olygu defnyddio system fesur (metrigau) sy'n cynnwys amrywiaeth yr awduron, pynciau, a safbwyntiau neu nodi meysydd yn eich stoc lle mae diffyg cynrychiolaeth o leisiau a diwylliannau amrywiol.
- *Ymgysylltu â staff a'r gymuned*: Cydweithio â staff, defnyddwyr, neu grwpiau cymunedol lleol i gasglu gwybodaeth am eu hanghenion a'u diddordebau mewn perthynas â stoc eich llyfrgell. Gallai hyn olygu trefnu grwpiau ffocws unigryw ar gyfer pob grŵp lleiafrif ethnig y gallwch gysylltu â hwynt. Gallai'r ymagwedd hon liniaru'r risg o gyffredinoli anghenion a buddiannau gwahanol gymunedau lleiafrifoedd ethnig a rhoi mewnwelediad i chi sy'n ddiwylliannol berthnasol a phenodol.

- *Dadansoddi cynrychiolaeth mewn fformatau gwahanol:* Meddyliwch y rôl y mae pob un o fformatau cynnig eich llyfrgell yn ei chwarae i'ch defnyddwyr, a dychmygwch beidio â gallu darparu'r cynnig hwnnw i unrhyw un o'ch defnyddwyr. Gwnewch yn siŵr eich bod yn edrych ar sut y mae diwylliannau lleiafrifoedd ethnig perthnasol yn cael eu cynrychioli yn y llyfrau, e-lyfrau, llyfrau llafar, DVDs, ac adnoddau ar-lein yn stoc a chasgliadau eich llyfrgell.
- *Adolygu arddangosfeydd a deunyddiau hyrwyddo:* Gwerthuswch sut rydych chi neu eich cydweithwyr yn cyflwyno ac yn hyrwyddo eich stoc. Sicrhewch fod yr arddangosfeydd yn cynrychioli'r ychwanegiadau a wnewch at eich stoc. Hyrwyddwch yr ychwanegiadau hyn i'ch cymuned gyfan a meddyliwch am ddarparu deunyddiau hyrwyddo amlieithog.

Adnabod ac amlygu meysydd i'w gwella

Gan eich bod bellach wedi gwneud y gwaith o ddeall ac adnabod y tueddiad yn eich stoc a phrosesau cysylltiedig, y cam nesaf yw adnabod meysydd i'w gwella. Bydd y rhan hon yn eich arwain ar ddogfennu eich canfyddiadau a sefydlu proses gynaliadwy a pharhaus ar gyfer adnabod a deall tuedd yn stoc eich llyfrgell.

Camau:

- *Dogfennu canfyddiadau a meysydd i'w gwella:* I gefnogi eich achos dros newid, dylech gyflwyno tystiolaeth o'ch canfyddiadau o'ch proses adnabod tuedd. Bydd hyn nid yn unig yn dangos y bylchau yng nghynigion eich sefydliad ond hefyd yn dangos i chi pa bynciau a fformatau sydd eu hangen yn fwy nag eraill. Bydd dogfennu'r canfyddiadau hyn yn rhoi man cychwyn i chi ar gyfer seilio eich prosiect o adeiladu stoc a chasgliadau Llyfrgell Gwrth-hiliol.
- *Sefydlu proses gynaliadwy:* Bydd cofnodi eich canfyddiadau hefyd yn eich helpu yn y tymor hir, oherwydd gallwch edrych yn ôl ar y camau yr ydych wedi'u cymryd a chreu proses gynaliadwy ar gyfer gwelliant parhaus yng nghynrychiolaeth eich stoc o ddiwylliant a safbwyntiau cymunedau lleiafrifoedd ethnig perthnasol. Wedi i chi gael profiad o'r holl gamau rydych wedi'u cymryd; bydd gennych y gallu i addasu proses ymarferol sy'n benodol i faint a natur eich sefydliad. Gallwch hefyd hysbysu neu hyfforddi cydweithwyr ar sut i ddilyn y broses hon, gan hybu eich effaith ar ddileu rhagfarn o'r hyn y mae eich llyfrgell yn ei gynnig.

Rhoi datblygu stoc/casgliadau gwrth-hiliol ar waith

Ar ôl gwerthuso ac adnabod tueddiadau yn stoc eich llyfrgell, mae'n amser wedyn i chi feddwl am ddefnyddio methodolegau gwrth-hiliol fel rhan o'ch strategaethau prynu stoc. Drwy fabwysiadu dull rhagweithiol o brynu stoc, byddwch yn gallu cyfrannu at hyrwyddo gwrth-hiliol yn eich sefydliad a gwasanaethu anghenion a buddiannau eich cymuned gyfan yn well. Yn yr adran hon, byddwn yn archwilio tair sefyllfa wahanol yn seiliedig ar yr

arferion prynu mwyaf cyffredin ar draws llyfrgelloedd Cymru. Nod y strategaethau hyn yw eich grymuso â chanllawiau ymarferol i greu stoc llyfrgell neu gasgliadau sy'n fwy croesawgar a chynrychioliadol o wahanol ddiwylliannau. Cofiwch efallai na fydd bob amser yn bosibl newid y ffordd y mae pethau'n cael eu gwneud ond bydd cwestiynu'r agweddau problemus arferion presennol a chychwyn sgwrs yn parhau i gyfrannu at hyrwyddo arferion gwrth-hiliol y llyfrgell.

Ychwanegu at bryniannau trydydd parti

Er mwyn mynd i'r afael â chyfyngiadau pryniannau trydydd parti, gall llyfrgelloedd fynd ati i ychwanegu corff amrywiol o awduron a safbwyntiau at eu stoc neu eu casgliadau. Gall yr argymhellion isod fod yn fan cychwyn ar gyfer yr ymdrechion hyn:

- *Ymchwilio i gyhoeddwyr a dosbarthwyr annibynnol:* Chwilio am gyhoeddwyr a dosbarthwyr sy'n rhoi mwy o lais i gymunedau lleiafrifoedd ethnig sydd heb gynrychiolaeth ddigonol. Ymchwilio i'w darpariaeth am brofiadau a safbwyntiau o'r cymunedau hyn a/neu gan awduron lleiafrifoedd ethnig. Sylwch fod sefydliadau fel Cyngor Llyfrau Cymru a Chyhoeddi Cymru yn cefnogi cyhoeddi llyfrau am brofiadau unigolion o leiafrifoedd ethnig. Gall y sefydliadau hyn fod yn borth gwerthfawr i gyhoeddwyr a dosbarthwyr annibynnol perthnasol.
- *Darganfod awduron lleol a hunan-gyhoeddedig:* Gall ymgysylltu â chymunedau lleiafrifoedd ethnig lleol eich helpu i adnabod awduron lleol o gefndiroedd amrywiol y gallai eu gwaith gael ei gynnwys yn stoc neu gasgliad eich llyfrgell. Mae awduron hunan-gyhoeddedig yn aml yn cynnig safbwyntiau ffres ac unigryw. Gall y sylw a gânt o gael eu cynnwys yn stoc y llyfrgell eu cefnogi i ddatblygu eu hymdrechion fel ysgrifenyddwyr.
- *Ehangu fformatau ac ieithoedd:* Meddylwch am brynu deunyddiau poblogaidd mewn sawl iaith i wasanaethu amrywiaeth ieithyddol yn well yn eich cymuned leol. Gallai hyn gynnwys canllawiau yn y Gymraeg a ysgrifennwyd mewn ieithoedd amrywiol i gefnogi targed Llywodraeth Cymru o 100,000 o siaradwyr Cymraeg erbyn 2050.

Trawsnewid pryniannau trydydd parti

Gall mynd i'r afael â heriau sy'n ymwneud â phryniannau trydydd parti hefyd olygu trawsnewid disgwyliadau eich sefydliadau gan ddarparwyr. Gallwch ddilyn y camau hyn i agor sgwrs newydd gyda darparwyr eich sefydliad:

- *Cyfleu nodau eich llyfrgell:* Ceisiwch gyfleu nodau eich llyfrgell o greu a chynnal detholiad gwrth-hiliol i'r darparwr. Dangoswch bwysigrwydd y nod hwn trwy eich gwybodaeth am wrth-hiliaeth. Gallwch ddefnyddio'r argymhellion yn y ddogfen hon neu gyfeirio at "Casgliadau Llyfrgell Gwrth-Hiliol" gan CILIP a "Cynllun Gweithredu Cymru Wrth-hiliol" Llywodraeth Cymru

- *Gofynnwch am ddewisiadau amrywiol:* Anogwch eich darparwyr i fynd ati i chwilio am a darparu deunyddiau gan ystod amrywiol o awduron, cyhoeddwr a phynciau gan gynnwys y rheini sy'n ymwneud â chymunedau lleiafrifoedd ethnig perthnasol yn eich ardal. Gofynnwch iddynt ymrwmo i gyfran ymarferol o leisiau heb gynrychiolaeth ddigonol gyda theitlau prif ffrwd.
- *Darparu adborth a monitro cynnydd:* Adolygwch y deunyddiau a ddarparwyd gan y trydydd parti a rhowch adborth ar ba fath o ddeunydd sydd wedi ennyn y diddordeb mwyaf yn eich cymunedau lleiafrifoedd ethnig leol. Cadwch gofnod o'r ddarpariaeth o ddeunyddiau amrywiol gan asesu effeithiolrwydd y cydweithio hwn.

Trawsnewid pryniannau gan y llyfrgell:

Os yw eich llyfrgell yn dewis a phrynu stoc ei hun, gallwch ddilyn y camau hyn i ddechrau gwneud prosesau prynu stoc eich llyfrgell yn fwy gwrth-hiliol:

- *Adolygu a diwygio polisiau prynu :* Archwiliwch bolisiau a gweithdrefnau prynu eich llyfrgell i deall a ellir gweithredu arferion gwrth-hiliol neu a oes angen gwneud newidiadau i gynnwys strategaethau prynu gwrth-hiliol. Ceisiwch gyfleu eich pryderon i gydweithwyr sy'n ymwneud â phryniannau neu eich tîm rheoli ynghyd â'r mewnwleidiad a gawsoch o ddilyn y camau yn Adran 2.2.
- *Datblygu meini prawf dethol gwrth-hiliol:* Gan ddefnyddio eich mewnwleidiad o'r tasgau blaenorol a dealltwriaeth o anghenion cymunedau lleiafrifoedd ethnig lleol, datblygwch feini prawf a chanllawiau a fydd yn eich helpu chi a chydweithwyr eraill i ddewis deunydd sy'n adlewyrchu diddordeb ac anghenion defnyddwyr o leiafrifoedd ethnig.
- *Ymgysylltu â staff y llyfrgell:* Rhannwch eich mewnwleidiad a'ch meini prawf dewis wedi'u diweddarau â chydweithwyr. Hyfforddwch staff sy'n ymwneud â dewis a phrynu i sicrhau eu bod yn deall pwysigrwydd y newidiadau hyn.
- *Ymgysylltu â'r gymuned a chael adborth:* Ceisiwch ganfod ffyrdd o gynnwys aelodau eich cymuned wrth ddewis a gwerthuso deunyddiau. Gallwch ddod o hyd i ffyrdd o wneud hyn ym Modiwl 5 ar *Ymgysylltiad Cymunedol ac Allgymorth* .
- *Byddwch yn hyblyg:* Byddwch yn agored i newid a pheidiwch ag ofni meysydd anghyfarwydd. Gall newidiadau sylweddol i brosesau presennol gymryd amser ac amynedd. Drwy fod yn agored i adborth gan y cymunedau lleiafrifoedd ethnig yr ydych yn eu gwasanaethu, gallwch sicrhau bod eich ymdrechion yn arwain at welliannau wrth hyrwyddo arferion prynu stoc gwrth-hiliol yn eich sefydliad.

Gweithgareddau

Gweithgaredd mapio meddwl

Mewn amgylchedd ar-lein neu wyneb yn wyneb, crëwch fap meddwl cydweithredol o'r gwahanol ffyrdd y gall y gwahanol lyfrgelloedd y mae aelodau'r grŵp yn gweithio ynddynt brynu deunyddiau amrywiol.

Grwpiau trafod

Mewn grwpiau trafod llai o 2-4 aelod, trafodwch lyfr neu ddeunydd arall y mae eich llyfrgell wedi'i brynu'n ddiweddar. Rhannwch arferion a dulliau prynu eich llyfrgell a thrafodwch yr heriau o wneud prynu stoc yn arfer gwrth-hiliol.

Helpa sborion adnoddau llyfrgell/ar-lein

Creu helpa sborion i gyfranogwyr ddod o hyd i ddeunyddiau amrywiol yng nghasgliad y llyfrgell. Os ydych yn gweithio fel grŵp ar-lein, ewch ar helpa sborion ar-lein am y cynnwys amrywiol diweddaraf a fyddai'n gweddu orau i fuddiannau eich cymunedau lleiafrifoedd ethnig lleol.

Clwb Llyfrau Gwrth-Hiliol Rhithwir

Efallai na fydd cyfranogwyr eich grŵp gweithgaredd bob amser yn ymwneud â phrynu stoc, ond (gobeithiwn) y bydd ganddynt ddiddordeb mewn darllen llyfrau! Yn lle prynu deunyddiau newydd, gall grwpiau wyneb yn wyneb ac ar-lein ddarllen a thrafod llyfr gan berson o hil neu leiafrif ethnig neu am wrth-hiliaeth. Gallwch edrych ar yr adran Adnoddau yn y ddogfen hon am syniadau.

2.2 Modiwl 2: Catalogio a dosbarthu

Er gwaethaf eu gwahanol ffyrdd o weithio, mae pob llyfrgell yn defnyddio dulliau catalogio a dosbarthu. P'un a yw eich sefydliad wedi mabwysiadu System Degol Dewey, Dosbarthiad Llyfrgell y Gyngres neu'r Dosbarthiad Degol Cyffredinol, bydd y strategaethau y byddwch yn eu harchwilio yn yr adran hon yn rhoi dealltwriaeth i chi o sut y gallwch ddechrau hyrwyddo arferion catalogio a dosbarthu gwrth-hiliol yn eich llyfrgell. Crëwyd System Degol Dewey (DDC), y system a ddefnyddir amlaf yng Nghymru a'r DU, gan ddyn Americanaidd gwyn o'r enw Melvil Dewey yn 1876 drwy bersbectif Eingl-Americanaidd. Mae'r system DDC wedi'i beirniadu'n eang am y modd yr amlygir rhagfarn yn ei chategoreiddiadau. Er enghraifft, defnyddiodd y DDC derm difriol wrth gategoreiddio llyfrau o hanes a diwylliant Affricanaidd-Americanaidd hyd at y 1990au. Ar y llaw arall, mae'r DDC wedi'i ailgyhoeddi 23 o weithiau, gan ddangos y gellir diweddarau a gwella hyd yn oed system hirsefydlog sy'n darparu dosbarthiad rhagfarnllyd o wybodaeth trwy archwilio beirniadol ac arferion gwrth-hiliol. Trwy gymryd camau bwriadol a bwriadol, gall fod yn bosibl herio etifeddiaeth hiliol y systemau yr ydych yn ei gweithredu a thrawsnewid catalogau a systemau dosbarthu i fod yn ddiwylliannol sensitif ac yn berthnasol i gymunedau lleiafrifoedd ethnig.

Deall ac adnabod rhagfarn

Adolygu sut y defnyddir catalogau a systemau dosbarthu

Mae'r cam cyntaf wrth drawsnewid eich arferion catalogio a dosbarthu yn dechrau gyda dealltwriaeth o'r gwahanol ffyrdd y gallai metadata o'r hyn a gynigir gan eich sefydliad fod yn unochrog. Gall rhagfarn mewn catalogau a systemau dosbarthu amharu ar gynrychioli safbwyntiau amrywiol, hygyrchedd deunyddiau perthnasol a gall fod yn sylfaenol broblematig oherwydd y defnydd o derminoleg sydd wedi dyddio, yn hiliol, neu sydd fel arall yn dramgwyddus. Y nod gydag arferion catalogio a dosbarthu gwrth-hiliol yw dileu termau gwahaniaethol a sicrhau bod gwybodaeth gatalog yn adlewyrchu'r safbwyntiau a'r profiadau amrywiol a gynrychiolir eisoes yn stoc a/neu gasgliad eich llyfrgell.

- *Adolygu'r penawdau pwnc a disgrifiadau o'r eitemau:* Gallwch ddechrau ar y prosiect o adolygu'r penawdau pwnc a'r disgrifiadau o eitemau yn eich catalogau trwy amrywiaeth o ffyrdd yn dibynnu ar faint eich catalog a/neu ba mor aml y mae'n cael ei chwynnu. Gallwch ddrafftio neu ddefnyddio rhestr termau sy'n bodoli eisoes yn ymwneud ag arferion gwrth-hiliol i gychwyn eich adolygiad (Gweler Atodiad 5 am dempled o rhestr termau). Gwnewch yn siŵr eich bod yn nodi unrhyw dermau a allai fod yn broblemus y byddwch yn dod ar eu traws er mwyn dod i benderfyniad yn eu cylch yn nes ymlaen. Fel arall, efallai eich bod yn ymwybodol o gasgliad arbennig sy'n peri risg o gynnwys termau difriol, gwahaniaethol neu ddadleuol yr hoffech fynd i'r afael â hwynt. Byddai'r ymarfer hwn wedyn yn rhoi cipolwg i chi ar ba fath o dermau y dylech edrych allan amdanynt ar gyfer gweddill eich adolygiad. Felly, mae bob amser yn arfer da cofnodi termau a allai beri risg er mwyn cyfeirio atynt yn y dyfodol.
- *Adolygu'r cynlluniau dosbarthu:* Archwiliwch y cynllun dosbarthu (ee, DCC, LCC neu UDC) a ddefnyddir gan eich sefydliad ar gyfer categorïau posibl sy'n rhagfarnllyd neu'n cau allan ac ar gyfer hen dermau a theitlau gwahaniaethol a ddefnyddir mewn categorïau. Gallwch ddefnyddio'r daflen waith materion disgrifio a dosbarthu a ddarperir yn *Atodiad 4*. Gallwch wneud rhywfaint o ymchwil ar-lein ar ba fathau o faterion a nodwyd yn flaenorol gan lyfrgellwyr eraill yn eich cynllun catagoreiddio presennol. Ar y llaw arall, rydych mewn sefyllfa unigryw i adnabod materion sy'n ymwneud â stoc/casgliad eich llyfrgell ac anghenion cymunedau lleiafrifoedd ethnig lleol perthnasol. Felly, os oes gennych yr adnoddau, mae'n arfer gorau cynnal eich adolygiad eich hun o'r categorïau a'r is-gategorïau i weld a ydynt yn adlewyrchu'r gynrychiolaeth amrywiol yr ydych yn gobeithio ei chyflawni ar gyfer eich llyfrgell.
- *Adolygu arferion catalogio:* Gallwch hefyd asesu arferion catalogio eich sefydliad i ddeall pa mor gywir, cynhwysol a diwylliannol briodol a pherthnasol ydynt. Ar ôl datblygu dealltwriaeth gyffredinol o'r hyn sydd ar gael yn eich sefydliad gyda'ch adolygiad o'r penawdau pwnc, y disgrifiadau, a'r categorïau, gallwch ddangos (1) a yw'r stoc neu'r casgliad yn gallu bod yn berthnasol i safbwyntiau hiliol a lleiafrifoedd ethnig a chynwysoldeb ynddynt. ac (2) os ydyw, pam efallai nad yw'r

adnoddau hyn ar gael yn hawdd i ddefnyddwyr a allai fod â diddordeb yn eu defnyddio.

Adnabod ac arddangos meysydd i'w gwella

Unwaith y bydd gennych ddealltwriaeth gyffredinol o'r math o faterion sy'n ymwneud â chatalogio a dosbarthu sy'n rhwystro arferion gwrth-hiliol yn eich sefydliad, gallwch ddechrau gweithio tuag at newid y ffordd y caiff y rhain eu rhoi ar waith. Fodd bynnag, mae diweddarau catalogau, sylweddol eu maint ac mewn ffordd ôl-weithredol, yn broses sy'n llyncu llawer o amser. Dyma pam y bydd angen cynllun cadarn arnoch a fydd yn gosod ac yn blaenoriaethu nodau y gellir eu gweithredu i gael yr effaith fwyaf.

- *Adrodd eich canfyddiadau:* Mae'n amser gwneud defnydd da o'ch nodiadau o'r adolygiad o arferion metadata ac arferion catalogio trwy ddod â nhw at ei gilydd mewn adroddiad cydlynol. Ychwanegiad defnyddiol at hyn fyddai'r rhestr termau y gwnaethoch ei defnyddio neu ei chreu yn ystod y broses. Gall yr adroddiad hwn wedyn fod yn werthfawr i gydweithwyr eraill ddeall y materion a nodwyd gennych yn y system gatalogio a dosbarthu.
- *Adnabod nodau a datblygu cynllun gweithredu:* Rhannwch eich canfyddiadau a cheisiwch adnabod nodau gweithredu er mwyn i'ch sefydliad ymrwmo i gynllun gwrth-hiliol ar gyfer trawsnewid y ffordd o ddefnyddio catalogau a dosbarthiadau. Peidiwch â gosod nodau afrealistig a chofiwch faint o amser y gall ei gymryd i'ch sefydliad fynd i'r afael â thasgau penodol. Blaenoriaethwch eich nodau (a'ch ymdrechion) ar feysydd a fydd yn cael yr effaith fwyaf ar eich cymunedau lleiafrifoedd ethnig lleol. Gallwch hefyd gategoreiddio eich nodau fel rhai tymor byr a thymor hir. Rhannwch y nodau yr ydych wedi eu hadnabod yn dasgau a datblygwch linell amser ymarferol yn seiliedig ar y brys a'r ymdrech sydd eu hangen ar gyfer y tasgau hyn. (Gweler *Atodiad 3* am dempled cynllun gweithredu)
- *Ymgysylltu â chydweithwyr:* Rhannwch eich canfyddiadau a'ch nodau gyda'ch cydweithwyr yn ystod y broses gynllunio a gofynnwch am adborth. Er ei bod yn hollbwysig rhannu eich gwaith, mae'n bwysig cofio peidio ag ymrestru cydweithwyr o grwpiau hiliol neu leiafrifoedd ethnig heb feddwl yn ofalus am wneud hynny. Cofiwch, nid cyfrifoldeb y rhai sy'n dioddef hiliaeth yn unig yw goresgyn hiliaeth. Mae'n arfer da cyflwyno rhybudd 'trigger' byr am gynnwys y dasg cyn dangos unrhyw ddeunydd sy'n cynnwys gwybodaeth neu safbwyntiau gwahaniaethol a difriol. Os ydynt yn dymuno ymuno â chi, dylech gydnabod a dilysu eu persbectif a'u profiad byw a dadansoddi'n feirniadol wrthrych eu beirniadaeth.

Rhoi cynnal a chadw stoc/casgliadau gwrth-hiliol ar waith

Bydd yr adran hon yn cynnig camau ymarferol i chi ar gyfer rhoi cynnal a chadw stoc a chasgliadau gwrth-hiliol ar waith gan gyfeirio'n arbennig at gatalogio a dosbarthu. Bydd y camau nesaf yn adeiladu ar y gwaith a gwblhawyd yn yr adran flaenorol.

Newid y ffordd y caiff catalogio ei weithredu

- *Rhoi eich cynllun ar waith:* Defnyddiwch y cynllun gweithredu a'r rhestr termau yr ydych wedi cyfeirio ati/a grewyd gennych yn yr adran flaenorol fel canllaw i sefydlu amserlen ddiweddarau yn seiliedig ar yr adnoddau sydd ar gael i'ch llyfrgell.
- *Cydweithio ag arbenigwyr:* Ymgysylltwch ag arbenigwyr catalogio o'ch sefydliad chi a sefydliadau eraill a allai fod yn gyfarwydd â'r materion a nodwyd gennych, llyfrgellwyr o gefndiroedd amrywiol ac unigolion o gymunedau lleiafrifoedd ethnig er mwyn sicrhau methodoleg gynhwysol a gwybodus ar gyfer diweddarau eich catalogau. Gallwch drefnu grŵp ffocws neu sefydlu arolwg barn i gasglu adborth gan aelodau o'r gymuned sydd â phrofiad yn eu bywydau. Rhoddir gwybodaeth am sut i drefnu'r gweithgareddau ymgysylltu hyn ym Modiwl 3.

Newid y ffordd y mae dosbarthiadau'n berthnasol

- *Rhoi newidiadau ar waith:* Gall gymryd llawer iawn o amser ac adnoddau i roi newidiadau i arferion dosbarthu ar waith, felly meddyliwch am hyn fel proses barhaus. Gall newidiadau bach y gallwch eu cyflawni o bryd i'w gilydd ychwanegu at welliannau mawr wrth drawsnewid eich system ddosbarthu yn erbyn hiliaeth. Gan ddefnyddio mewnwleddiad o'ch adolygiad o arferion dosbarthu, gallwch gynllunio'r newidiadau angenrheidiol yn seiliedig ar nodau neu brosiectau drafft sy'n ymwneud â chategorïau penodol. Gallwch ddefnyddio'r cynllun gweithredu prosiect/seiliedig ar nodau yn *Atodiad 3* i gynllunio a chofnodi'r newidiadau/diweddariadau yr hoffech eu gweld.
- *Yn dilyn y diweddariadau diweddaraf:* Mae cadw i fyny â datblygiadau dosbarthu yn hanfodol i lyfrgelloedd, hyd yn oed wrth ddefnyddio systemau safonol. Mae cymhwyso'r diweddariadau hyn yn gwella casgliadau ac yn meithrin cynwysoldeb. Felly, mae'n hanfodol cael y wybodaeth ddiweddaraf, hyd yn oed pan nad yw addasiadau uniongyrchol yn bosibl.

Sefydlu arferion catalogio a dosbarthu gwrth-hiliol

- *Datblygu neu adolygu canllawiau ar gyfer pryniannau newydd:* Adolygwch ganllawiau presennol neu greu canllawiau newydd ar gyfer catalogio i ymgorffori'r newidiadau yr ydych wedi bod yn gweithio arnynt. Un ffordd o wneud hyn yw creu canllaw termau sy'n seiliedig ar eich rhestr termau y gallwch

chi a chydweithwyr eraill gyfeirio ati ar gyfer catalogio pryniannau yn y dyfodol. Rhannwch y canllaw termau hwn gyda gweithwyr newydd perthnasol ac ar draws eich sefydliad fel y gall y newidiadau hyn ddod yn wybodaeth a rennir. Bydd rhannu'r newidiadau hyn hefyd yn ei gwneud hi'n bosibl i gydweithwyr eraill dynnu sylw at unrhyw faterion y byddant yn dod ar eu traws, gan gyfrannu yn ei dro at eich ymdrechion i sefydlu arferion catalogio a dosbarthu gwrth-hiliol.

- *Cyfathrebu diweddariadau i'r cynllun dosbarthu:* Yn yr un modd â newidiadau mewn prosesau catalogio, gwnewch yn siwr fod eich cydweithwyr yn cael gwybod am y diweddariadau i'r cynllun dosbarthu. Bydd y wybodaeth hon yn hanfodol er mwyn i staff sy'n delio â chwsmeriaid allu arwain cwsmeriaid lleiafrifoedd ethnig neu ddefnyddwyr eraill sydd â diddordeb i'r cynigion hyn.
- *Heriau posibl:* Gall newid fod yn anodd, yn enwedig ar lefel sefydliadol. Gall diweddarau swyddogaethau canolog neu wybodaeth hirsefydlog o fewn sefydliad fod yn anoddach fyth ac achosi gwrthwynebiad. Dyna pam ei bod yn bwysig dilyn y camau blaenorol wrth baratoi ar gyfer newid. Gyda'r dystiolaeth a'r ddadl gywir, gallwch adeiladu achos a fydd yn argyhoeddi eich cydweithwyr a'ch rheolwyr o'r pwysigrwydd a'r angen am ddiweddariadau penodol i'r system ddosbarthu. Peidiwch â digalonni wrth wynebu rhwystrau. Cofiwch fod eich ymdrechion yn cael eu cefnogi a'u cymeradwyo gan brosiect Casgliadau Llyfrgell Gwrth-hiliol CILIP a Chynllun Gweithredu Cymru Wrth-hiliol Llywodraeth Cymru. Drwy ymgymryd â'r her hon, bydd eich sefydliad yn cyfrannu at fudiad ehangach dros newid cymdeithasol ac yn cael effaith gadarnhaol ar y cymunedau yr ydych yn eu gwasanaethu.

Gweithgareddau

Ymarfer adnabod rhagfarn

Rhowch restr o dermau catalogio neu benawdau pwnc i'r cyfranogwyr a gofynnwch iddynt ddod o hyd i unrhyw ragfarnau neu iaith ddifriol a allai effeithio ar ystod eang o ddefnyddwyr. Anogwch drafodaeth grŵp a gweithgaredd ar sut i ailfframio, aralleirio, neu ddisodli'r termau hyn.

Chwarae rôl

Bydd y gweithgaredd hwn yn cynnwys ymarfer chwarae rôl ynghylch dosbarthu gwahanol ddeunyddiau. Ar gyfer grwpiau ar y safle, bydd angen i'r hwylusydd baratoi rhestr o deitlau neu lyfrau ffisegol, ac ar gyfer grwpiau ar-lein, gall yr hwylusydd ddarparu rhestr gyda dolenni i'r wybodaeth teitl. Rhannwch y cyfranogwyr yn grwpiau llai a rhowch deitlau gwahanol iddynt eu dosbarthu. Anogwch nhw i ystyried yn feirniadol sut y gallai eu gwaith effeithio ar farn amrywiol ddefnyddwyr y llyfrgell o'r deunydd.

Ymarfer dadansoddi braint

Mae'r gweithgaredd hwn yn hawdd i'w gynnal yn bersonol neu ar-lein, ac mae'n cael pobl i feddwl am eu breintiau eu hunain a sut y gallant ddefnyddio'r breintiau hynny i wneud eu gwaith yn y llyfrgell yn well. Gellir gofyn i gyfranogwyr ysgrifennu eu breintiau ac yna eu rhannu gyda'r grŵp. Gall y breintiau hyn fod yn gysylltiedig â hil, rhyw, gallu, neu statws economaidd-gymdeithasol.

Ymarfer catalogio rhithwir

Os na allwch weithio gyda deunyddiau corfforol, dangoswch enghreifftiau o gofnodion catalogio i gyfranogwyr a gofynnwch iddynt werthuso pa mor gywir a gwrth-hiliol yw'r dosbarthiad. Archwiliwch y rhif dosbarthu, a metadata drwy gydol y cofnod, gan gynnwys penawdau pwnc, penawdau enwau a chrynodebau.

Adolygiad o derminoleg ar y cyd

Ar gyfer y gweithgaredd hwn, bydd angen i'r hwylusydd ddewis adran neu gasgliad penodol o'r llyfrgell. Yna gofynnwch i'r cyfranogwyr adolygu a diwygio'r derminoleg a ddefnyddir yn yr adran hon neu'r casgliad hwn. Gallwch wneud y gweithgaredd hwn yn bersonol neu ar-lein trwy rannu dogfen neu daenlen.

Adolygiad o ddosbarthiadau gan gymheiriaid

Yn hytrach na dibynnu ar y personél catalogio a dosbarthu, mae'r gweithgaredd hwn yn gwahodd llyfrgellwyr o bob rôl i gymryd rhan mewn adolygiad o waith catalogio a dosbarthu ei gilydd i roi adborth adeiladol ar sut i wneud y cofnodion yn fwy gwrth-hiliol. Mae'r gweithgaredd hwn yn gofyn am rywfaint o waith paratoi gan y cyfranogwyr ar ffurf cofnodion catalogio a dosbarthu.

2.3 Modiwl 3: Ymgysylltu â'r gymuned ac allgymorth

Bydd yr adran hon yn rhoi strategaethau ac offer i chi er mwyn eich helpu i wella potensial eich sefydliad i ennyn ymgysylltiad cymunedol ar gyfer datblygu casgliadau. Mae ymgysylltu â'r gymuned ac allgymorth yn agwedd hanfodol ar sefydlu arferion gwrth-hiliol yn eich llyfrgell gan ei fod yn rhoi cyfle i staff y llyfrgell ddysgu o brofiadau byw cymunedau lleiafrifoedd ethnig. Mae "profiad byw" yn derm a ddefnyddir i gydnabod sut mae cefndiroedd, diwylliannau ac amgylcheddau unigryw yn llywio profiadau unigolion. Yn ystod y blynyddoedd diwethaf, mae profiad byw wedi dod yn rhan hanfodol o'r astudiaeth o bob math o brofiadau lleiafrifol o rai lleiafrifoedd hil ac ethnig i brofiadau pobl anabl a'r gymuned LGBTQIA+. Mae'r pwyslais ar brofiad byw yn dilysu profiadau unigryw'r unigolion hyn ac yn cydnabod pwysigrwydd ystyried safbwyntiau unigol wrth weithredu mewn meysydd penodol megis cyfiawnder cymdeithasol, addysg, a gofal iechyd. Felly gall ymgysylltu â'r gymuned ac allgymorth roi cyfleoedd gwerthfawr i staff y llyfrgell addysgu eu hunain ar wahanol safbwyntiau ac addasu eu hymagwedd at arferion gwrth-hiliol yn seiliedig ar adborth perthnasol gan y cymunedau hyn.

Deall ac adnabod rhagfarn

Mae'n bwysig cydnabod a mynd i'r afael â'r rhagfarnau a all fodoli yn ymdrechion ymgysylltu â'r gymuned ac allgymorth llyfrgell. Gall rhagfarnau yn y maes hwn ddod i'r amlwg mewn amrywiol ffyrdd, megis diffyg cynrychiolaeth cymunedau neu ddiffyg cynhwysiant diwylliannol mewn rhaglenni. Efallai y cewch eich synnu o ddarganfod efallai nad yw rhai aelodau o'r gymuned erioed wedi ymweld â'r llyfrgell oherwydd rhwystrau canfyddedig neu brofiadau negyddol. Gallwch ddilyn y strategaethau isod i adnabod lle i wella o ran ymdrechion ymgysylltu ac allgymorth eich sefydliad ar gyfer cymunedau amrywiol.

- *Asesu ymdrechion ymgysylltu ac allgymorth presennol:* Cyn i chi ddechrau, mae'n bwysig asesu'r ymdrechion ymgysylltu ac allgymorth presennol gyda staff llyfrgelloedd sy'n ymwneud yn benodol â rhaglennu, gwasanaethau cwsmeriaid ac ymgysylltu â'r gymuned. Mae hefyd yn bosibl nad oes gan eich sefydliad ymdrechion strwythuredig neu "swyddogol" ar gyfer ymgysylltu â'r gymuned ond yn hytrach yn ymgysylltu â'r gymuned ar sail angen. Mae ein hymchwil wedi datgelu bod rhai staff llyfrgelloedd ledled Cymru yn cefnogi eu cymunedau lleiafrifoedd ethnig lleol mewn ffyrdd unigryw megis cymorth gyda cheisiadau fisa. Gwahoddwch eich staff rheng flaen i rannu eu profiadau o wasanaethu defnyddwyr o gymunedau lleiafrifoedd ethnig.
- *Adnabod rhwystrau i ymgysylltu a mynediad:* Efallai bydd y cam blaenorol wedi adnabod ymdrechion y gorffennol a'r presennol a'ch helpu i adnabod yr hyn sy'n helpu neu'n rhwystro eich sefydliad rhag cyflawni ymgysylltiad cymunedol effeithiol. Gallwch hefyd adolygu agweddau eraill ar wasanaethau eich llyfrgell i weld a oes unrhyw gyfleoedd i helpu mwy o gwsmeriaid o gymunedau lleiafrifoedd ethnig i gael mynediad at wasanaethau ac adnoddau eich sefydliad. Gall hyn hyd yn oed fod oherwydd lleoliad eich llyfrgell ee a yw wedi'i lleoli ar y stryd fawr neu wedi'i chuddio mewn stryd mwy diarffordd.
- *Cydweithio â chymunedau:* Gallwch gysylltu â sefydliadau ac arweinwyr cymunedol lleol i gysylltu â grwpiau lleiafrifoedd ethnig lleol. Er enghraifft, gallwch gysylltu ag ysgolion lleol neu fannau addoli i gyrraedd rhwydwaith penodol o leiafrifoedd ethnig, gallwch hefyd ymgynghori â'ch awdurdod lleol ar sefydliadau cymunedol y gallent fod yn ymwybodol ohonynt. Fel hyn gallwch ymestyn y tu hwnt i'r unigolion sydd eisoes yn ymgysylltu â gwasanaethau eich sefydliad a chyrraedd defnyddwyr a chymunedau newydd. Gall aelodau'r cymunedau lleiafrifoedd ethnig hyn roi cipolwg i chi ar y rhesymau y tu ôl i'w diffyg ymgysylltu â'ch gwasanaethau neu eu diffyg diddordeb ynddynt.

Deall a mynd i'r afael â micro-ymosodedd

Gweithrediadau, ymddygiadau neu sylwadau cynnil, boed yn fwriadol neu'n anfwriadol, yw micro-ymosodedd, sy'n cyfleu negeseuon gelyniaethus tuag at hunaniaeth person. Fodd bynnag, er mor ddibwys y gallant ymddangos i'r cyflawnwr, mae micro-ymosodedd yn cyfrannu at ormes systemig trwy normaleiddio'r gwahaniaethu parhaus yn erbyn lleiafrifoedd ethnig. Enghreifftiau cyffredin o ficro-ymosodedd y mae lleiafrifoedd ethnig yn aml yn ei brofi yw'r sylwadau, y cwestiynau a'r ymddygiadau a ganlyn: (1) "O ble ydych chi'n dod mewn gwirionedd?" (2) "Rydych chi'n siarad Cymraeg/Saesneg yn dda iawn" (3) symud oddi wrthynt yn fwriadol neu ddilyn eu symudiadau (4) canmol rhywun am siarad yn dda (5) defnyddio sylwadau difriol a jôcs hiliol/ethnig. Mae'r mathau hyn o ficro-ymosodedd yn atgyfnerthu stereoteipiau sy'n rhagdybio na all lleiafrifoedd ethnig fod yn Gymry neu'n Brydeinwyr, na allant fod yn siaradwyr Cymraeg neu Saesneg brodorol, na allant fod yn ddysgedig a huawdl, a'u bod yn fwy tebygol o gyflawni troseddau.

Fel staff y llyfrgell, mae'n hollbwysig eich bod yn creu amgylchedd diogel a chroesawgar i bob defnyddiwr a chydweithiwr. Mae hyn yn cynnwys osgoi defnyddio unrhyw iaith neu ymddygiad amharchus neu wahaniaethol. Dyma'r camau y gallwch eu cymryd i osgoi micro-ymosodedd yn eich sefydliad:

- *Addysgu staff y llyfrgell:* Meddyliwch amh drefnu taflenni, hyfforddiant penodol neu ymarferion ar gyfer addysgu staff y llyfrgell am ficro-ymosodedd a darparu gwybodaeth am arferion a thraddodiadau diwylliannau gwahanol.
- *Myfyrio ar ragfarnau a rhagdybiaethau:* Treuliwch amser yn darganfod eich rhagfarnau a'ch rhagdybiaethau eich hun am leiafrifoedd ethnig. Eich cyfrifoldeb chi yw unrhyw ragfarnau a rhagdybiaethau felly cofiwch beidio â rhoi pwysau ar gydweithwyr neu aelodau o'r gymuned lleiafrifoedd ethnig gyda chwestiynau diangen. Mae yna nifer o adnoddau sy'n darparu gwybodaeth yn hawdd am y materion hyn. Gallwch ddechrau gyda'r Rhestr Adnoddau yn y ddogfen hon.
- *Darparwch ganllawiau ar gyfer cyfathrebu ac ymddygiad parchus:* Er y gall deunyddiau hyfforddi ac ymarferion fod yn ddefnyddiol, mae'n bwysig bod gan eich sefydliad ganllawiau clir ynghylch cyfathrebu ag unigolion o ddiwylliannau amrywiol. Os na fydd y canllawiau presennol yn mynd i'r afael â'r materion hyn, gallwch eirioli i gyflwyno canllawiau ychwanegol i amddiffyn staff a noddwyr lleiafrifoedd ethnig. Gall y canllawiau hyn hefyd gynnwys gwybodaeth sy'n ymwneud â diwylliannau perthnasol a'u harferion.
- *Sefydlu proses ar gyfer adrodd a mynd i'r afael â micro-ymosodedd:* Y ffordd orau o eiriol dros eich cydweithwyr a'ch defnyddwyr o leiafrifoedd ethnig yw sefydlu gweithdrefnau cadarn a fydd yn eu hamddiffyn rhag ymddygiad niweidiol. Sicrhau nad yw'r broses adrodd ar gyfer y digwyddiadau hyn yn gymhleth ac nad yw'n achosi niwed pellach i'r dioddefwr. Cydnabod a dilysu eu profiad trwy gymryd y camau angenrheidiol i osgoi digwyddiadau pellach o ficro-ymosodedd.

Ymgysylltu a gwasanaethu cymunedau lleiafrifoedd ethnig

- *Strategaethau allgymorth:* Gallwch estyn allan at eich cymunedau lleiafrifoedd ethnig lleol neu eu harweinwyr trwy e-bost, llythyrau ac ymgyrchoedd cyfryngau cymdeithasol. Fel arall, gallwch hefyd neilltuo amser i fynychu digwyddiadau cymunedol lleol lle gallwch gwrdd ag aelodau o gymunedau lleiafrifoedd ethnig yn bersonol. Yn ogystal, gallwch gydweithio â chydweithwyr i greu ymgyrchoedd marchnata wedi'u targedu sy'n ystyried buddiannau ac anghenion cymunedau lleiafrifoedd ethnig lleol.
- *Ymgysylltu cymunedol a chyd-greu:* Defnyddiwch eich cysylltiadau â'r gymuned i wahodd defnyddwyr lleiafrifoedd ethnig i gyd-gynllunio a darparu rhaglenni a digwyddiadau wedi'u targedu sy'n bodloni diddordebau ac anghenion cymunedau lleiafrifoedd ethnig.
- *Mannau croesawu:* Un o'r ffyrdd mwyaf effeithiol o groesawu cymunedau amrywiol yw trwy gyflogi unigolion o'r cymunedau hynny. Yn ogystal, gallwch greu amgylchedd llyfrgell croesawgar ar gyfer cymunedau lleiafrifoedd ethnig trwy arddangos deunyddiau perthnasol o'r llyfrgell a gwaith celf, adnoddau a digwyddiadau sy'n dathlu ystod amrywiol o arferion a phrofiadau. Adolygwch eich arddangosfeydd, addurniadau a deunyddiau hyrwyddo ar gyfer stereoteipiau diwylliannol ac ewch ati i osod deunyddiau priodol yn eu lle. Er efallai na fydd yn ymarferol darparu gwasanaeth neu arwyddion mewn sawl iaith, gall rhywbeth mor syml â gweld cyfarchiad yn eu hiaith eu hunain wneud eich llyfrgell yn lle mwy croesawgar iddynt. Gweler *Atodiad 10* am restr o ffyrdd o ddweud "Helo" yn yr ieithoedd lleiafrifol ethnig a ddefnyddir fwyaf yng Nghymru a'r DU.

Gweithgareddau

Bwriad y gweithgareddau canlynol yw bod yn fan cychwyn i greu manau croesawgar ar gyfer sgysiau am ymgysylltiad cymunedol gwrth-hiliol. Gellir cynnal pob gweithgaredd yn bersonol ac ar-lein.

Gweithdy Profiad Byw

Gwahoddwch siaradwyr o gymunedau lleiafrifoedd ethnig a hoffai rannu stori o'u profiad byw a allai fod o fudd i ddealltwriaeth staff y llyfrgell o'u persbectif a'u profiadau. Ar ddiwedd y sesiwn, gofynnwch i staff y llyfrgell fyfyrion ar y stori ar y cyd a pha agweddau ohoni sydd wedi effeithio ar eu rhagdybiaethau.

Grymuso grwpiau ethnig lleiafrifol trwy gynrychiolaeth a chydweithio ar-lein

Anogwch gyfranogwyr i archwilio'r ffyrdd y mae grwpiau lleiafrifoedd ethnig lleol yn mynd ati i lywio eu presenoldeb ar-lein ac ymgysylltu â'u cymunedau ar lwyfannau cyfryngau cymdeithasol. Mae'r gweithgaredd hwn yn cynnwys

ymchwilio i sut mae'r grwpiau hyn yn hunangynrychioli ac yn cyfathrebu eu hanghenion, eu gwerthoedd a'u diwylliant. Yn ogystal, trafodwch gyfleoedd ar gyfer cydweithio rhwng gwasanaethau llyfrgell a grwpiau lleiafrifoedd ethnig i gydgreu cynnwys cyfryngau cymdeithasol, gan feithrin amgylchedd ar-lein mwy cynhwysol ac amrywiol. Ar ôl cwblhau eu hymchwil, anogwch y cyfranogwyr i rannu eu mewnwelediad a chymryd rhan mewn sgwrs ynghylch sut y gall gwasanaethau llyfrgell rymuso grwpiau lleiafrifoedd ethnig a hyrwyddo cydweithio ystyrlon trwy arferion cyfryngau cymdeithasol.

Sut rydym yn cefnogi ein cymuned

Gofynnwch i gyfranogwyr drafod pa fath o gefnogaeth neu wasanaeth y maent yn ei ddarparu i'w cymuned lleiafrifoedd ethnig leol neu unrhyw sgiliau sydd ganddynt a allai eu helpu i gefnogi unigolyn neu gymuned lleiafrifoedd ethnig penodol.

Gosod nodau personol

Gall hwn fod yn weithgaredd cylchol a ddefnyddir fel pwynt gwirio ar gyfer datblygiad personol a phroffesiynol gan bersonél y llyfrgell. Gall y rhai sy'n dymuno gwneud hynny ymrwymo i restr hunanddewisedig o nodau personol realistig ynghylch hyrwyddo arferion llyfrgell gwrth-hiliol yn eu gweithle. Yna gall cyfranogwyr rannu eu nodau gyda'r grŵp a chytuno ar bwynt gwirio. Ar y pwynt gwirio, gall cyfranogwyr fyfyrto ar faint o'u nodau y maent wedi gallu eu cyflawni a gallant rannu eu profiadau a'u heriau wrth geisio cyflawni'r nodau hyn.

Llyfrau,
Podlediadau a
Llyfrau Llafar

Adnoddau

Mae'r adran hon yn cynnig casgliad amrywiol o adnoddau sy'n archwilio hil, ethnigrwydd a chyfiawnder cymdeithasol. Wedi'u rhannu'n lyfrau, podlediadau, a llyfrau llafar, mae'r deunyddiau hyn yn mynd i'r afael â phynciau amrywiol o brofiadau personol o hiliaeth i adroddiadau hanesyddol o fudiadau hawliau sifil. Nod yr adnoddau hyn yw sbarduno dealltwriaeth a deialog, tra'n darparu ar gyfer gwahanol ddewisiadau o ran fformat a phwnc

3. Adnoddau

3.1 Llyfrau

- "Why I'm No Longer Talking to White People About Race" gan Reni Eddo-Lodge
- "So You Want to Talk About Race" gan Ijeoma Oluo
- "White Fragility: Why It's So Hard for White People to Talk About Racism" gan Robin DiAngelo
- "The Color of Law: A Forgotten History of How Our Government Segregated America" gan Richard Rothstein
- "Stamped: Racism, Anti Racism, and You" gan Jason Reynolds and Ibram X. Kendi
- "How to be an Antiracist" gan Ibram X. Kendi
- "The New Jim Crow: Mass Incarceration in the Age of Colorblindness" gan Michelle Alexander
- "Sister Outsider" gan Audre Lorde
- "Hood Feminism: Notes from the Women That a Movement Forgot" gan Mikki Kendall
- "The Fire Next Time" gan James Baldwin
- "Black and British: A Forgotten History" gan David Olusoga
- "Why Are All the Black Kids Sitting Together in the Cafeteria?" gan Beverly Daniel Tatum
- "Minor Feelings: An Asian American Reckoning" gan Cathy Park Hong
- "Decolonizing Museums: Representing Native America in National and Tribal Museums" golygwydd gan Amy Lonetree ac Amanda J. Cobb
- "Unapologetic: A Black, Queer, and Feminist Mandate for Radical Movements" gan Charlene Carruthers
- "Migrations: A World on the Move" gan Charlotte McConaghy
- "Braiding Sweetgrass: Indigenous Wisdom, Scientific Knowledge and the Teachings of Plants" gan Robin Wall Kimmerer
- "The Good Immigrant: 26 Writers Reflect on America" edited gan Nikesh Shukla and Chimene Suleyman
- "Border and Rule: Global Migration, Capitalism, and the Rise of Racist Nationalism" gan Harsha Walia
- "The Soul of a Woman" gan Isabel Allende
- "The House on Mango Street" gan Sandra Cisneros
- "The Sun Is Also a Star" gan Nicola Yoon
- "The Hate U Give" gan Angie Thomas

- "The Racial Healing Handbook: Practical Activities to Help You Challenge Privilege, Confront Systemic Racism, and Engage in Collective Healing" gan Anneliese A. Singh
- "How to Fight Anti-Semitism" gan Bari Weiss
- "Women, Race, and Class" gan Angela Davis
- "The Autobiography of Malcolm X" gan Malcolm X ac Alex Haley
- "The Souls of Black Folk" gan W.E.B. Du Bois
- "The Wretched of the Earth" gan Frantz Fanon
- "Assata: An Autobiography" gan Assata Shakur
- "Ain't I a Woman: Black Women and Feminism" gan bell hooks
- "Queer Indigenous Studies: Critical Interventions in Theory, Politics, and Literature" golygwyd gan Qwo-Li Driskill, Chris Finley, Brian Joseph Gilley, a Scott Lauria Morgensen
- "How to Survive a Plague: The Inside Story of How Citizens and Science Tamed AIDS" gan David France
- "The Price of Salt" gan Patricia Highsmith
- "Real Queer America: LGBT Stories from Red States" gan Samantha Allen
- "The Warmth of Other Suns: The Epic Story of America's Great Migration" gan Isabel Wilkerson
- "The End of Policing" gan Alex S. Vitale
- "When They Call You a Terrorist: A Black Lives Matter Memoir" gan Patrisse Khan-Cullors ac asha bandele
- "The Power of Disability: 10 Lessons for Surviving, Thriving, and Changing the World" gan Al Etmanski
- "Disability Visibility: First-Person Stories from the Twenty-First Century" edited gan Alice Wong
- "Crip Times: Disability, Globalization, and Resistance" gan Robert McRuer

3.2 Podlediadau

- On Being with Krista Tippett
- Code Switch
- The Stoop
- 1619
- The Diversity Gap
- Intersectionality Matters!
- The Black History Buff
- The Unmistakable Creative
- The Ezra Klein Show
- Seeing White
- About Race
- Yo, is this racist?

- The United States of Anxiety
- The Daily
- Throughline
- Pod Save the People
- The Nod
- Momentum: A Race Forward Podcast

3.3 Llyfrau Llafar

- "The Racial Healing Handbook: Practical Activities to Help You Challenge Privilege, Confront Systemic Racism, and Engage in Collective Healing" gan Anneliese A. Singh
- "Me and White Supremacy" gan Layla F. Saad
- "The Sum of Us: What Racism Costs Everyone and How We Can Prosper Together" gan Heather McGhee
- "The Body Is Not an Apology: The Power of Radical Self-Love" gan Sonya Renee Taylor
- "How to Be Less Stupid About Race: On Racism, White Supremacy, and the Racial Divide" gan Crystal M. Fleming
- "Eloquent Rage: A Black Feminist Discovers Her Superpower" gan Brittney Cooper
- "Stamped from the Beginning: The Definitive History of Racist Ideas in America" gan Ibram X. Kendi
- "The Courage to Be Disliked: How to Free Yourself, Change Your Life, and Achieve Real Happiness" gan Ichiro Kishimi a Fumitake Koga
- "We Want to Do More Than Survive: Abolitionist Teaching and the Pursuit of Educational Freedom" gan Bettina L. Love
- "The Warmth of Other Suns: The Epic Story of America's Great Migration" gan Isabel Wilkerson
- "White Tears/Brown Scars: How White Feminism Betrays Women of Color" gan Ruby Hamad.

4

Atodiadau

4. Atodiadau

Atodiad 1. Holiadur Arolwg Ymchwil Model Hyfforddiant

Arolwg Ymchwil Modelau Hyfforddi

Croeso i'r Arolwg Ymchwil Modelau Hyfforddi.

Prif amcan yr astudiaeth hon yw cael dealltwriaeth gynhwysfawr o gyfwr presennol y modelau hyfforddi a ddefnyddir mewn llyfrgelloedd, gan ganolbwyntio'n benodol ar nodi meysydd posibl i'w gwella wrth hyrwyddo arferion gwrth-hiliol. Drwy'r arolwg hwn, ein nod yw archwilio'r cwestiynau ymchwil canlynol:

Pa fathau o fodelau hyfforddi sy'n cael eu defnyddio mewn llyfrgelloedd ar hyn o bryd, a pha mor effeithiol ydynt o ran hyrwyddo arferion gwrth-hiliol? Beth yw'r heriau a'r cyfyngiadau y mae staff llyfrgelloedd yn eu hwynebu o ran cael mynediad at hyfforddiant a chymryd rhan ynddo?

Sut y gellir addasu a gwella modelau hyfforddi i gefnogi arferion gwrth-hiliol mewn llyfrgelloedd?

Bydd eich cyfranogiad yn yr arolwg hwn yn rhoi gwybodaeth werthfawr a fydd yn ein helpu i ddatblygu modelau hyfforddi effeithiol ar gyfer staff llyfrgelloedd ar arferion gwrth-hiliol mewn llyfrgelloedd.

Bydd eich mewnbwn yn chwarae rhan hollbwysig yn y gwaith o lunio dyfodol hyfforddiant mewn llyfrgelloedd a hyrwyddo arferion cynhwysol a theg yng nghymuned y llyfrgelloedd. Rydym yn gwerthfawrogi eich amser a'ch ymdrech i gyfrannu at yr ymchwil pwysig hwn.

Adran 1: Gwybodaeth Ddemograffig

1. Faint yw eich oed?

18-25

26-35

36-45

46-55

- 56-65
- 66-75
- Mae'n well gen i beidio â dweud

2. Pa ryw ydych chi?

- Gwryw
- Benyw
- Anneuaidd
- Mae'n well gen i beidio â dweud

3. A yw eich rhyw yr un fath â'r rhyw a gafodd ei bennu i chi ar adeg eich geni?

- Ydy
- Nac ydy
- Mae'n well gen i beidio â dweud

4. Beth yw eich hil/ethnigrwydd? .

- Gwyn Prydeinig
- Gwyn Arall
- Du neu Ddu Prydeinig
- Asiaidd neu Asiaidd Prydeinig
- Grwpiau Cymysg neu aml-ethnig
- Mae'n well gen i beidio â dweud
- Arall (rhowch fanylion)

5. Beth yw eich cenedligrwydd? .

- Cymreig
- Prydeinig
- Mae'n well gen i beidio â dweud
- Arall (rhowch fanylion)

6. Beth yw'r lefel uchaf o addysg a gawsoch chi?

- Ysgol uwchradd neu lai
- Addysg bellach (e.e. coleg, hyfforddiant galwedigaethol)
- Gradd Meistr
- Gradd Ddoethurol
- Arall (rhowch fanylion)

7. Faint o flynyddoedd o brofiad di-dor sydd gennych yn y maes llyfrgelloedd?

- Llai nag 1 fwyddyn
- 1-3 blynedd
- 4-6 blynedd
- 7-10 mlynedd
- 11-15 mlynedd
- 16 mlynedd neu fwy

**8. Ym mha fath o lyfrgell/llyfrgelloedd ydych chi'n gweithio ar hyn o bryd?
(Gallwch ddewis mwy nag un opsiwn os ydych chi'n gweithio mewn sawl
llyfrgell.)**

- Llyfrgell sy'n cael ei rhedeg gan awdurdod lleol
- Llyfrgell sy'n cael ei rhedeg gan Ymddiriedolaeth
- Llyfrgell wledig
- Llyfrgell drefol
- Llyfrgell gymunedol
- Arall (rhowch fanylion)

9. Ym mha fath o wasanaeth llyfrgell ydych chi'n gweithio?

- Gwasanaeth yn seiliedig ar gangen/adeilad
- Gwasanaeth ehangach (e.e. llyfrgell deithiol, gwasanaethau allgymorth)
- Gwasanaeth arbennig (e.e. academiaidd, iechyd, llyfrgell carchardai)
- Arall (rhowch fanylion)

10. Beth yw maint eich llyfrgell? .

- Llyfrgell fach (llai na 50,000 o ymweliadau bob blwyddyn)
- Llyfrgell ganolig (50,000-100,000 o ymweliadau bob blwyddyn)
- Llyfrgell fawr (mwy na 100,000 o ymweliadau bob blwyddyn)
- Ddim yn gwybod

11. Beth yw eich rôl chi yn y llyfrgell ar hyn o

bryd?

- Cynorthwydd gwasanaeth i gwsmeriaid(gwasanaethau blaen tŷ, felcylchrediad a chyfeiriadurol)
- Technegydd llyfrgell (gwasanaethau technegol, fel catalogio a phrosesu)
- Swyddog llyfrgell (gwasanaethau i ddarllenwyr, fel cyfeirio a rhaglennu)
- Uwch swyddog llyfrgell (cyfrifoldebau goruchwyllo a rheoli am wasanaeth neu adran benodol)
- Rheolwr Llyfrgell (cyfrifoldeb rheoli cyffredinol am lyfrgell neu grŵp o lyfrgelloedd)
- Arall (rhowch fanylion)

Adran 2: Disgrifiad o'ch rôl a'ch cyfrifoldebau presennol yn y llyfrgell

12. Ym mha swyddogaeth ydych chi'n gweithio yn y llyfrgell ar hyn o

bryd? .

- Amser llawn
- Rhan-amser
- Gwirfoddolwr

13. Ers faint o amser ydych chi wedi bod yn eich rôl

bresennol?

- Llai nag 1 fwyddyn
- 1-2 fynedd
- 3-5 mlynedd
- 6-10 mlynedd

Mwy na 10 mlynedd

14. Pa mor aml ydych chi'n ymwneud â'r tasgau canlynol yn eich rôl bresennol?

15. Caffael deunyddiau llyfrgell .

Bob dydd

Bob wythnos

Bob mis

Ambell waith

Yn anaml iawn

Byth

16. Cynrychioli ac ymgysylltu â'r gymuned

Bob dydd

Bob wythnos

Bob mis

Ambell waith

Yn anaml iawn

Byth

17. Cyflwyno hyfforddiant proffesiynol (cyffredinol)

Bob dydd

- Bob wythnos
- Bob mis
- Ambell waith
- Yn anaml iawn
- Byth

18. Cael hyfforddiant proffesiynol (cyffredinol)

- Bob dydd
- Bob wythnos
- Bob mis
- Ambell waith
- Yn anaml iawn
- Byth

19. Cyflwyno hyfforddiant ar arferion llyfrgell cynhwysol (e.e. anabledd, oed, LGBTQ+, cynwysoldeb crefyddol)

- Bob dydd
- Bob wythnos
- Bob mis
- Ambell waith
- Yn anaml iawn
- Byth

20. Cael hyfforddiant ar arferion llyfrgell cynhwysol (e.e. anabledd, oed, LGBTQ+, cynwysoldeb crefyddol)

- Bob dydd
- Bob wythnos
- Bob mis
- Ambell waith
- Yn anaml iawn
- Byth

21. Cyflwyno hyfforddiant ar arferion llyfrgell gwrth-

hiliol .

- Bob dydd
- Bob wythnos
- Bob mis
- Ambell waith
- Yn anaml iawn
- Byth

22. Cael hyfforddiant ar arferion llyfrgell gwrth-

hiliol .

- Bob dydd
- Bob wythnos

- Bob mis
- Ambell waith
- Yn anaml iawn
- Byth

23. Cyflwyno hyfforddiant cynaliadwyedd .

- Bob dydd
- Bob wythnos
- Bob mis
- Ambell waith
- Yn anaml iawn
- Byth

24. Cael hyfforddiant cynaliadwyedd

- Bob dydd
- Bob wythnos
- Bob mis
- Ambell waith
- Yn anaml iawn
- Byth

25. Ydych chi'n gyfrifol am dasgau eraill yn y llyfrgell? Rhowch fanylion

.

26. Pa mor gyfarwydd ydych chi â Chynllun Gweithredu Cymru Wrth-hiliol Llywodraeth Cymru a'i oblygiadau i lyfrgelloedd yng Nghymru? .

Cyfarwydd iawn

Eithaf cyfarwydd

Ddim yn gyfarwydd iawn

Ddim yn gyfarwydd o gwbl

Adran 4: Heriau a chyfyngiadau rhag cymryd rhan mewn hyfforddiant

27. Ydych chi wedi cael unrhyw hyfforddiant proffesiynol yn eich rôl bresennol?

Ydw

Nac ydw

28. Pa mor aml ydych chi'n cymryd rhan mewn hyfforddiant proffesiynol? .

Un-tro

- Bob dydd
- Bob mis
- Yn achlysurol
- Yn anaml
- Byth

29. Ym mha fodd ydych chi'n cymryd rhan mewn hyfforddiant proffesiynol?

- Ar-lein
- Ar y safe
- Dan arweiniad
- Hunangyfeiriedig

30. Pa mor effeithiol yn eich barn chi y mae hyfforddiant proffesiynol wedi bod yn eich gweithle o ran darparu dealltwriaeth o arferion llyfrgell cynhwysol a gwrth-hiliol?

- Effeithiol lawn
- Gweddol Effeithiol
- Niwtral
- Gweddol Aneffeithiol
- Aneffeithiol lawn

31. A oedd hyfforddiant proffesiynol yn rhan o DPP y sefydliad neu a wnaethoch ei ddilyn o'ch pen a'ch pastwn eich hun?

- DPP y Sefydliad (Datblygiad Proffesiynol Parhaus)
- O'ch pen a'ch pastwn eich hun
- Arall (rhowch fanylion)

32. Ydych chi wedi cael unrhyw hyfforddiant ar arferion llyfrgell cynhwysol (e.e. anabledd, oed, LGBTQ+, cynwysoldeb crefyddol) yn eich rôl bresennol?

- Ydw
- Nac ydw

33. Pa mor aml ydych chi'n cymryd rhan mewn hyfforddiant ar arferion llyfrgell cynhwysol?

- Un-tro
- Bob dydd
- Bob wythnos
- Bob mis
- Yn achlysurol
- Ynanaml
- Byth

34. Ym mha fodd ydych chi'n cymryd rhan mewn hyfforddiant ar arferion llyfrgell cynhwysol?

- Ar-lein
- Ar y safe
- Danarweiniad
- Hunangyfeiriedig

35. Pa mor effeithiol yn eich barn chi y mae hyfforddiant ar arferion llyfrgell cynhwysol wedi bod yn eich gweithle o ran darparu dealltwriaeth o arferion llyfrgell cynhwysol a gwrth-hiliol?

- Effeithiol lawn
- Gweddol Effeithiol
- Niwtral
- Gweddol Aneffeithiol
- Aneffeithiol lawn

36. A oedd hyfforddiant ar arferion llyfrgell cynhwysol yn rhan o DPP y sefydliad neu a wnaethoch ei ddilyn o'ch pen a'ch pastwn eich hun? .

- DPP y Sefydliad (Datblygiad Proffesiynol Parhaus)
- O'ch pen a'ch pastwn eich hun

Arall (rhowch fanylion)

37. Ydych chi wedi cael unrhyw hyfforddiant ar arferion llyfrgell gwrth-hiliol yn eich rôl bresennol?

Ydw

Nac ydw

38. Ydy hyn yn cynnwys dealltwriaeth o bwysigrwydd rheoli stoc a chasgliadau fel rhan o arferion gwrth-hiliol?

Ydy

Nac ydy

39. Pa mor aml ydych chi'n cymryd rhan mewn hyfforddiant ar arferion llyfrgell gwrth-hiliol?

Un-tro

Bob dydd

Bob wythnos

Bob mis

Yn achlysurol

Yn anaml

Byth

40. Ym mha fodd ydych chi'n cymryd rhan yn yr hyfforddiant

hwn? .

- Ar-lein
- Ar y safe
- Dan arweiniad
- Hunangyfeiriedig

41. Pa mor effeithiol yn eich barn chi y mae hyfforddiant ar arferion llyfrgell gwrth-hiliol wedi bod yn eich gweithle o ran darparu dealltwriaeth o arferion llyfrgell cynhwysol a gwrth-hiliol?

- Effeithiol lawn
- Gweddol Effeithiol
- Niwtral
- Gweddol Aneffeithiol
- Aneffeithiol lawn

42. A oedd yr hyfforddiant ar arferion llyfrgell gwrth-hiliol yn rhan o DPP y sefydliad neu a wnaethoch ei ddilyn o'ch pen a'ch pastwn eich hun? .

- DPP y Sefydliad (Datblygiad Proffesiynol Parhaus)

O'ch pen a'ch pastwn eich hun

Arall (nodwch)

Adran 4: Heriau a chyfyngiadau rhag cymryd rhan mewn hyfforddiant

43. Pa heriau, os o gwbl, ydych chi wedi dod ar eu traws wrth gymryd rhan mewn hyfforddiant proffesiynol cyffredinol?

Cyfyngiadau amser

Cyfyngiadau ariannol

Diffyg mynediad at gyfeuedd hyfforddi

Prinder opsiynau hyfforddi

Prinder opsiynau hyfforddi yn y Gymraeg

Prinder opsiynau hyfforddi ar gyfer lleoliadau anghysbell/gwledig

Cefnogaeth gyfyngedig gan reolwyr/goruchwylwyr

Dealltwriaeth gyfyngedig o bwysigrwydd hyfforddiant

Dealltwriaeth gyfyngedig o gynnwys yr hyfforddiant

Dealltwriaeth gyfyngedig o berthnasedd hyfforddiant i'r rôl

Dealltwriaeth gyfyngedig o berthnasedd hyfforddiant i'r gweithle

Dim heriau na chyfyngiadau

Arall (rhowch fanylion)

44. Pa mor aml fyddwch chi'n wynebu'r mathau hyn o

heriau? .

- Bob dydd
- Bob wythnos
- Bob mis
- Ambell waith
- Yn anaml iawn
- Byth

45. Pa mor ddifrifol yw'r heriau hyn yn eich barn

chi? .

- Difrifol iawn
- Gweddol Ddifrifol
- Canolig
- Gweddol Ysgafn
- Ysgafn

46. Beth, os o gwbl, yw eich argymhellion ar gyfer goresgyn yr heriau hyn?

47. Pa heriau, os o gwbl, ydych chi wedi dod ar eu traws wrth gymryd rhan mewn hyfforddiant cynwysoldeb (e.e. anabledd, oed, LGBTQ+, cynwysoldeb crefyddol)?

- Dim heriau na chyfyngiadau
- Cyfyngiadau amser
- Cyfyngiadau ariannol
- Diffyg mynediad at gyfuoedd hyfforddi
- Prinder opsiynau hyfforddi
- Prinder opsiynau hyfforddi yn y Gymraeg
- Prinder opsiynau hyfforddi ar gyfer lleoliadau anghysbell/gwledig
- Cefnogaeth gyfyngedig gan reolwyr/goruchwylwyr
- Dealltwriaeth gyfyngedig o bwysigrwydd hyfforddiant
- Dealltwriaeth gyfyngedig o gynnwys yr hyfforddiant
- Dealltwriaeth gyfyngedig o berthnasedd hyfforddiant i'r rôl
- Dealltwriaeth gyfyngedig o berthnasedd hyfforddiant i'r gweithle
- Arall (rhowch fanylion)

48. Pa mor aml fyddwch chi'n wynebu'r mathau hyn o

heriau?

- Bob dydd
- Bob wythnos
- Bob mis
- Ambell waith
- Yn anaml iawn

Byth

49. Pa mor ddifrifol yw'r heriau hyn yn eich barn

chi? .

Difrifol lawn

Gweddol Ddifrifol

Canolig

Gweddol Ysgafn

Ysgafn

50. Beth, os o gwbl, yw eich argymhellion ar gyfer goresgyn yr heriau hyn?

51. Pa heriau, os o gwbl, ydych chi wedi dod ar eu traws wrth gymryd rhan mewn hyfforddiant llyfrgell gwrth-hiliol?

Dim heriau na chyfyngiadau

Cyfyngiadau amser

Cyfyngiadau ariannol

Diffyg mynediad at gyfeioedd hyfforddi

Prinder opsiynau hyfforddi

Prinder opsiynau hyfforddi yn y Gymraeg

Prinder opsiynau hyfforddi ar gyfer lleoliadau anghysbell/gwledig

Cefnogaeth gyfyngedig gan reolwyr/goruchwylwyr

- Dealltwriaeth gyfyngedig o bwysigrwydd hyfforddiant
- Dealltwriaeth gyfyngedig o gynnwys yr hyfforddiant
- Dealltwriaeth gyfyngedig o berthnasedd hyfforddiant i'r rôl
- Dealltwriaeth gyfyngedig o berthnasedd hyfforddiant i'r gweithle
- Arall (rhowch fanylion)

52. Pa mor aml fyddwch chi'n wynebu'r mathau hyn o

heriau?

- Bob dydd
- Bob wythnos
- Bob mis
- Ambell waith
- Yn anaml iawn
- Byth

53. Pa mor ddifrifol yw'r heriau hyn yn eich barn

chi?

- Difrifol iawn
- Gweddol Ddifrifol
- Canolig
- Gweddol Ysgafn

Ysgafn

54. Beth, os o gwbl, yw eich argymhellion ar gyfer goresgyn yr heriau hyn?

Adran 5: Pa hyfforddiant sydd ar gael a pha mor hawdd yw cael gafael arno

55. Pa mor hawdd neu anodd yw hi i chi gael gafael ar hyfforddiant proffesiynol yn gyffredinol?

Hawdd iawn

Hawdd

Niwtral

Anodd

Anodd iawn

56. Pa fathau penodol neu fformatau penodol o hyfforddiant proffesiynol sy'n fwy hygyrch i chi? (Dewiswch hyd at ddau opsiwn)

Hyfforddiant ar-lein

Hyfforddiant ar y safe

Hyfforddiant dan arweiniad

Hyfforddiant hunangyfeiriedig

Arall (rhowch fanylion)

57. Pa fathau penodol neu fformatau penodol o hyfforddiant proffesiynol sy'n llai hygyrch i chi? (Dewiswch hyd at ddau opsiwn)

- Hyfforddiant ar-lein
- Hyfforddiant ar y safe
- Hyfforddiant dan arweiniad
- Hyfforddiant hunangyfeiriedig
- Arall (rhowch fanylion)

58. Pa mor hawdd neu anodd yw hi i chi gael gafael ar hyfforddiant sy'n gysylltiedig ag arferion llyfrgell cynhwysol?

- Hawdd iawn
- Hawdd
- Niwtral
- Anodd
- Anodd iawn

59. Pa fathau penodol neu fformatau penodol o hyfforddiant ar arferion llyfrgell cynhwysol sy'n fwy hygyrch i chi? (Dewiswch hyd at ddau opsiwn) .

- Hyfforddiant ar-lein

- Hyfforddiant ar y safe
- Hyfforddiant dan arweiniad
- Hyfforddiant hunangyfeiriedig
- Arall (rhowch fanylion)

60. Pa fathau penodol neu fformatau penodol o hyfforddiant ar arferion

llyfrgell cynhwysol sy'n llai hygyrch i chi? (Dewiswch hyd at ddau opsiwn) .

- Hyfforddiant ar-lein
- Hyfforddiant ar y safe
- Hyfforddiant dan arweiniad
- Hyfforddiant hunangyfeiriedig
- Arall (rhowch fanylion)

61. Pa mor hawdd neu anodd yw hi i chi gael gafael ar hyfforddiant sy'n gysylltiedig ag arferion llyfrgell gwrth-hiliol?

- Hawdd iawn
- Hawdd
- Niwtral
- Anodd
- Anodd iawn

62. Pa fathau penodol neu fformatau penodol o hyfforddiant ar arferion llyfrgell gwrth-hiliol sy'n fwy hygyrch i chi? (Dewiswch hyd at ddau opsiwn)

- Hyfforddiant ar-lein
- Hyfforddiant ar y safe
- Hyfforddiant dan arweiniad
- Hyfforddiant hunangyfeiriedig
- Arall (rhowch fanylion)

63. Pa fathau penodol neu fformatau penodol o hyfforddiant ar arferion llyfrgell gwrth-hiliol sy'n llai hygyrch i chi? (Dewiswch hyd at ddau opsiwn)

- Hyfforddiant ar-lein
- Hyfforddiant ar y safe
- Hyfforddiant dan arweiniad
- Hyfforddiant hunangyfeiriedig
- Arall (rhowch fanylion)

Adran 6: Eich gwybodaeth a'ch sgiliau chi mewn perthynas ag arferion llyfrgell gwrth-hiliol

64. Pa mor wybodus ydych chi'n teimlo o ran arferion llyfrgell gwrth-hiliol? .

- Ddim yn wybodus o gwilynddi-wybod

- Braidd yn
- Niwtral
- Ychydig yn wybodus
- Gwybodusiawn

65. Pa mor hyderus ydych chi'n teimlo yn eich gallu i hyrwyddo arferion llyfrgell gwrth-hiliol yn eich gweithle?

- Ddim yn hyderus o gwbl
- Braidd yn ddi-hyder
- Niwtral Ychydig yn hyderus
- Hyderus iawn

66. I ba raddau y mae'r arferion gwrth-hiliol yn eich gweithle yn cael eu harwain gan gydweithio â chymunedau lleiafrifoedd ethnig?

- Anghytuno'n gryf
- Anghytuno
- Niwtral
- Cytuno
- Cytuno'n Gryf

67. Yn eich barn chi, ym mha feysydd, os o gwbl, ydych chi'n teimlo bod angen mwy o wybodaeth neu sgiliau arnoch mewn perthynas ag arferion llyfrgell gwrth-hiliol?

- Caffael a rheoli stoc
- Cynrychioli ac ymgysylltu/cyd-greu â'r gymuned
- Polisi a gweithredu gweithdrefnol
- Arall (rhowch fanylion)

Adran 7: Awgrymiadau ar gyfer datblygu a gwella hyfforddiant ar arferion llyfrgell gwrth-hiliol

68. Pa welliannau penodol hoffech chi eu gweld yn eich gweithle yng nghyswllt hyfforddiant arferion llyfrgell gwrth-hiliol sy'n ymwneud â rheoli casgliadau mewn llyfrgelloedd? (Rhowch fanylion)

69. Pa fathau penodol neu fformatau penodol o hyfforddiant yr hoffech chi eu gweld yn cael eu cynnig ar arferion llyfrgell gwrth-hiliol? (Dewiswch hyd at ddau opsiwn)

- Modiwlau hyfforddiant ar-lein
- Gweithdai wyneb yn wyneb
- Adnoddau dysgu unangyfeiriedig
- Cymunedau ymarfer ar-lein
- Cynadleddau a seminarau
- Arall (rhowch fanylion)

70. Pa bynciau neu faterion penodol yr hoffech chi eu gweld yn cael eu cynnwys mewn hyfforddiant ar arferion llyfrgell gwrth-hiliol? .

- Deall ac adnabod rhagfarn
- Rhoi trefn ar waith i ddatblygu casgliadau gwrth-hiliol
- Ymgysylltu â chymunedau ar y cyrion a'u gwasanaethu
- Deall a mynd i'r afael â microymosodiadau
- Croestoriadedd a'i berthynas â gwrth-hiliaeth
- Dad-drefedigaethu casgliadau llyfrgell
- Arall (rhowch fanylion)

71. Pa argymhellion penodol sydd gennych ynghylch sut i wella hyfforddiant ar arferion llyfrgell gwrth-hiliol yn eich gweithle? (Rhowch fanylion)

72. A oes unrhyw gyrsiau neu hyfforddiant yr ydych yn ymwybodol ohonynt y byddech yn eu hargymell? (Rhowch fanylion)

Atodiad 2. Templed Cyfweliad Ymchwil Model Hyfforddiant a Chynnwys

Templed Cyfweliad

Cyflwyniad (5 munud): Cyflwynwch eich hun, eglurwch ddiben y cyfweliad, ac eglurwch sut y bydd y wybodaeth a gasglwyd yn cael ei defnyddio.

Gwybodaeth Gefndir (5 munud): Gofynnwch am rôl bresennol y llyfrgellydd, ei g/chyfrifoldebau, a'r math o lyfrgell y mae'n gweithio ynddi (oni nodir yn flaenorol).

Anghenion Hyfforddi (20 munud):

1. Meysydd penodol o wybodaeth neu sgiliau y mae'r llyfrgellydd yn teimlo bod angen mwy o hyfforddiant arnynt mewn perthynas ag arferion gwrth-hiliol a chynhwysoldeb yn eu gweithle
2. Heriau gyda hyfforddiant (e.e. diffyg amser ac adnoddau)
3. Posibiliadau/darpariaeth hyfforddiant presennol y llyfrgellydd
4. Effeithiolrwydd ac argaeledd cyfleoedd hyfforddi cyfredol
5. Amcanion penodol y llyfrgellydd a'r sefydliad o gymryd rhan mewn hyfforddiant perthnasol

Pryniannau, cynrychiolaeth ac ymgysylltu â'r gymuned (20 munud)

1. Profiad llyfrgellydd o brynu, cynrychioli ac ymgysylltu â'r gymuned
2. Bylchau gwybodaeth llyfrgellydd/meysydd i'w gwella
3. Arferion a gweithdrefnau cyfredol o ran prynu, cynrychioli ac ymgysylltu â'r gymuned
4. Ymgysylltiad llyfrgellydd â chymunedau amrywiol a dealltwriaeth o'u hanghenion a'u diddordebau

Cydweithio a Chymuned Ymarfer (15 munud)

1. Profiad llyfrgellydd gyda chydweithio a gwaith tîm a chymunedau ymarfer yn ymwneud ag arferion llyfrgell cynhwysol a gwrth-hiliol
2. Syniadau llyfrgellydd ar werth posibl cymunedau arfer digidol mewn perthynas ag arferion llyfrgell cynhwysol a gwrth-hiliol
3. Canfyddiad o effeithiolrwydd ac argaeledd cyfleoedd cydweithio a chymuned ymarfer cyfredol sy'n ymwneud ag arferion llyfrgell cynhwysol a gwrth-hiliol

Casgliad (5 munud): Diolch i'r cyfranogwr am eu hamser. Gofynnwch a oes ganddyn nhw unrhyw gwestiynau neu sylwadau. Darparwch wybodaeth gyswllt ar gyfer dilyniant

Cyfanswm Hyd: (60-70 munud)

Atodiad 3. Dadansoddi Data

I. Dadansoddiad Arolwg

A. Methodoleg

Datblygodd Laurel arolwg i ymchwilio i'r themâu canlynol:

- Cyflwr ac effeithiolrwydd presennol y ddarpariaeth hyfforddiant ar gyfer cynhwysiant a gwrth-hiliaeth mewn casgliadau llyfrgelloedd ar gyfer llyfrgellwyr yng Nghymru.
- Methodolegau ac arferion ar gyfer sicrhau deunyddiau llyfrgell cynhwysol ac adnabod bylchau mewn gwybodaeth a meysydd i'w gwella o ran prynu a rheoli casgliadau.
- Heriau a wynebir gan lyfrgellwyr yng Nghymru wrth sicrhau pryniannau a chasgliadau cynhwysol a gwrth-hiliol, ac arferion gorau ar gyfer pryniannau cynhwysol a rheoli casgliadau mewn llyfrgelloedd.

Mae'r arolwg wedi'i gyfieithu i'r Gymraeg a'i adolygu gan Bwyllgor Llywio'r Prosiect. Yn ddiweddarach, fe wnaeth Laurel ei brofi a'i lansio trwy Zoho Surveys (nodwedd integredig o feddalwedd CRM). Fe wnaethom dargedu rheolwyr ac aelodau staff sy'n gweithio mewn llyfrgelloedd cyhoeddus yng Nghymru, a'n prif bwynt cyswllt oedd Pwyllgor Llywio CILIP. Yna dosbarthwyd yr arolygon gyda chymorth y Grŵp Llywio 189 o ymatebwyr posibl dros 57 diwrnod. Rydym wedi derbyn 64 o ymatebion, ac roedd 54 ohonynt yn gyflawn. Nododd mwyafrif helaeth yr ymatebwyr eu bod yn wyn Prydeinig neu'n wyn Cymreig.

Ar ôl i'r ffenestr gyflwyno gau, allforiodd ein tîm y data i Excel. Fe wnaethom glirio'r data ac amgryptio unrhyw gyfeiriad at leoliad neu ddata personol. Ar ôl cyfuno'r ymatebion Cymraeg a Saesneg, dadansoddodd aelod o'n tîm y cwestiynau fesul un yn gyntaf, ac yna gan adeiladu ar eu harsylwadau cyntaf, creodd ein tîm trawsdabiau. Roedd y rhain yn adnabod y patrymau a'r perthnasoedd sy'n dod i'r amlwg yn y set ddata, a dyma yw craidd y dadansoddiad canlynol.

Tuedd sampl

Mae'r sampl yn fawr ac yn cynrychioli llyfrgelloedd cyhoeddus Cymru. Mae'r sampl hefyd yn ein galluogi i werthfawrogi'r diffyg amrywiaeth ymhlith staff a rheolwyr yn llyfrgelloedd cyhoeddus Cymru. Ar yr un pryd mae'n rhaid i ni nodi'r posibilrwydd o duedd yn y sampl. Ers i'r arolygon gael eu dosbarthu drwy Bwyllgor Llywio CILIP, rydym yn cymryd bod yr

ymatebwyr hynny sy'n gysylltiedig â gwerthoedd a gweithgareddau ehangach CILIP, gan gynnwys gwrth-hiliaeth, yn cael eu gorgynrychioli.

1. Canfyddiadau

Gwybodaeth EDI

Cynhaliwyd yr arolwg yn Saesneg yn bennaf, gyda 91% o'r ymatebwyr yn defnyddio'r iaith honno a 9% yn defnyddio'r Gymraeg. Roedd mwyafrif y gweithwyr llyfrgell proffesiynol a ymatebodd i'r arolwg rhwng 46-65 oed, gyda 30% yn y grŵp oedran 46-55 oed a 28% yn y grŵp oedran 56-65. Roedd y rhan fwyaf o'r ymatebwyr yn nodi eu bod yn fenywaidd (76%), a 22% yn nodi eu bod yn ddynion. O'r ymatebwyr, nododd 46 (85%) eu bod yn Wyn Prydeinig², 40 yn Gymry, ac roedd gan 21 radd Baglor. Roedd mwyafrif yr ymatebwyr yn gweithio mewn llyfrgelloedd a reolir gan ymddiriedolaethau (48%), ac yna llyfrgelloedd a reolir gan awdurdodau lleol (42%). Y rôl fwyaf cyffredin yn y llyfrgell oedd cynorthwydd gwasanaethau cwsmeriaid, gyda 12 o ymatebwyr (22%). Mae'r data'n dangos bod gan fwyaf yr ymatebwyr dros 16 mlynedd o brofiad (25 neu 46%), gydag 8 (14%) â 1-3 blynedd o brofiad. Roedd y rhan fwyaf o ymatebwyr yn gweithio mewn llyfrgelloedd bach neu ganolig eu maint, 16 (30%) a 18 (33%) yn y drefn honno, tra bod 12 (22%) yn gweithio mewn llyfrgelloedd mawr.

Rolau presennol yr ymatebwyr, hyd eu rôl bresennol, a'u hymwneud â gwahanol feysydd gwaith llyfrgell

Gofynnodd yr arolwg i ymatebwyr am eu rolau presennol, pa mor hir y maent wedi bod yn eu rôl bresennol, a'u hymwneud â gwahanol feysydd o waith llyfrgell. O'r ymatebwyr, mae 52% (28) yn gweithio'n llawn amser yn y llyfrgell, tra bod 46% (25) yn gweithio'n rhan amser yn y llyfrgell, ac 1.8% (1) yn wirfoddolwyr. O ran hyd eu hamser yn eu rôl bresennol, roedd mwyafrif yr ymatebwyr wedi bod yn eu rôl am fwy na 10 mlynedd (31% neu 17 o ymatebwyr), ac yna 3-5 mlynedd (24% neu 13 o ymatebwyr), a llai nag un flwyddyn (18% neu 10 o ymatebwyr).

²Yn ôl Arolwg Gweithlu 2022, nododd 92% o'r gweithlu gwybodaeth yng Nghymru eu bod yn Wyn. Mae hyn yn dangos bod sampl yr Arolwg Model Hyfforddiant ychydig yn fwy amrywiol gyda 85% o'r ymatebwyr yn nodi eu bod yn Wyn Prydeinig. Gellid priodoli hyn i'r ffaith bod yr Arolwg Model Hyfforddiant wedi'i ddsbarthu i gymuned y llyfrgell gan aelodau o grŵp llywio'r prosiect, a oedd i gyd yn weithwyr llyfrgell â diddordeb mewn arferion llyfrgell gwrth-hiliol. O ganlyniad, roedd ymatebwyr yr Arolwg Model Hyfforddiant yn fwy cynrychioliadol o'r grwpiau lleiafrifoedd ethnig oherwydd ei fethodoleg samplu. Gellid priodoli'r gwahaniaeth mewn amrywiaeth sampl hefyd i'r ffaith bod yr Arolwg Model Hyfforddiant wedi'i ddsbarthu'n gyfan gwbl ymhlith gweithwyr llyfrgell, tra bod yr Arolwg Gweithlu wedi'i ddsbarthu ar draws y sector gwybodaeth cyfan.

O ran ymwneud â gwahanol feysydd gwaith llyfrgell, dim ond 18% (10) o ymatebwyr sy'n ymwneud â phrynu deunyddiau llyfrgell yn ddyddiol, tra bod 33% (18) yn ymwneud â chynrychiolaeth ac ymgysylltu â'r gymuned yn ddyddiol. O ran darparu hyfforddiant proffesiynol, dim ond 1.8% (1) o'r ymatebwyr sy'n darparu hyfforddiant proffesiynol bob dydd, tra nad yw 43% (23) byth yn darparu hyfforddiant proffesiynol. Yn yr un modd, dim ond 5% (3) o'r ymatebwyr sy'n darparu hyfforddiant arferion llyfrgell cynhwysol bob dydd, tra nad yw 59% (32) byth yn darparu hyfforddiant arferion llyfrgelloedd cynhwysol.

O ran amllder derbyn hyfforddiant, mae 50% (27) o ymatebwyr yn derbyn hyfforddiant proffesiynol yn achlysurol, a 52% (28) yn cael hyfforddiant arferion llyfrgelloedd cynhwysol yn achlysurol. Nid yw cyfran sylweddol o ymatebwyr (72% neu 39 o ymatebwyr) byth yn darparu hyfforddiant gwrth-hiliol mewn arferion llyfrgell, tra nad yw 33% (18 o ymatebwyr) byth yn cael hyfforddiant gwrth-hiliol mewn arferion llyfrgell. Yn ogystal, nid yw 74.07% (40) byth yn darparu hyfforddiant cynaliadwyedd, tra nad yw 43% (23) byth yn cael hyfforddiant cynaliadwyedd.

Mae canlyniadau'r arolwg yn awgrymu bod angen mwy o gyfleoedd hyfforddi mewn meysydd fel arferion llyfrgell cynhwysol, arferion llyfrgell gwrth-hiliol, a chynaliadwyedd. Nid yw mwyafrif yr ymatebwyr yn darparu nac yn derbyn hyfforddiant yn y meysydd hyn, sy'n awgrymu bod bwch posibl mewn gwybodaeth a sgiliau.

Cyfrifoldebau am dasgau eraill yn y llyfrgell

Mae'r ymatebion i'r cwestiwn penagored hwn yn datgelu bod gan lawer o weithwyr llyfrgell amrywiaeth o gyfrifoldebau yn ychwanegol at eu dyletswyddau llyfrgell. Mae rhai o'r rhain yn cynnwys gwasanaethau cwsmeriaid, gweithgareddau cymunedol, cynllunio digwyddiadau, rheoli cyfryngau cymdeithasol, allgymorth, ymweliadau ysgol, rheoli staff, rheoli stoc, ac ymchwil astudiaethau lleol. Mae rhai gweithwyr llyfrgell yn gyfrifol am reoli gweithrediadau cyffredinol y llyfrgell, tra bod gan eraill dasgau mwy penodol megis prynu adnoddau neu gatalogio stoc.

Yn gyfarwydd ag ARWAP

Cymerodd cyfanswm o 54 o ymatebwyr ran yn yr arolwg. Dywedodd mwyafrif yr ymatebwyr nad oeddent yn gyfarwydd â'r cynllun (43%), tra nad oedd 24.07% yn gyfarwydd o gwbl. Yn seiliedig ar ganlyniadau'r arolwg, mae'n hollbwysig bod Llywodraeth Cymru yn cymryd camau i sicrhau bod llyfrgellwyr yng Nghymru'n wybodus iawn am y cynllun a'i amcanion.

Gall hyn o bosibl hybu mwy o ymwybyddiaeth a gweithredu polisiau gwrth-hiliol mewn llyfrgelloedd a manau cyhoeddus eraill ledled Cymru.

Profiadau hyfforddi blaenorol

O ran hyfforddiant proffesiynol, roedd 56% o'r ymatebwyr wedi cael rhywfaint o hyfforddiant proffesiynol yn eu rolau presennol, tra nad oedd 44% wedi cael dim.

Pan ofynnwyd iddynt am eu cyfranogiad mewn hyfforddiant proffesiynol, dywedodd 53% o ymatebwyr eu bod yn cymryd rhan yn achlysurol, tra bod 30% yn cymryd rhan yn fisol. O'r rhai sy'n cymryd rhan mewn hyfforddiant, nododd 70% fod hynny wedi digwydd ar-lein. Pan ofynnwyd iddynt am effeithiolrwydd hyfforddiant o ran darparu dealltwriaeth o arferion llyfrgelloedd cynhwysol a gwrth-hiliol, dywedodd 43% o'r ymatebwyr fod yr hyfforddiant ychydig yn effeithiol.

O ran hyfforddiant ar arferion llyfrgell cynhwysol, cafodd 61% o'r ymatebwyr rywfaint o hyfforddiant ar y pwnc, ac mae 57.58% yn cymryd rhan mewn hyfforddiant o'r fath yn achlysurol. Mae dros hanner (52%) y rhai sy'n cymryd rhan mewn hyfforddiant practis llyfrgelloedd cynhwysol yn gwneud hynny ar-lein. O'r rhai a dderbyniodd yr hyfforddiant hwn, dywedodd 39% ei fod yn niwtral o ran effeithiolrwydd.

O'r ymatebwyr, cafodd 28% hyfforddiant ar arferion Llyfrgell Gwrth-hiliol yn eu rolau presennol. Ymhlith y rhai a wnaeth, cafodd 80% hyfforddiant ar bwysigrwydd rheoli stoc a chasgliadau fel rhan o arferion gwrth-hiliol. Dim ond 6.7% sy'n cymryd rhan mewn hyfforddiant o'r fath yn wythnosol neu'n fisol. Mae mwyafrif (93%) y rhai sy'n cymryd rhan mewn hyfforddiant o'r fath yn gwneud hynny ar-lein. Ymhlith y rhai a dderbyniodd yr hyfforddiant hwn, roedd 60% yn cymryd rhan yn yr hyfforddiant yn achlysurol.

Heriau a wynebwyd gan ymatebwyr wrth gymryd rhan mewn hyfforddiant proffesiynol, hyfforddiant cynhwysiant, a hyfforddiant arferion Llyfrgell Gwrth-hiliol

Ar gyfer hyfforddiant proffesiynol cyffredinol, lle cafwyd heriau, yr heriau a adroddwyd fwyaf amdanynt oedd cyfyngiadau amser (33%), dewisiadau hyfforddi cyfyngedig a oedd ar gael a chyfyngiadau ariannol (y ddau yn 16%). Cafwyd yr heriau yn achlysurol (58%) ac fe'u hystyriwyd ychydig yn ddifrifol (28%) neu gymedrol (36%) gan ymatebwyr.

O ran hyfforddiant cynhwysiant, lle cafwyd heriau, cyfyngiadau amser (33%) a'r opsiynau hyfforddi cyfyngedig oedd ar gael (21%) oedd yr heriau a adroddwyd fwyaf amdanynt. Roedd

ymatebwyr yn wynebu'r heriau hyn yn achlysurol (40%) ac yn eu hystyried ychydig yn ddifrifol (77%) neu'n gymedrol (92%).

Ar gyfer hyfforddiant gwrth-hiliol arferion llyfrgell, lle cafwyd heriau, yr heriau a adroddwyd fwyaf amdanynt oedd yr opsiynau hyfforddi cyfyngedig oedd ar gael (21%), cyfyngiadau amser (26%), a diffyg mynediad at gyfleoedd hyfforddi (16%). Roedd ymatebwyr yn wynebu'r heriau hyn yn achlysurol (52%) ac yn eu hystyried ychydig yn ddifrifol (28%) neu gymedrol (31%).

Mae'n werth nodi bod cyfran sylweddol o'r ymatebwyr wedi nodi nad oeddent wedi wynebu unrhyw heriau neu gyfyngiadau wrth gymryd rhan mewn hyfforddiant proffesiynol (11%), hyfforddiant cynhwysiant (9%), a hyfforddiant gwrth-hiliol mewn arferion llyfrgell (26%).

Argymhellion ar gyfer heriau gyda hyfforddiant proffesiynol cyffredinol

Mae'r ymatebion yn awgrymu, er mwyn goresgyn heriau hyfforddi a datblygu mewn llyfrgelloedd, fod angen mwy o addysg a gwerthfawrogiad o ddatblygiad personol a phroffesiynol, cefnogaeth fwy rhagweithiol gan reolwyr, hyfforddiant blynyddol diffiniedig, mwy o hyfforddiant ar-lein sy'n benodol i lyfrgelloedd, a mwy o amser a chyllideb ar gyfer cyfleoedd hyfforddi. Mae hefyd angen mwy o ymwybyddiaeth ac ymgysylltu ag adran ehangach o gymdeithas, mwy o gyfranogiad gan staff wrth adnabod a mynd i'r afael â materion amrywiaeth a hiliaeth, a mwy o gymorth ariannol ar gyfer hyfforddiant. Yn ogystal, mae rhai ymatebion yn awgrymu y gallai newidiadau i rota staff, opsiynau gweithio o bell, a lefelau staffio uwch helpu i fynd i'r afael â'r heriau hyn.

Argymhellion ar gyfer heriau gyda hyfforddiant cynhwysiant

Mae llawer o'r ymatebion yn argymhell mwy o hyfforddiant sy'n benodol i'r llyfrgell, gyda rhai'n awgrymu y dylai hyfforddiant fod yn orfodol ac yn cael ei ddarparu gan bobl â phrofiad personol. Gofynnodd rhai ymatebwyr yn benodol am hyfforddiant dan arweiniad nad yw'n ymarfer ticio blychau yn unig. Mae rheoli amser a niferoedd staff hefyd yn cael eu crybwyll fel heriau i gael mynediad at hyfforddiant, gyda rhai yn awgrymu y dylid darparu mwy o amser a staff cyflenwi. Mae argymhellion eraill yn cynnwys gwneud DPP yn flaenoriaeth, darparu lwfansau cyllidebol ar gyfer costau hyfforddi, a gwneud mwy o hyfforddiant ar gael yn rhwydd.

Argymhellion ar gyfer heriau gyda hyfforddiant arferion Llyfrgell Gwrth-hiliol

Mae'r ymatebion i'r cwestiwn hwn yn debyg iawn i'r un blaenorol. Mae angen mwy o ymwybyddiaeth, argaeledd, a chymorth ar gyfer hyfforddiant, yn enwedig hyfforddiant sy'n

benodol i rôl llyfrgell. Mae rheoli amser hefyd yn cael ei nodi fel her. Mae rhai ymatebwyr yn awgrymu creu hyfforddiant sy'n canolbwyntio ar arferion llyfrgell gwrth-hiliol yn unig, gan nad yw hyfforddiant presennol yn benodol i lyfrgelloedd. Mae galw am ostyngeddrwydd a charedigrwydd er mwyn helpu staff i roi eu hunain yn esgidiau'r Mwyafrif Byd-eang. Argymhellir bod cyflogwyr yn darparu cyflenwad addas ac amser ar gyfer hyfforddiant effeithiol, ac i wneud mwy o hyfforddiant ar gael yn rhwydd.

Hygyrchedd hyfforddiant a gwybodaeth a hyder staff llyfrgelloedd mewn perthynas ag arferion llyfrgell gwrth-hiliol a chynhwysol

O ran cael mynediad at hyfforddiant proffesiynol yn gyffredinol, nododd 45% o'r ymatebwyr safbwynt niwtral ar ba mor hawdd oedd cael gafael arno, tra bod 45% yn teimlo ei fod naill ai'n hawdd neu'n hawdd iawn ei gyrchu. Pan ofynnwyd am fathau neu fformatau penodol o hyfforddiant, gwelwyd mai hyfforddiant ar-lein oedd y mwyaf hygyrch (49%), ac yna hyfforddiant ar y safle (31%). Canfuwyd mai hyfforddiant hunan-dywys oedd y lleiaf hygyrch (32%).

Ar gyfer hyfforddiant ar wneud llyfrgelloedd yn fwy cynhwysol, roedd gan 54% o'r bobl a holwyd farn niwtral ar ei hygyrchedd, tra bod 24% yn ei chael yn anodd neu'n anodd iawn cael mynediad ato. Hyfforddiant ar-lein oedd y mwyaf hygyrch unwaith eto (51%), gyda hyfforddiant mewn lleoliad corfforol yn dod yn ail (28%). Hyfforddiant hunan-dywys oedd y lleiaf hygyrch (5.8%).

O ran hyfforddiant ar wneud llyfrgelloedd yn wrth-hiliol, roedd gan y rhan fwyaf o'r bobl a holwyd (57%) farn niwtral ar ei hygyrchedd, tra bod 26% yn ei chael yn anodd neu'n anodd iawn cael mynediad ato. Hyfforddiant ar-lein oedd y mwyaf hygyrch (52%), gyda hyfforddiant mewn lleoliad corfforol yn dod yn ail (25%). Hyfforddiant hunan-dywys oedd y lleiaf hygyrch (5.9%).

Mae'r data'n dangos, er bod hanner y bobl a holwyd yn gweld cael mynediad i hyfforddiant proffesiynol yn hawdd, roedd rhwyddineb mynediad yn amrywio ar gyfer hyfforddiant ar arferion llyfrgell cynhwysol a gwrth-hiliol. Roedd gan dros hanner y bobl a holwyd farn niwtral ar hygyrchedd hyfforddiant ar y pynciau hyn, ac roedd chwarter yn ei chael yn anodd cael mynediad iddo. Hyfforddiant ar-lein oedd y math mwyaf hygyrch yn gyson, wedi'i ddilyn gan hyfforddiant mewn lleoliad corfforol, a hyfforddiant hunan-dywys yn gyson oedd y lleiaf hygyrch. Mae'r canlyniadau hyn yn awgrymu bod lle i wella o ran gwneud hyfforddiant ar arferion llyfrgelloedd cynhwysol a gwrth-hiliol yn fwy hygyrch, ac efallai mai hyfforddiant ar-lein ac ar y safle yw'r ffyrdd gorau o gyrraedd staff llyfrgelloedd.

Pan ofynnwyd iddynt am eu gwybodaeth am arferion llyfrgell gwrth-hiliol, roedd y rhan fwyaf o'r bobl a holwyd (44%) yn teimlo ychydig yn wybodus, gyda 31% â barn niwtral. Dim ond 2.2% oedd yn teimlo'n hynod wybodus. Pan ofynnwyd iddynt am eu hyder i hybu arferion gwrth-hiliol yn y gwaith, teimlai 49% ychydig yn hyderus, tra bod gan 26.7% farn niwtral. Dim ond 6.7% oedd yn teimlo'n hyderus iawn.

Yn olaf, pan ofynnwyd iddynt am y meysydd lle'r oedd pobl yn yr arolwg yn teimlo bod angen mwy o wybodaeth neu sgiliau arnynt yn ymwneud ag arferion llyfrgell gwrth-hiliol, cynrychiolaeth ac ymgysylltu cymunedol/cyd-greu oedd â'r ganran uchaf (38%), ac yna datblygu a rheoli casgliadau (27. %). Polisi a datblygiad gweithdrefnol oedd â'r ganran isaf (8.1%).

I grynhoi, mae canlyniadau'r arolwg yn awgrymu, er bod y rhan fwyaf o'r bobl a holwyd yn teimlo ychydig yn wybodus am arferion Llyfrgell Gwrth-hiliol, mae lle i wella. Yn yr un modd, er bod bron i hanner yn teimlo ychydig yn hyderus wrth hyrwyddo arferion gwrth-hiliol yn y gwaith, mae yna ganran sylweddol o hyd sy'n teimlo'n niwtral neu'n ddihyder. Mae'r ffaith mai cynrychiolaeth ac ymgysylltu â'r gymuned/cyd-greu a datblygu a rheoli casgliadau oedd y meysydd lle'r oedd y bobl a holwyd yn teimlo bod angen mwy o wybodaeth neu sgiliau arnynt yn dangos ei bod yn hanfodol canolbwyntio ar y meysydd hyn mewn mentrau hyfforddi a datblygu yn y dyfodol.

Y mathau neu fformatau penodol o hyfforddiant yr hoffent eu gweld yn cael eu cynnig ar gyfer arferion Llyfrgell Gwrth-hiliol

Modiwlau hyfforddi ar-lein oedd yr opsiwn mwyaf poblogaidd, gyda 44% o ymatebwyr yn ei ddewis, ac yna gweithdai personol ar 27%. Dewiswyd adnoddau dysgu hunan-dywys, cymunedau ymarfer ar-lein, a chynadleddau a seminarau hefyd gan ganran lai o ymatebwyr.

O ran y pynciau neu'r materion penodol yr hoffent eu gweld yn cael eu cynnwys mewn hyfforddiant arferion llyfrgell gwrth-hiliol: *Deall ac adnabod rhagfarn* oedd y pwnc a ddewiswyd amlaf, gyda 37% o'r ymatebwyr yn ei ddewis. Roedd *gweithredu datblygiad casgliadau gwrth-hiliol ac ymgysylltu â chymunedau ymylol a'u gwasanaethu* hefyd yn bynciau poblogaidd, gyda 29% a 24% o'r ymatebwyr yn eu dewis, yn y drefn honno. Dewiswyd *deall a mynd i'r afael â micro-ymosodedd, croestoriad a'i berthynas â gwrth-hiliol, a dad-drefedigaethu casgliadau llyfrgell gan ganrannau llai o ymatebwyr* hefyd.

Gwelliannau penodol yr hoffai ymatebwyr eu gweld mewn perthynas â hyfforddiant arferion llyfrgell gwrth-hiliol yn ymwneud â rheoli casgliadau llyfrgell yn eu gweithle

Mae'r ymatebion i'r cwestiwn penagored hwn yn awgrymu y byddai pobl yn hoffi gweld mwy o gynrychiolaeth ac ymwybyddiaeth o awduron a manau o ble y daw'r gwaith mewn casgliadau llyfrgell. Maen nhw hefyd eisiau mwy o ddealltwriaeth o gynrychiolaeth mewn perthynas â "chwyn" neu arddangosiadau llyfrau, a mwy o hyfforddiant i staff ar bob lefel. Mae galw am fwy o ymgysylltu â'r gymuned ac arbenigwyr a mwy o ddeialog gyda chyflenwyr ynghylch pa newidiadau yr hoffai pobl eu gweld yn cael eu gwneud. Gofynnodd rhai ymatebwyr hefyd am fwy o lyfrau ar groestoriadol a mwy o bolisiau ar gyfer dealltwriaeth staff. Yn olaf, nododd rhai ymatebwyr nad ydynt wedi cael unrhyw hyfforddiant ar arferion Llyfrgell Gwrth-hiliol a hoffent weld hyfforddiant mwy penodol ar y pwnc hwn.

Sut i wella hyfforddiant arferion Llyfrgell Gwrth-hiliol yn y gweithle

Mae'r ymatebion penagored ar sut i wella hyfforddiant arferion llyfrgell gwrth-hiliol yn y gweithle yn darparu ystod o argymhellion, gan gynnwys yr angen am fwy o gyfleoedd hyfforddi ac ymwybyddiaeth ar gyfer staff presennol, yn ogystal â hyfforddiant ar-lein ac ar y safle gyda ffocws ar gynyddu hygyrchedd. Awgrymodd ymatebwyr hefyd y dylid darparu hyfforddiant i hybu hyder ymhlith staff ac y dylai anelu at ddatblygu dealltwriaeth o groestoriad a dileu camsyniadau a thueddiadau mewnol. Ymhellach, roedd yr argymhellion yn cynnwys mwy o hyfforddiant wyneb yn wyneb, ymgysylltu pellach â chymunedau, a gwell arferion recriwtio. Yn olaf, awgrymodd ymatebwyr y dylid darparu hyfforddiant ar farn a meini prawf dethol stoc mewn perthynas â'r gymuned ehangach, gan danlinellu'r angen am ymagwedd gyfannol at arferion gwrth-hiliol mewn gwasanaethau llyfrgell.

Cyrsiau neu hyfforddiant y byddai ymatebwyr yn eu hargymell

Ychydig o gyrsiau neu raglenni hyfforddi penodol a argymhellwyd gan yr ymatebwyr. Soniodd rhai nad oeddent yn ymwybodol o unrhyw raglenni o'r fath, a soniodd rhai am fynychu seminarau neu weithdai a drefnwyd gan CILIP ac AIM. Argymhellodd un ymatebwr yr hyfforddiant Arallgyfeirio Amgueddfeydd, Llyfrgelloedd ac Archifau. Soniodd un arall am fanifesto Cynghrair Hil Cymru a'r Privilege Cafe fel adnoddau a allai fod o gymorth. Mynegodd rhai ymatebwyr awydd i hyfforddiant gael ei gynnig yn Gymraeg. Soniodd un ymatebwr am ddysgu am wrth-hiliaeth trwy dudalennau cyfryngau cymdeithasol fel Feminist ar Instagram.

2. Deall Perthnasoedd a Phatrymau

a. Y berthynas rhwng blynyddoedd o brofiad a chyfranogiad mewn tri math gwahanol o hyfforddiant:

Tabl 1 Y berthynas rhwng blynyddoedd o brofiad a chyfranogiad mewn hyfforddiant proffesiynol cyffredinol

	Cymryd rhan mewn hyfforddiant proffesiynol cyffredinol					
Blynyddoedd o Brofiad	Byth	Yn fisol	Yn achlysurol	Anaml	Wythnosol	Cyfanswm terfynol
11-15 oed	3	2	1		1	7
1-3 blynedd	4		3	1		8
16 mlynedd neu fwy	9	5	9	1	1	25
4-6 mlynedd	5	1	1			7
7-10 mlynedd	2	1	1			4
Llai nag 1 flwyddyn	1		1		1	3
Cyfanswm terfynol	24	9	16	2	3	54

Hyfforddiant proffesiynol cyffredinol:

Mae cyfranogwyr â llai o brofiad (1-3 blynedd) yn fwy tebygol o gymryd rhan mewn hyfforddiant na'r rhai â mwy o brofiad (11-15 oed, 16 mlynedd neu fwy). Mae cyfranogwyr ag 16 mlynedd neu fwy o brofiad yn fwy tebygol o fynychu hyfforddiant yn rheolaidd (wythnosol neu fisol) na'r rhai sydd â llai o brofiad. Anaml mynychu hyfforddiant proffesiynol cyffredinol yw'r ymateb mwyaf cyffredin ar draws pob lefel profiad.

Tabl 2 Y berthynas rhwng blynyddoedd o brofiad a chyfranogiad mewn hyfforddiant cynhwysiant

	Cymryd rhan mewn hyfforddiant Cynhwysiant					
Blynyddoedd o Brofiad	Byth	Yn fisol	Yn achlysurol	Untro	Anaml	Cyfanswm terfynol
11-15 oed	1	1	2		3	7
1-3 blynedd	6		2			8
16 mlynedd neu fwy	10	2	9	1	3	25

4-6 mlynedd	1	1	3	1	1	7
7-10 mlynedd	1		2		1	4
Llai nag 1 flwyddyn	2		1			3
Cyfanswm terfynol	21	4	19	2	8	54

Hyfforddiant arferion llyfrgell cynhwysol

Mae cyfranogwyr â llai o brofiad (llai na blwyddyn, 1-3 blynedd) yn fwy tebygol o gymryd rhan mewn hyfforddiant cynhwysiant na'r rhai sydd â mwy o brofiad (11-15 oed, 16 mlynedd neu fwy). Mae cyfranogwyr sydd ag 16 mlynedd neu fwy o brofiad yn fwy tebygol o fynychu hyfforddiant cynhwysiant yn achlysurol neu'n anaml na'r rhai â llai o brofiad. Mae'r ymateb mwyaf cyffredin ar gyfer hyfforddiant arferion llyfrgell cynhwysol yn amrywio ar draws lefelau profiad, a hyfforddiant achlysurol yw'r ymateb mwyaf cyffredin ar gyfer y rhai sydd â 1-3 blynedd o brofiad ac anaml y byddai'n mynychu yw'r ymateb mwyaf cyffredin ar gyfer y rhai 11-15 oed ac 16 oed neu mwy o brofiad.

Tabl 3 Y berthynas rhwng blynyddoedd o brofiad a chyfranogiad mewn hyfforddiant arferion Llyfrgell Gwrth-hiliol

Blynyddoedd o Brofiad	Cymryd rhan mewn hyfforddiant ymarfer Llyfrgell Gwrth-hiliol						Cyfanswm terfynol
	Byth	Yn fisol	Yn achlysurol	Untro	Anaml	Wythnosol	
11-15 oed	5	1	1				7
1-3 blynedd	8						8
16 mlynedd neu fwy	17		4	1	3		25
4-6 mlynedd	4		3				7
7-10 mlynedd	2		1			1	4
Llai nag 1 flwyddyn	3						3
Cyfanswm terfynol	39	1	9	1	3	1	54

Hyfforddiant arferion Llyfrgell Gwrth-hiliol

Mae cyfranogwyr â mwy o brofiad (11-15 oed, 16 mlynedd neu fwy) yn fwy tebygol o gymryd rhan mewn hyfforddiant arferion llyfrgell gwrth-hiliol na'r rhai â llai o brofiad (llai na blwyddyn, 1-3 blynedd). Mae cyfranogwyr â llai o brofiad (llai na blwyddyn, 1-3 blynedd) yn llai tebygol o fynychu hyfforddiant arferion Llyfrgell Gwrth-hiliol yn rheolaidd (yn fisol neu'n wythnosol) na'r rhai sydd â mwy o brofiad. Mynychu hyfforddiant arferion Llyfrgell Gwrth-hiliol yn anaml oedd yr ymateb mwyaf cyffredin ar draws pob lefel profiad.

Tabl 4 Blynyddoedd o brofiad ymatebwyr na chymerodd ran erioed yn y tri math o hyfforddiant

Blynyddoedd o brofiad ymatebwyr na chymerodd ran erioed mewn hyfforddiant:	Hyfforddiant proffesiynol cyffredinol	Hyfforddiant cynhwysiant	Hyfforddiant ymarfer Llyfrgell Gwrth-hiliol
Llai nag 1 flwyddyn	1	2	3
1-3 blynedd	4	6	8
4-6 mlynedd	5	1	4
7-10 mlynedd	2	1	2
11-15 oed	3	1	5
16 mlynedd neu fwy	9	10	17

Mae'r tabl uchod yn dangos blynyddoedd o brofiad ymatebwyr nad ydynt erioed wedi cymryd rhan mewn unrhyw fath o hyfforddiant. Mae'n awgrymu bod cydberthynas rhwng blynyddoedd o brofiad a'r tebygolrwydd o beidio â chymryd rhan mewn unrhyw hyfforddiant, gyda'r rhai sydd ag 16 mlynedd neu fwy o brofiad yn fwyaf tebygol o fod heb gymryd rhan mewn unrhyw un o'r tri math o hyfforddiant erioed. Mae hefyd yn amlygu bod gan gyfran sylweddol o ymatebwyr nad ydynt erioed wedi cymryd rhan mewn hyfforddiant cynhwysiant lai na 3 blynedd o brofiad. Gallai hyn ddangos bod gweithwyr proffesiynol mwy newydd yn llai tebygol o flaenoriaethu neu gael hyfforddiant cynhwysiant. Ar y llaw arall, mae'r ymatebwyr nad ydynt erioed wedi cymryd rhan mewn hyfforddiant ymarfer llyfrgell gwrth-hiliol wedi'u gwasgaru ar draws pob blwyddyn o brofiad, a'r nifer uchaf yw'r rhai ag 16

mlynedd neu fwy o brofiad. Gallai hyn ddangos gwrthwynebiad ehangach neu ddiffyg cydnabyddiaeth o bwysigrwydd hyfforddiant gwrth-hiliol ar draws y proffesiwn.

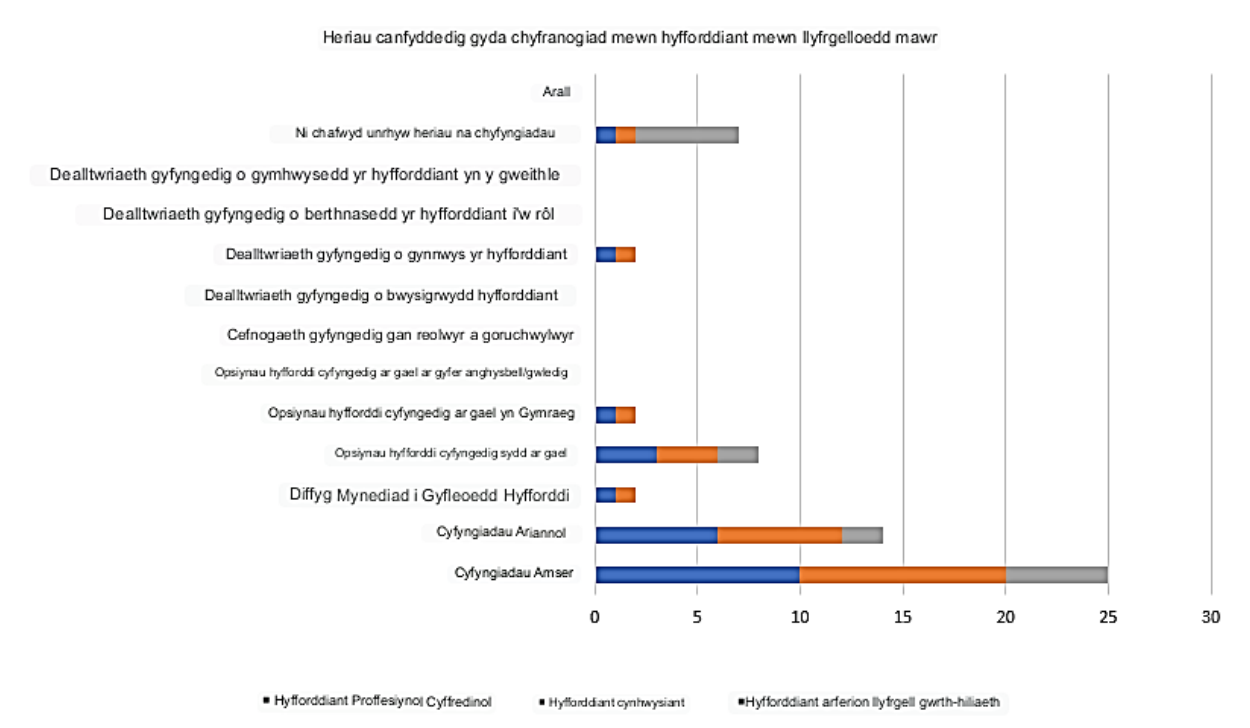
b. Rhwystrau canfyddedig i gymryd rhan mewn hyfforddiant proffesiynol cyffredinol, hyfforddiant cynhwysiant, a hyfforddiant arferion Llyfrgell Gwrth-hiliol, yn seiliedig ar faint y llyfrgell

O ran hyfforddiant proffesiynol cyffredinol, cyfyngiadau amser yw'r rhwystr mwyaf cyffredin a adroddwyd gan ymatebwyr ar draws pob maint llyfrgell, wedi'i ddilyn gan gyfyngiadau ariannol a'r opsiynau hyfforddi cyfyngedig sydd ar gael. Llyfrgelloedd mawr sy'n adrodd y nifer uchaf o gyfyngiadau ariannol, tra nododd llyfrgelloedd canolig y ffigur uchaf o ran diffyg opsiynau hyfforddi yn y Gymraeg ac ar gyfer ardaloedd anghysbell/gwledig.

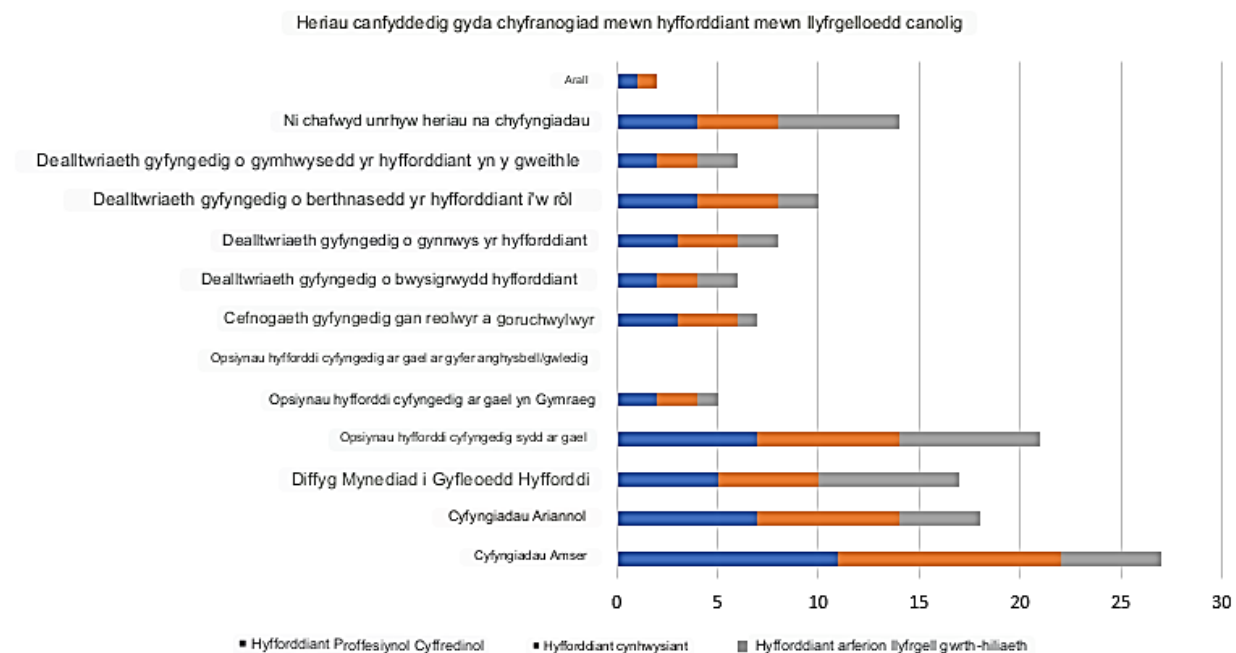
Ar gyfer hyfforddiant cynhwysiant, cyfyngiadau amser eto yw'r rhwystr mwyaf cyffredin ar draws pob maint llyfrgell, wedi'i ddilyn gan gyfyngiadau ariannol a'r opsiynau hyfforddi cyfyngedig sydd ar gael. Yn debyg i hyfforddiant proffesiynol cyffredinol, llyfrgelloedd mawr sy'n adrodd y nifer uchaf o gyfyngiadau ariannol, tra nododd llyfrgelloedd canolig y ffigur uchaf o ran diffyg opsiynau hyfforddi yn y Gymraeg ac ar gyfer ardaloedd anghysbell/gwledig.

Ar gyfer hyfforddiant gwrth-hiliol arferion llyfrgell, cyfyngiadau amser yw'r rhwystr mwyaf cyffredin a adroddwyd gan ymatebwyr ar draws pob maint llyfrgell, gan nodi prinder opsiynau hyfforddi a chyfyngiadau ariannol fel rhwystrau eraill. Adroddodd llyfrgelloedd canolig am ddiffyg opsiynau hyfforddi, tra bod llyfrgelloedd mawr yn nodi'r nifer uchaf o ymatebwyr a ddywedodd nad oeddent yn wynebu unrhyw heriau neu gyfyngiadau.

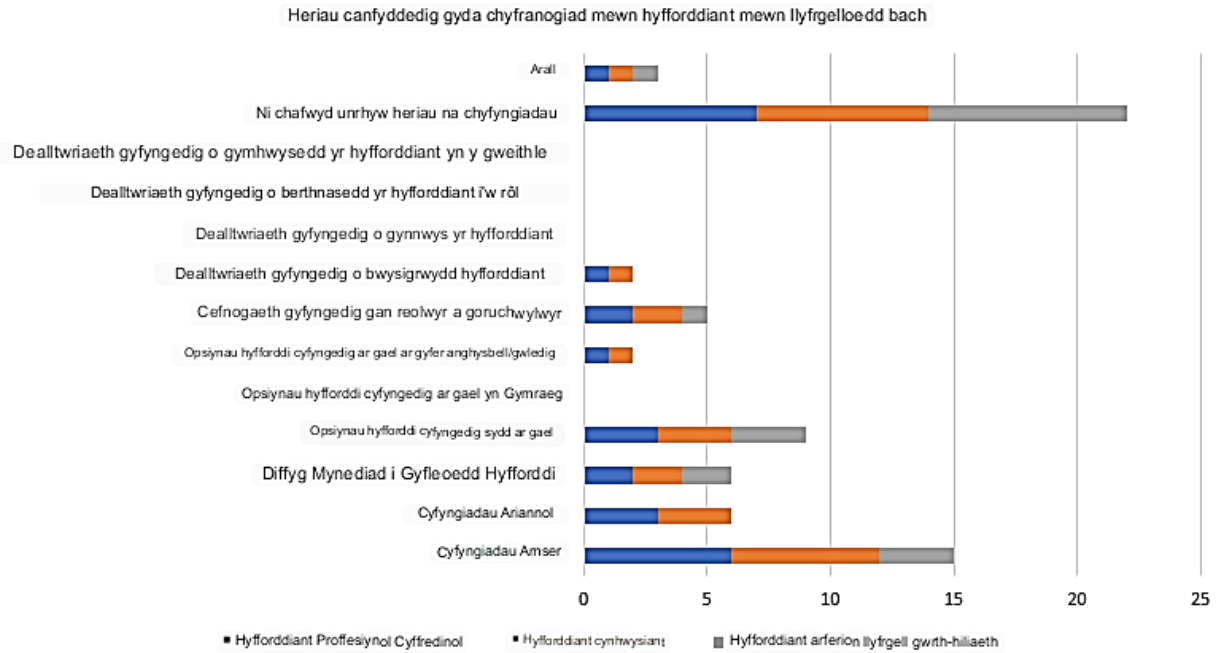
Yn gyffredinol, cyfyngiadau amser, cyfyngiadau ariannol, ac opsiynau hyfforddi cyfyngedig yw'r rhwystrau mwyaf cyffredin a adroddir ar draws y tri math o hyfforddiant a maint llyfrgelloedd. Mae diffyg cefnogaeth gan reolwyr a goruchwylwyr a dealltwriaeth gyfyngedig o bwysigrwydd, cynnwys a pherthnasedd yr hyfforddiant hefyd yn cael eu hadrodd fel rhwystrau, ond i raddau llai.

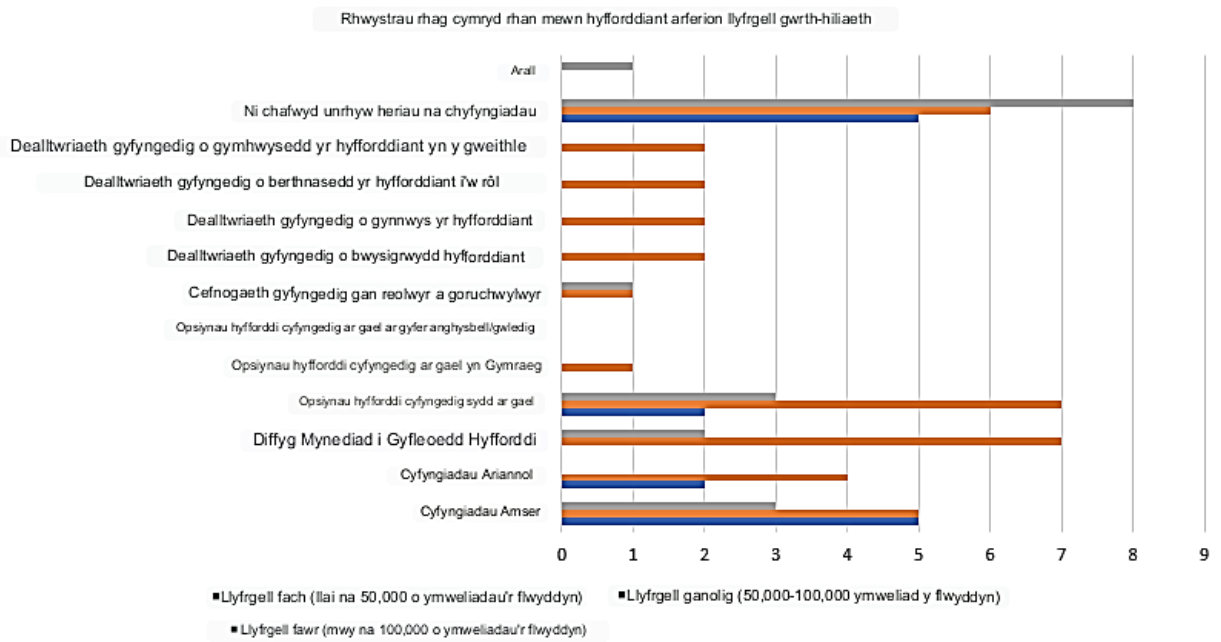
Ffigur 1 Heriau canfyddedig gyda chyfranogiad mewn hyfforddiant mewn llyfrgelloedd mawr

Ffigur 2 Heriau canfyddedig gyda chyfranogiad mewn hyfforddiant mewn llyfrgelloedd canolig

Ffigur 3 Heriau canfyddedig gyda chyfranogiad mewn hyfforddiant mewn llyfrgelloedd bach

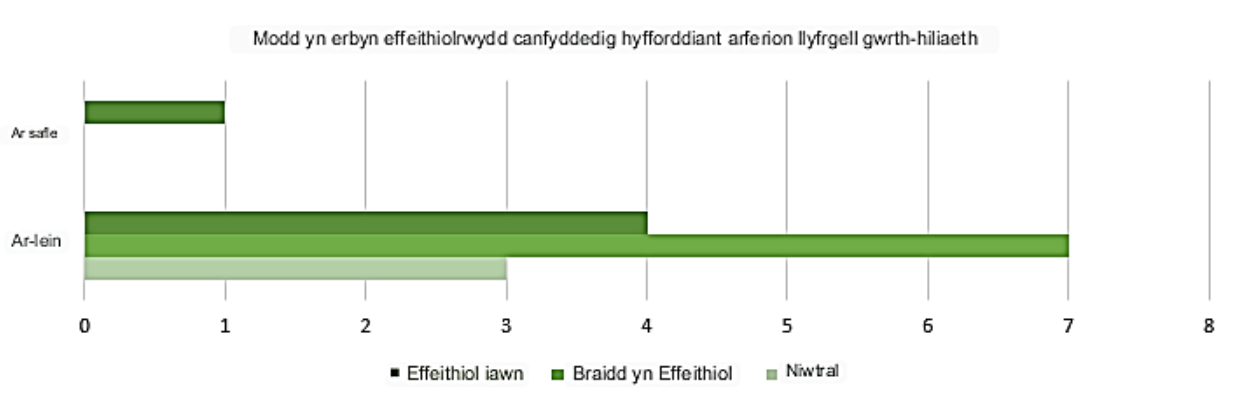

Ffigur 4 Rhwysterau rhag cymryd rhan mewn hyfforddiant arferion Llyfrgell Gwrth-hiliol

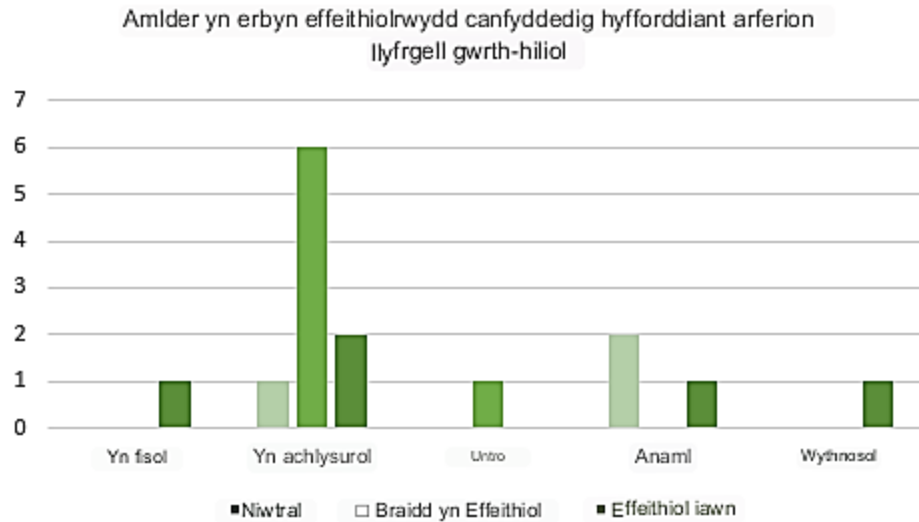
c. Ymatebion ynghylch effeithiolrwydd canfyddedig hyfforddiant arferion llyfrgell cynhwysol a gwrth-hiliol, yn ogystal â gwybodaeth am ddull ac amllder yr hyfforddiant

Effeithiolrwydd hyfforddiant arferion Llyfrgell Gwrth-hiliol: canfu 4 ymatebydd fod yr hyfforddiant yn effeithiol iawn o'i gynnal ar-lein, tra bod 7 o'r ymatebwyr yn ei chael ychydig yn effeithiol. Dim ond 1 ymateb "effeithiol iawn" a gafodd hyfforddiant ar y safle. Ni nododd unrhyw ymatebwyr sgôr effeithiolrwydd niwtral neu negyddol ar gyfer hyfforddiant ar y safle. Nid oedd yn ymddangos bod amllder yr hyfforddiant yn cael effaith sylweddol ar effeithiolrwydd canfyddedig. Effeithiolrwydd hyfforddiant arferion llyfrgell cynhwysol: canfu 12 o ymatebwyr hyfforddiant ar-lein ychydig yn effeithiol, tra bod 4 yn ei chael yn effeithiol iawn. Dim ond 2 sgôr "ychydig yn effeithiol" a gafodd hyfforddiant ar y safle, ac ni nododd unrhyw ymatebwr sgôr "effeithiol iawn" ar gyfer hyfforddiant ar y safle.

Nid oedd yn ymddangos bod amllder yr hyfforddiant yn cael effaith sylweddol ar effeithiolrwydd canfyddedig. Y dull hyfforddi mwyaf cyffredin ar gyfer arferion llyfrgell gwrth-hiliol a chynhwysol oedd ar-lein. O ran amllder yr hyfforddiant, hyfforddiant achlysurol oedd y mwyaf cyffredin ar gyfer y ddau fath o hyfforddiant. Mae'n werth nodi bod nifer sylweddol o ymatebwyr o'r farn bod effeithiolrwydd yr hyfforddiant yn "niwtral" ar gyfer y ddau fath o hyfforddiant, gan nodi bod lle i wella ar gyfer y ddau fath o hyfforddiant.

Ffigur 5 Modd yn erbyn effeithiolrwydd canfyddedig hyfforddiant arferion Llyfrgell Gwrth-hiliol

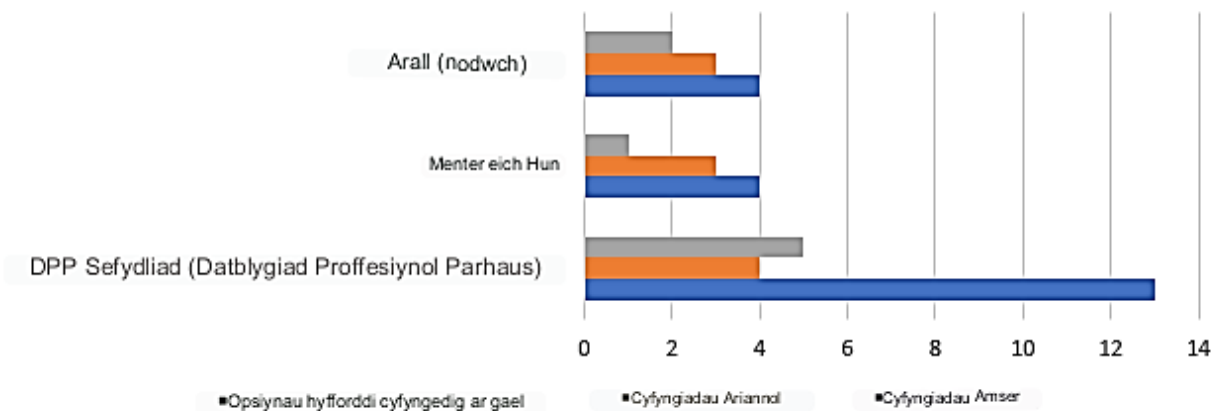

Ffigur 6 Amllder yn erbyn effeithiolrwydd canfyddedig hyfforddiant arferion Llyfrgell Gwrth-hiliol

d. Cymhellion a rhwystrau i wahanol fathau o hyfforddiant

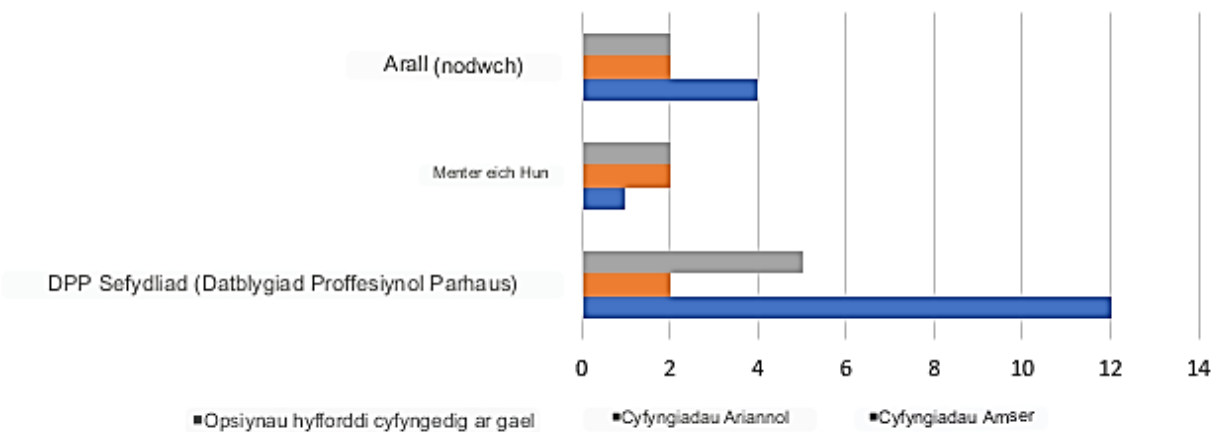
Mae'r data yn cyflwyno cymhellion a rhwystrau ar gyfer gwahanol fathau o hyfforddiant llyfrgell. Ar gyfer hyfforddiant arferion Llyfrgell Gwrth-hiliol, nodwyd cyfyngiadau amser a dewisiadau hyfforddi cyfyngedig fel rhwystrau, tra nodwyd DPP fel cymhelliant. Ar gyfer hyfforddiant arferion llyfrgell cynhwysol, nodwyd cyfyngiadau amser a dewisiadau hyfforddi cyfyngedig fel rhwystrau, a nodwyd DPP a menter eich hun fel cymhellion. Y prif heriau ar gyfer hyfforddiant proffesiynol cyffredinol oedd cyfyngiadau amser, cyfyngiadau ariannol, a dewisiadau hyfforddi cyfyngedig, tra bod DPP wedi'i nodi fel cymhelliant. Roedd yna hefyd rai ymatebwyr na ddaeth ar draws unrhyw heriau neu gyfyngiadau yn eu hyfforddiant arferion Llyfrgell Gwrth-hiliol. Fodd bynnag, hyd yn oed pan fo hyfforddiant yn rhan o DPP, mae dealltwriaeth gyfyngedig o'i berthnasedd a'i werth, a chymorth rheoli cyfyngedig. Mae yna hefyd diffyg opsiynau hyfforddi yn y Gymraeg, er bod cyfathrebu yn y Gymraeg yn orfodol mewn rhai achosion.

Cymhelliant ar gyfer hyfforddiant a'r 3 her fwyaf cyffredin gyda hyfforddiant proffesiynol cyffredinol

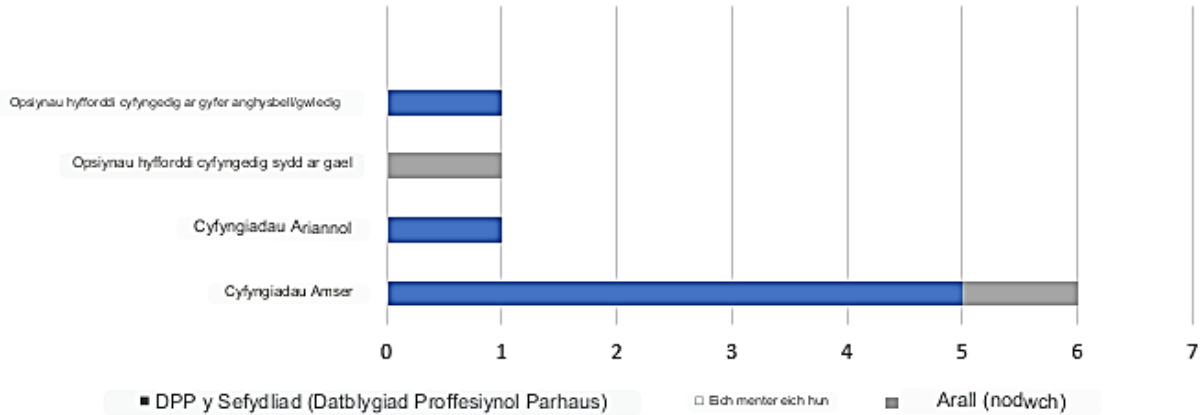
Ffigur 7 Cymhelliant ar gyfer hyfforddiant a'r 3 her fwyaf cyffredin gyda hyfforddiant proffesiynol cyffredinol

Cymhelliant ar gyfer hyfforddiant a'r 3 her fwyaf cyffredin gyda hyfforddiant arferion llyfrgell cynhwysol

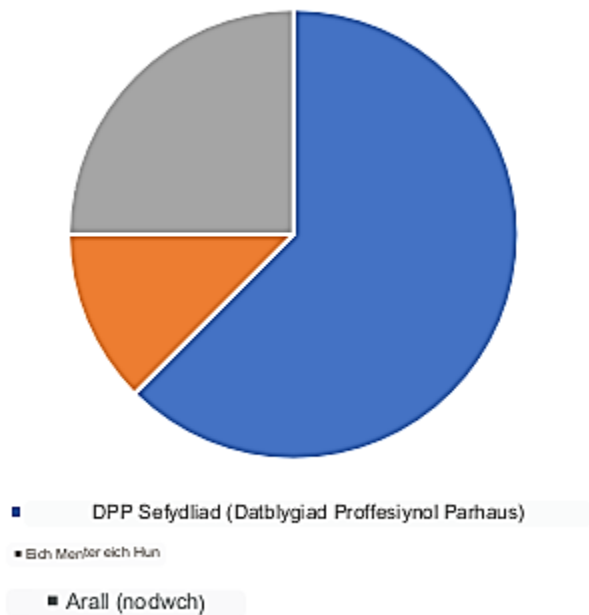
Ffigur 8 Cymhelliant ar gyfer hyfforddiant a'r 3 her fwyaf cyffredin gyda hyfforddiant arferion llyfrgell cynhwysol

Cymhelliant a heriau gyda chyfranogiad mewn hyfforddiant arferion llyfrgell gwrth-hiliaeth

Ffigur 9 Cymhelliant ar gyfer a phob her ganfyddedig gyda chyfranogiad mewn hyfforddiant arferion Llyfrgell Gwrth-hiliol

Cymhellion ar gyfer hyfforddiant gan ymatebwyr nad ydynt wedi wynebu unrhyw heriau neu gyfyngiadau ar gyfer hyfforddiant arferion llyfrgell gwrth-hiliaeth

Ffigur 10 Cymhellion ar gyfer hyfforddiant gan ymatebwyr nad ydynt wedi dod ar draws unrhyw heriau neu gyfyngiadau ar gyfer hyfforddiant arferion Llyfrgell Gwrth-hiliol

e. Heriau gyda hyfforddiant proffesiynol cyffredinol fesul rôl yn y llyfrgell

Hyfforddiant proffesiynol cyffredinol

Mae'r siartiau isod yn crynhoi'r heriau a wynebwr gan wahanol rolau mewn llyfrgelloedd o ran hyfforddiant proffesiynol cyffredinol. Mae cynorthwywyr gwasanaethau cwsmeriaid yn wynebu heriau megis cyfyngiadau amser ac ariannol, mynediad cyfyngedig i gyfleoedd hyfforddi, diffyg opsiynau hyfforddi yn y Gymraeg, a chymorth cyfyngedig gan reolwyr a goruchwylwyr. Mae rheolwyr llyfrgell yn wynebu heriau tebyg, ond mae ganddynt hefyd ddealltwriaeth gyfyngedig o gynnwys a pherthnasedd hyfforddiant ar gyfer eu rôl. Mae swyddogion llyfrgell a thechnegwyr yn wynebu llai o heriau, tra bod uwch swyddogion llyfrgell yn wynebu heriau tebyg i reolwyr llyfrgelloedd. Mae'r tabl hefyd yn dangos y rhwystrau a wynebwr gan uwch staff a staff lefel canolig wrth gael mynediad at hyfforddiant proffesiynol cyffredinol, gyda heriau tebyg i'w gweld ar draws rolau ond yn fwy amlwg ymhlith cynorthwywyr gwasanaethau cwsmeriaid.

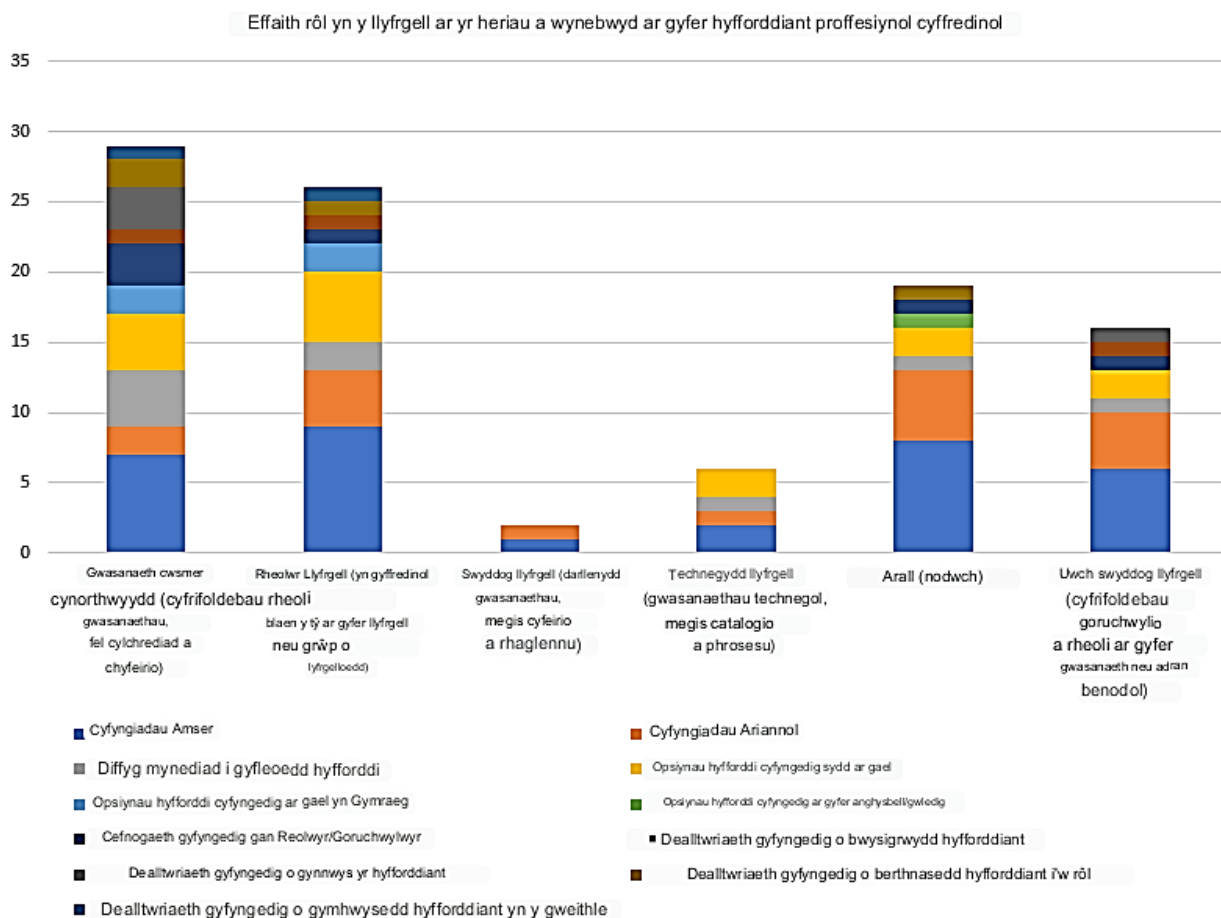
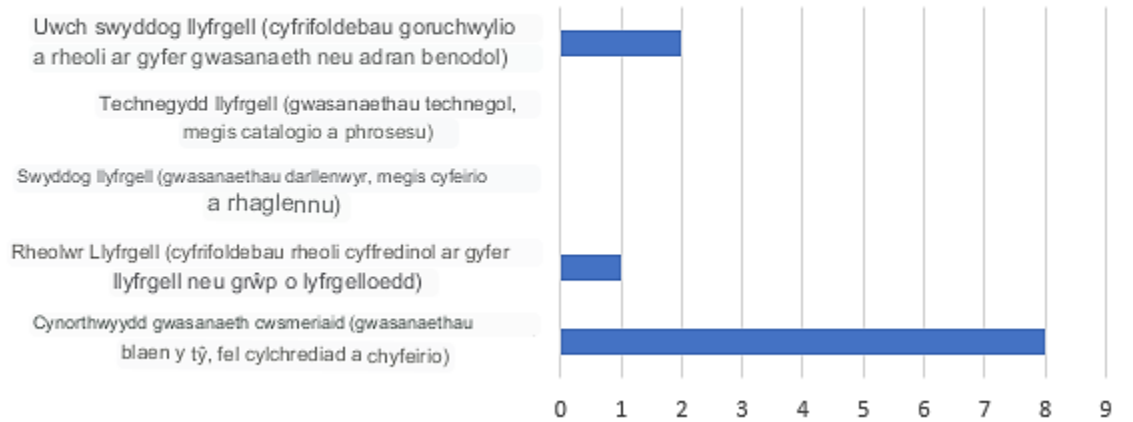

Figure 11 Effect of role in library on challenges encountered for general professional training

Mae'r siart uchod yn dangos yr heriau a wynebir gan wahanol rolau o fewn llyfrgell o ran hyfforddiant proffesiynol cyffredinol.

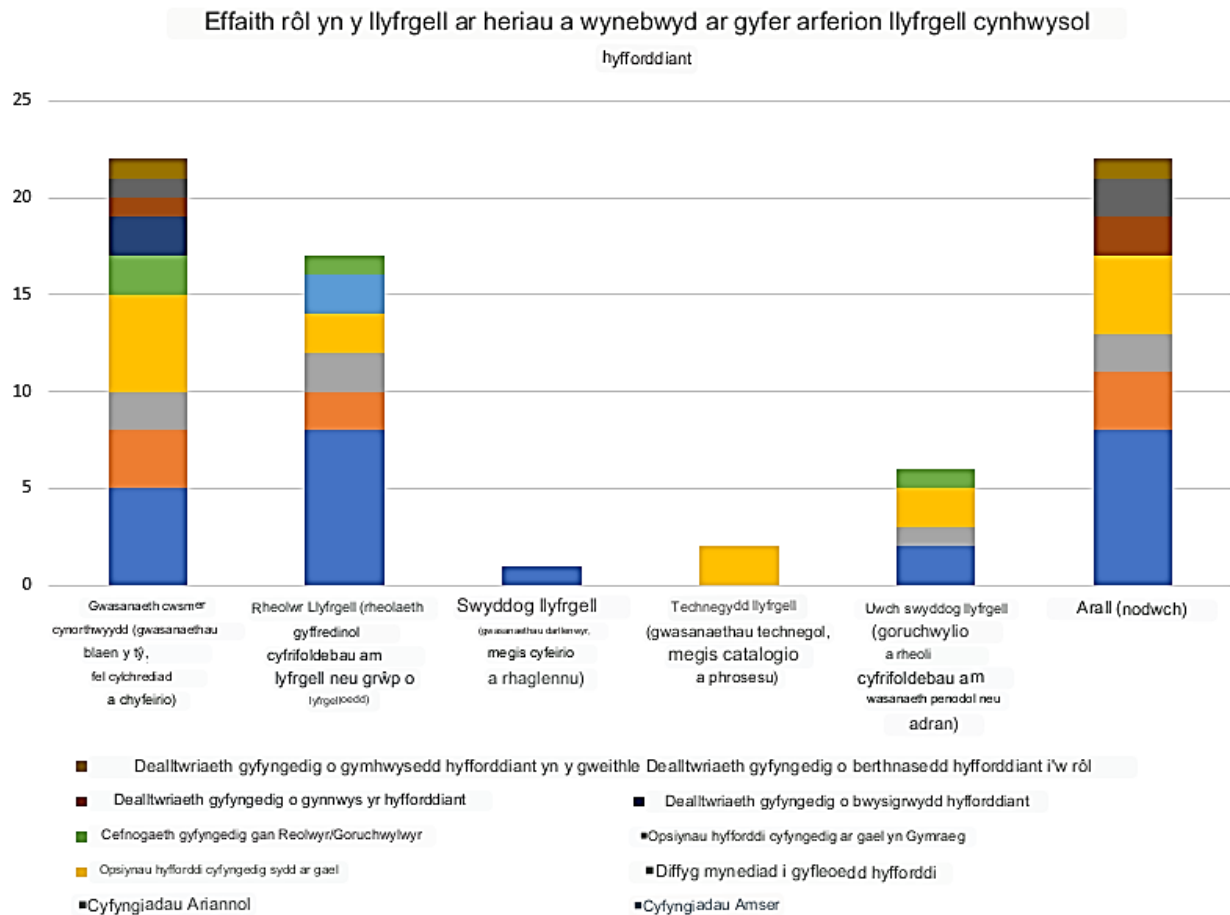
Effaith rôl yn y llyfrgell ar beidio â wynebu unrhyw heriau gyda hyfforddiant proffesiynol cyffredinol

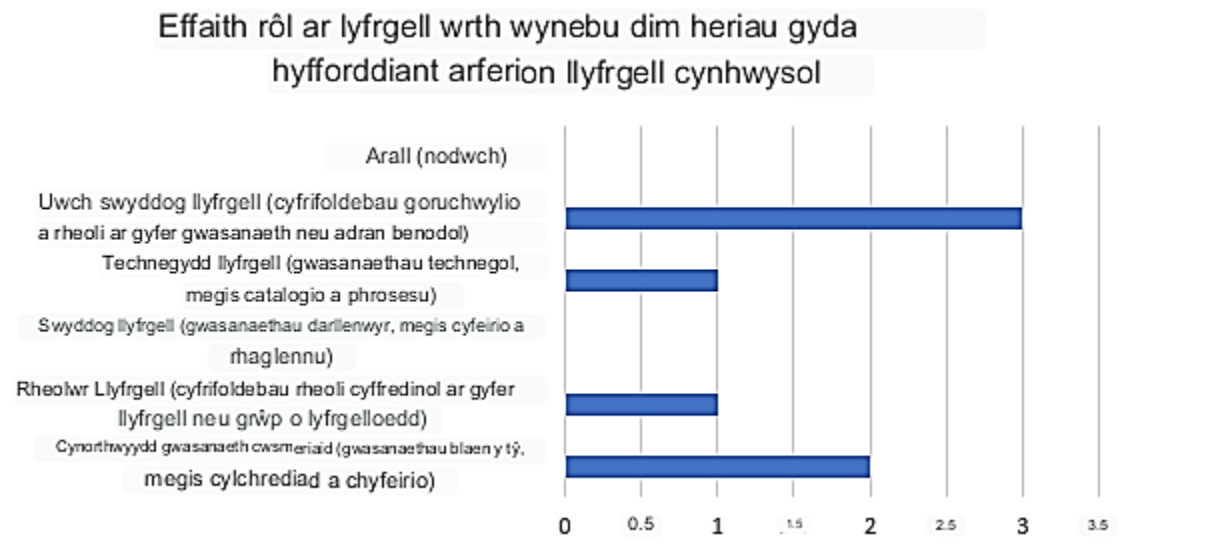
Ffigur 12 Effaith rôl yn y llyfrgell ar beidio â wynebu unrhyw heriau gyda hyfforddiant proffesiynol cyffredinol

Hyfforddiant arferion llyfrgell cynhwysol

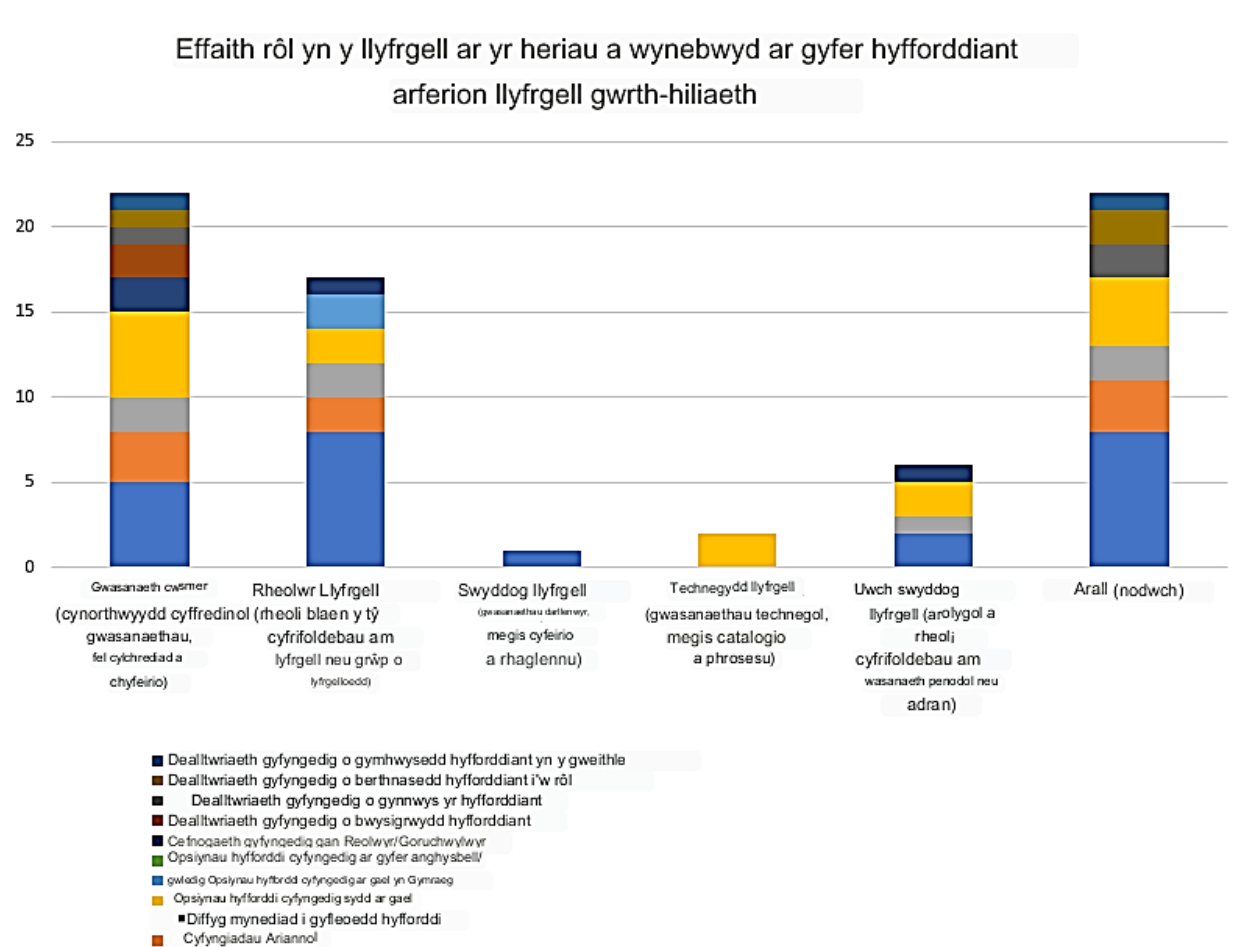
Mae siartiau isod yn dangos yr heriau a wynebir gan staff llyfrgelloedd mewn gwahanol rolau o ran hyfforddiant arferion llyfrgell cynhwysol. Mae cynorthwyr gwasanaethau cwsmeriaid yn wynebu'r heriau mwyaf sylweddol, gan gynnwys cyfyngiadau amser, cyfyngiadau ariannol, diffyg mynediad at gyfleoedd hyfforddi, a'r opsiynau hyfforddi cyfyngedig sydd ar gael. Dywedodd rheolwyr a swyddogion llyfrgelloedd hefyd eu bod wedi wynebu rhai heriau. Mae cefnogaeth gyfyngedig gan reolwyr/goruchwylwyr, diffyg dealltwriaeth o bwysigrwydd, cynnwys, a pherthnasedd hyfforddiant, a chymhwysedd hyfforddiant yn y gweithle yn rhai o'r heriau cyffredin a adroddwyd ar draws gwahanol rolau. Ar y llaw arall, dywedodd rhai aelodau o staff na chafwyd unrhyw heriau neu gyfyngiadau yn yr hyfforddiant. Y prif tecawê yw bod staff llyfrgelloedd mewn gwahanol rolau yn wynebu heriau amrywiol o ran hyfforddiant arferion llyfrgell cynhwysol, ac mae angen ymdrechion i fynd i'r afael â'r heriau hyn i sicrhau bod pob aelod o staff yn cael mynediad at hyfforddiant o safon.

Ffigur 13 Effaith rôl yn y llyfrgell ar heriau a gafwyd ar gyfer hyfforddiant arferion llyfrgell cynhwysol.

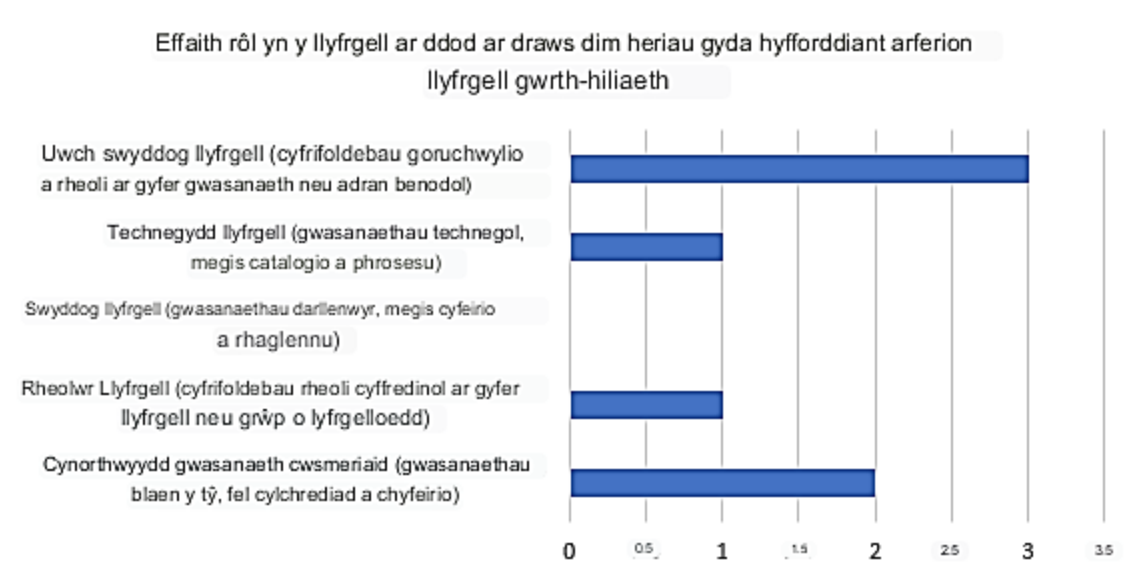
Ffigur 14 Effaith y rôl ar lyfrgell wrth wynebu dim heriau gyda hyfforddiant arferion llyfrgell cynhwysol.

Ffigur 15 Effaith rôl yn y llyfrgell ar yr heriau a wynebwyd ar gyfer hyfforddiant arferion Llyfrgell Gwrth-hiliol.

Hyfforddiant arferion Llyfrgell Gwrth-hiliol

Mae'r data'n dangos mai swyddogion llyfrgell (y rhai sy'n gweithio mewn gwasanaethau darllen, megis cyfeirio a rhaglennu) sy'n wynebu'r heriau mwyaf o ran hyfforddiant arferion llyfrgell gwrth-hiliol, gyda sgôr o 1 yn y tabl yn mesur dim heriau neu gyfyngiadau a wynebwyd a sgôrau yn amrywio o 1 i 5 yn y tabl yn mesur yr heriau a gafwyd. Mewn cyferbyniad, dywedodd cynorthwywyr gwasanaethau cwsmeriaid (gwasanaethau blaen y tŷ, megis cylchrediad a chyfeirio) eu bod wedi wynebu llai o heriau, gyda sgôr o 2 yn y tabl dim heriau a sgôrâu yn amrywio o 1 i 5 yn y tabl heriau. Nodwyd dealltwriaeth gyfyngedig o bwysigrwydd, cynnwys, perthnasedd a chymhwysedd hyfforddiant fel heriau allweddol ar draws pob rôl, ynghyd â chyfyngiadau ariannol ac amser, a diffyg mynediad at gyfleoedd hyfforddi.

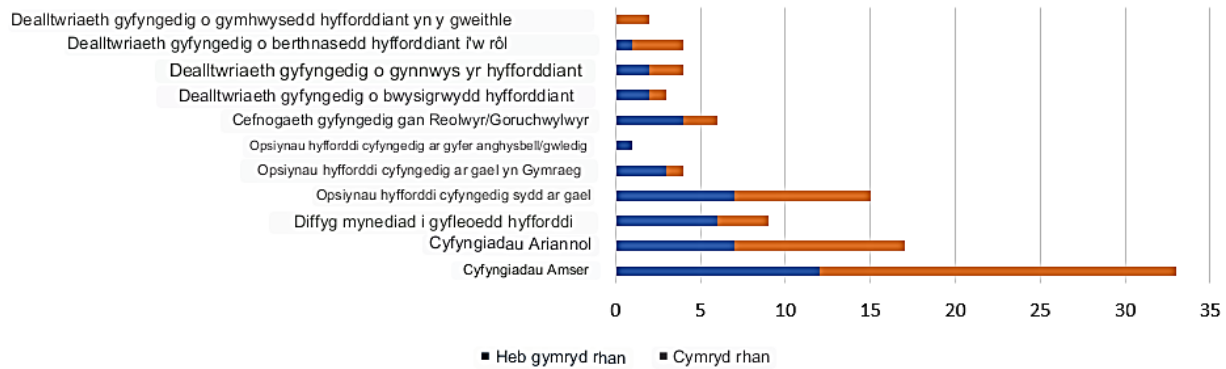
Ffigur 16 Effaith rôl yn y llyfrgell ar beidio â wynebu unrhyw heriau gyda hyfforddiant arferion Llyfrgell Gwrth-hiliol.

f. Y profiad o gymryd rhan mewn hyfforddiant proffesiynol cyffredinol yn y rôl bresennol a'r rhwystrau a wynebwyd

Mae'r data'n dangos y profiad o gymryd rhan mewn hyfforddiant proffesiynol cyffredinol yn y rôl bresennol a'r rhwystrau a wynebir gan gyfranogwyr. Ymhlith y rhai nad ydynt wedi cymryd rhan mewn hyfforddiant proffesiynol cyffredinol, y prif rwystrau yw cyfyngiadau amser, cyfyngiadau ariannol, diffyg mynediad at gyfleoedd hyfforddi, a chymorth cyfyngedig gan reolwyr/goruchwylwyr. Ar y llaw arall, ymhlith y rhai sydd wedi cymryd rhan, mae cyfyngiadau amser, cyfyngiadau ariannol, ac opsiynau hyfforddi cyfyngedig yn dal i fod yn rhwystrau ond i raddau llai. Yn nodedig, ni nododd llawer o ymatebwyr unrhyw heriau neu gyfyngiadau o ran hyfforddiant proffesiynol cyffredinol. Mae'r data hefyd yn awgrymu bod diffyg mynediad at gyfleoedd hyfforddi yn y Gymraeg ac ar gyfer ardaloedd anghysbell/gwledig hefyd yn rhwystrau. Yn ogystal, mae dealltwriaeth gyfyngedig o bwysigrwydd, cynnwys, perthnasedd a chymhwysedd hyfforddiant ar gyfer eu rôl hefyd yn her i rai ymatebwyr.

Profiad o gymryd rhan mewn PT cyffredinol yn y rôl bresennol x Rhwystrau i

PT cyffredinol

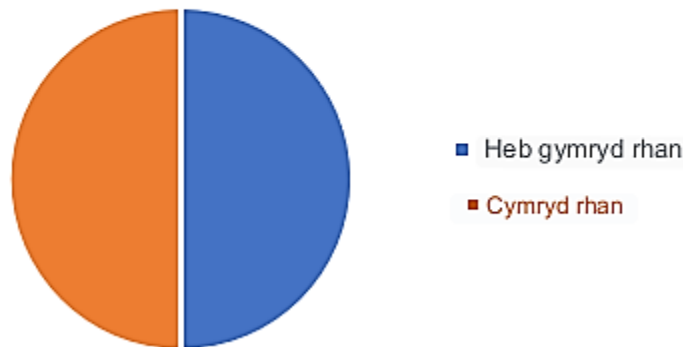

Ffigur 17 Profiad o gyfranogiad mewn hyfforddiant proffesiynol cyffredinol yn y rôl bresennol yn erbyn Rhwystrau i hyfforddiant proffesiynol cyffredinol

Profiad o gymryd rhan mewn PT cyffredinol

yn y rôl bresennol x dim heriau gyda RhA

cyffredinol

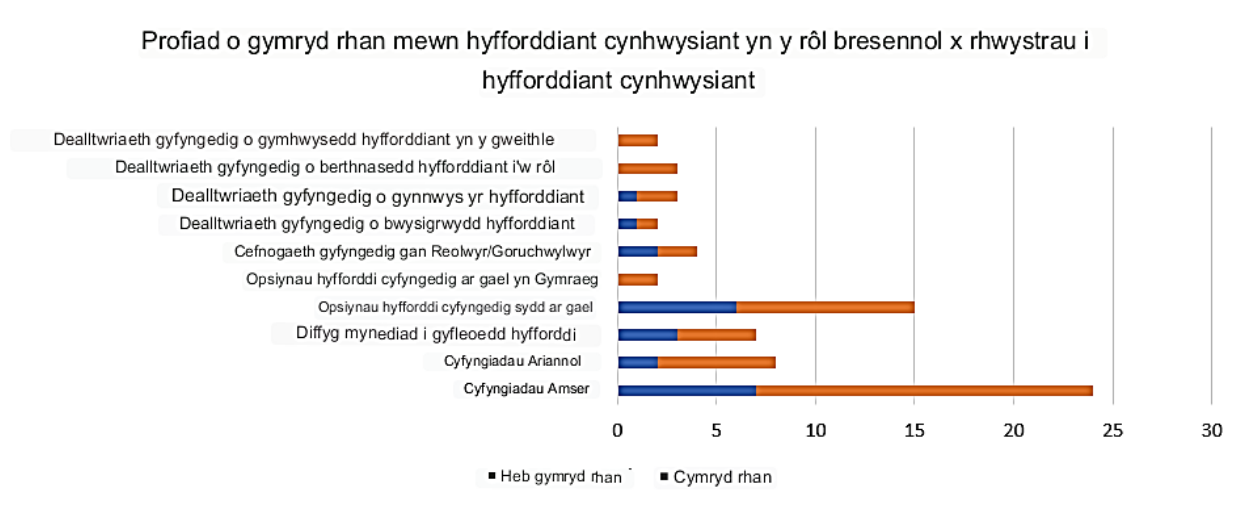

Ffigur 18 Profiad o gyfranogiad mewn hyfforddiant proffesiynol cyffredinol yn y rôl bresennol x dim heriau gyda hyfforddiant proffesiynol cyffredinol

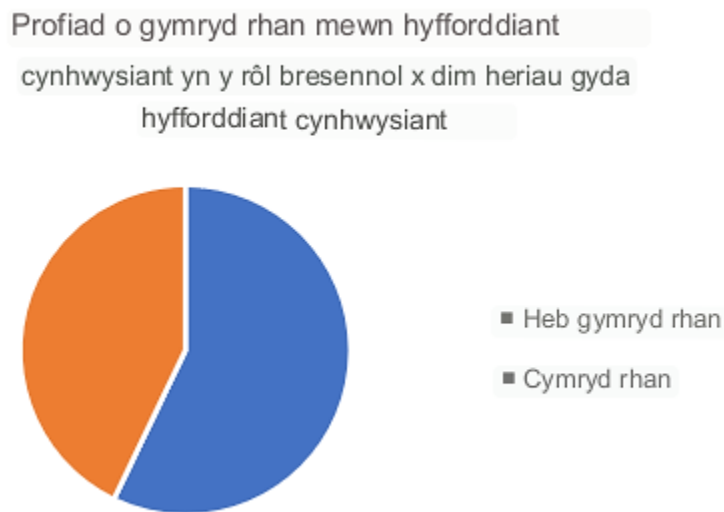
g. Y profiad o gymryd rhan mewn hyfforddiant cynhwysiant yn y rôl bresennol a'r rhwystrau a wynebir

Cyfyngiadau amser, diffyg mynediad at gyfleoedd hyfforddi, a dealltwriaeth gyfyngedig o bwysigrwydd hyfforddiant oedd y prif rwystrau i'r rhai a gymerodd ran a'r rhai nad oeddent yn cymryd rhan. Roedd cyfyngiadau ariannol a dewisiadau hyfforddi cyfyngedig yn cael eu hadrodd yn fwy cyffredin gan y rhai a gymerodd ran. Fodd bynnag, dywedodd rhai

cyfranogwyr na chafwyd unrhyw heriau neu gyfyngiadau. Mae'r data hefyd yn dangos bod nifer fach o gyfranogwyr wedi dweud nad oedd ganddynt unrhyw heriau gyda hyfforddiant cynhwysiant.

Ffigur 19 Profiad o gymryd rhan mewn hyfforddiant cynhwysiant yn y rôl bresennol x rhwystrau i hyfforddiant cynhwysiant

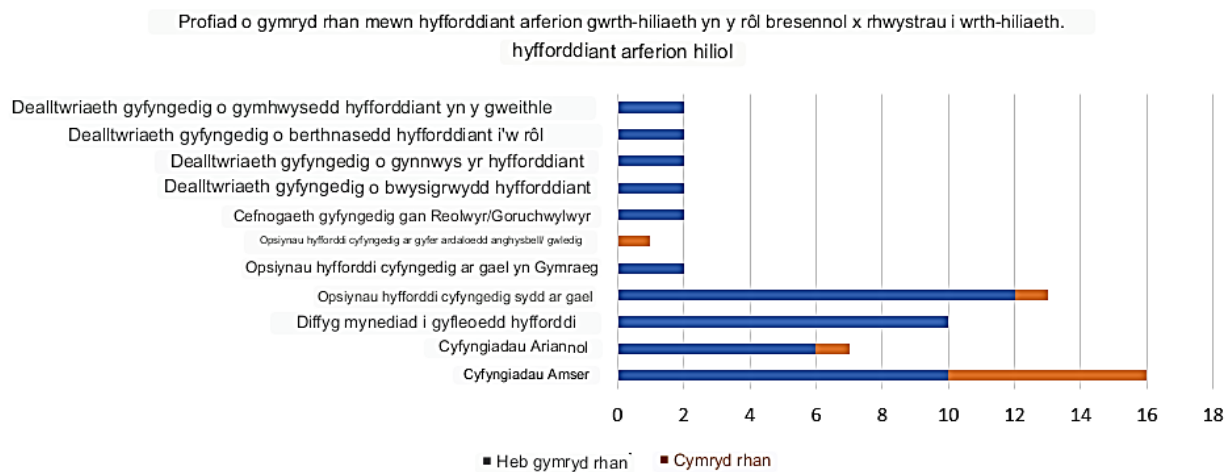
Ffigur 20 Profiad o gymryd rhan mewn hyfforddiant cynhwysiant yn y rôl bresennol x dim heriau gyda hyfforddiant cynhwysiant

h. Y profiad o gymryd rhan mewn hyfforddiant arferion gwrth-hiliol yn y rôl bresennol, a'r rhwystrau i hyfforddiant o'r fath

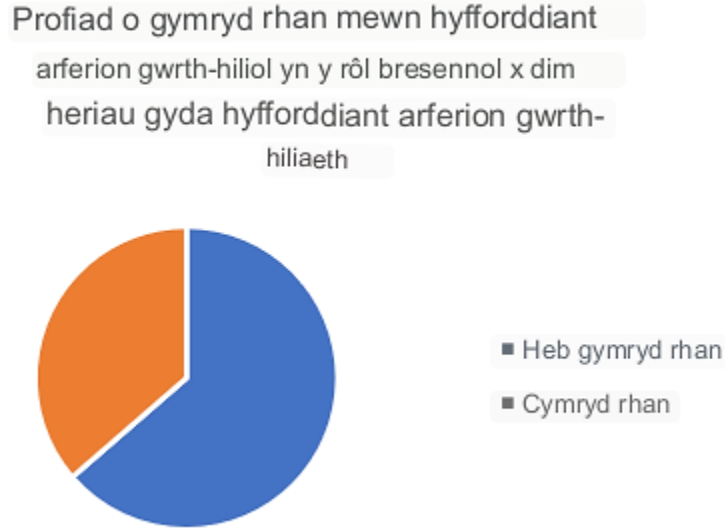
Ymhlith y rhai a gymerodd ran, y rhwystrau a adroddwyd amlaf oedd cyfyngiadau amser (1), diffyg mynediad at gyfleoedd hyfforddi (1), a dealltwriaeth gyfyngedig o gymhwysedd

hyfforddiant yn y gweithle (1). Yn ogystal, dywedodd 8 o gyfranogwyr na chafwyd unrhyw heriau na chyfyngiadau.

Mae'r data'n dangos mai cyfyngiadau amser a diffyg mynediad at gyfleoedd hyfforddi yw'r rhwystrau a adroddir amlaf ymhlith cyfranogwyr a'r rhai nad ydynt yn cymryd rhan. Dywedodd rhai cyfranogwyr hefyd fod cefnogaeth gyfyngedig gan reolwyr/goruchwylwyr a dealltwriaeth gyfyngedig o bwysigrwydd, cynnwys, perthnasedd a chymhwysedd hyfforddiant yn rhwystrau sylweddol.

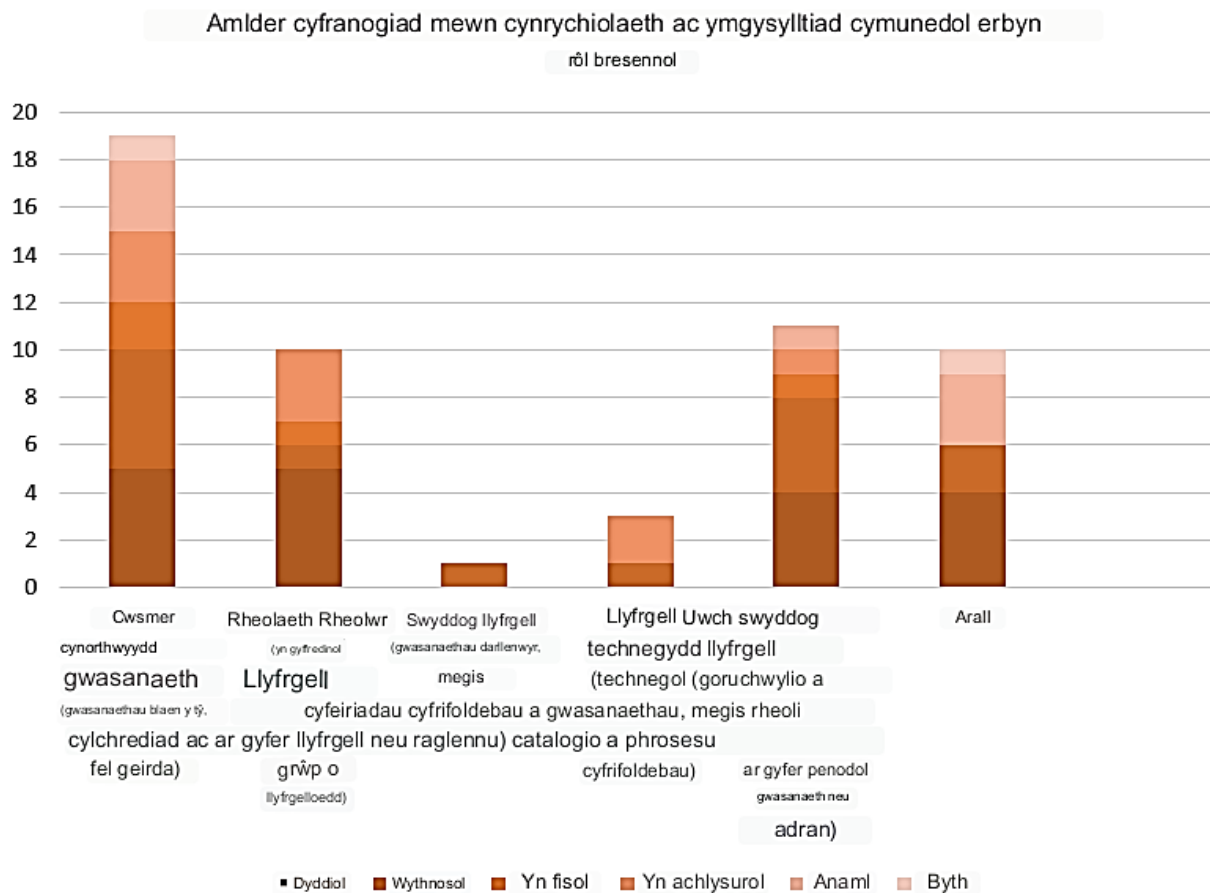
Ffigur 21 Profiad o gymryd rhan mewn hyfforddiant arferion gwrth-hiliol mewn rol bresennol x rhwystrau i hyfforddiant mewn arferion gwrth-hiliol

Ffigur 22 Profiad o gymryd rhan mewn hyfforddiant arferion gwrth-hiliol yn y rôl bresennol x dim heriau gyda hyfforddiant arferion gwrth-hiliol

i. Cynnwys rôl mewn cynrychiolaeth ac ymgysylltu â'r gymuned

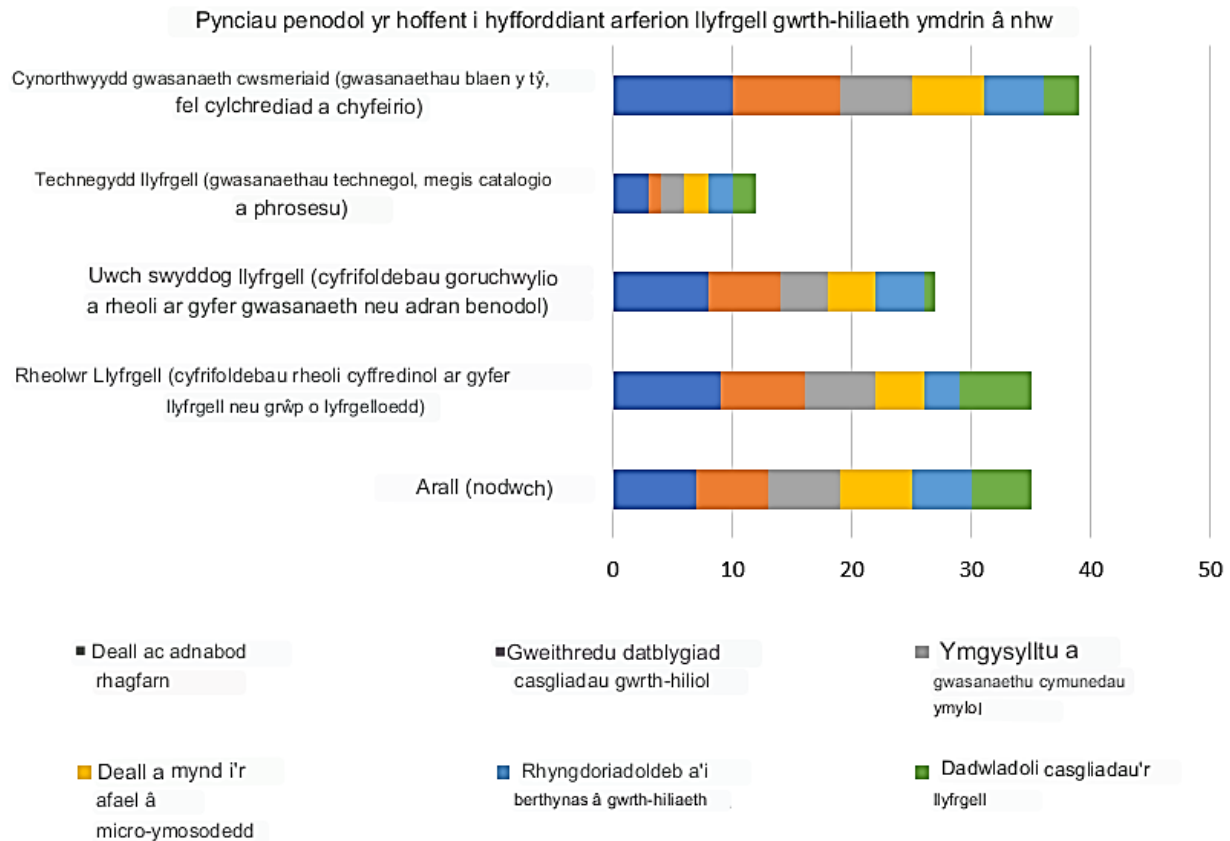
Cynorthwywyr gwasanaethau cwsmeriaid sy'n cymryd rhan fwyaf, gyda'r mwyafrif yn adrodd eu bod yn cymryd rhan yn ddyddiol neu'n wythnosol. Mae rheolwyr llyfrgell ac uwch swyddogion llyfrgell yn cymryd rhan hefyd, ond yn achlysurol yn bennaf. Mae swyddogion a thechnegwyr llyfrgell yn adrodd lefelau is o gyfranogiad, gyda'r rhan fwyaf yn nodi anaml neu byth. Mae yna hefyd gategori ar gyfer "Arall," sy'n cynnwys cymysgedd o rolau gyda lefelau amrywiol o gyfranogiad. At ei gilydd, mae'n ymddangos mai cynorthwywyr gwasanaethau cwsmeriaid sydd â'r ymgysylltiad mwyaf cyson â chynrychiolaeth ac ymgysylltu â'r gymuned, tra bod rolau eraill yn amrywio o ran lefelau eu cyfranogiad.

Ffigur 23 Amllder cyfranogiad mewn cynrychiolaeth ac ymgysylltiad cymunedol yn ôl rôl bresennol

j. Rôl x pynciau penodol yr hoffent eu gweld yn cael sylw yn yr hyfforddiant

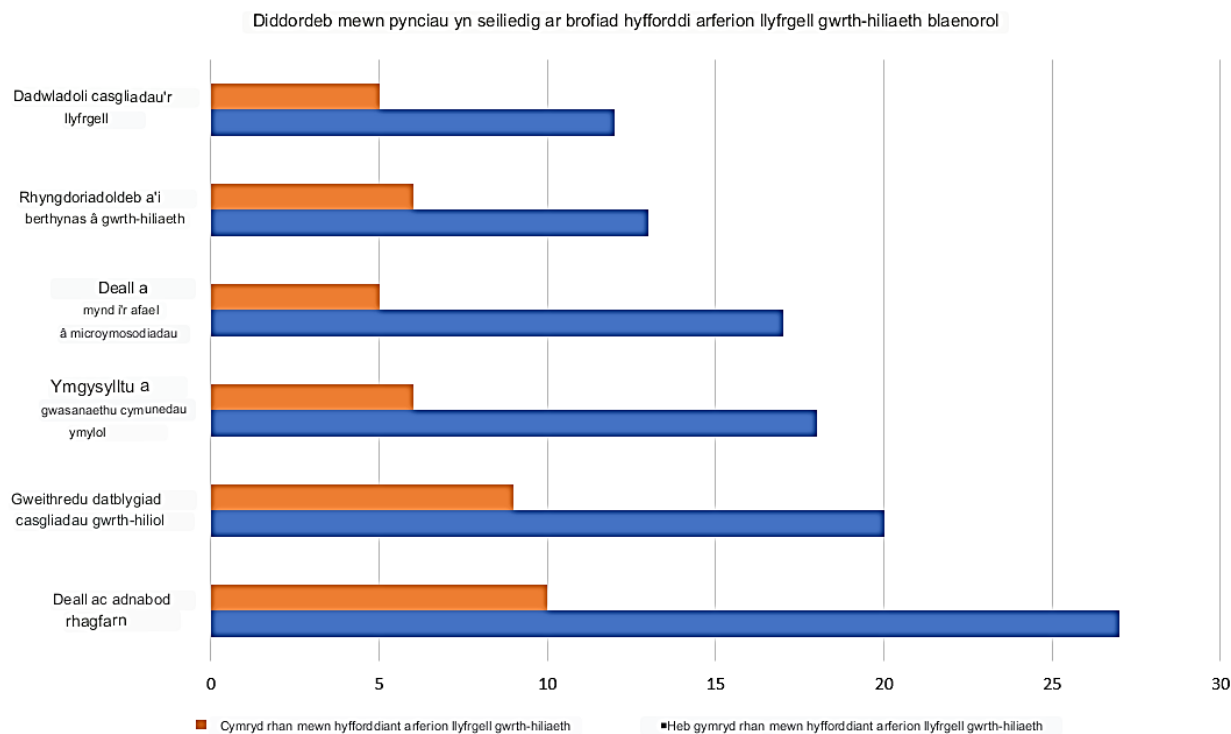
Mae'r data ar bynciau penodol yr hoffai gwahanol rolau mewn llyfrgelloedd eu gweld yn cael eu cynnwys mewn rhaglenni hyfforddi gwrth-hiliol yn datgelu diddordeb cryf ar draws pob rôl wrth fynd i'r afael â thuedd, gweithredu datblygiad casgliadau gwrth-hiliol, ymgysylltu â chymunedau ymylol a'u gwasanaethu, mynd i'r afael ag ymddygiad ymosodol, deall. croestoriadaeth a'i pherthynas â gwrth-hiliol, a dad-drefedigaethu casgliadau llyfrgell.

Ffigur 24 Pynciau penodol yr hoffai ymatebwyr arferion llyfrgell gwrth-hiliol

3. Hyfforddi cyfranogiad a phynciau yr hoffent weld yn cael sylw

Mae'r data'n dangos y pynciau penodol y mae cyfranogwyr am eu gweld yn cael eu cynnwys mewn hyfforddiant arferion Llyfrgell Gwrth-hiliol, wedi'u dadansoddi yn ôl a ydynt wedi cymryd rhan mewn hyfforddiant o'r fath ai peidio. Y pwnc a ddymunir amlaf ymhlith y rhai nad ydynt wedi cymryd rhan mewn hyfforddiant yw "Deall ac adnabod tuedd", gyda 27 o ymatebwyr yn dewis yr opsiwn hwn. I'r rhai sydd wedi cymryd rhan mewn hyfforddiant, y pwnc mwyaf dymunol yw "Rhoi datblygiad casgliadau gwrth-hiliol ar waith", gyda 9 o ymatebwyr yn dewis yr opsiwn hwn. Mae pynciau eraill y mae'r ddau grŵp yn eu dymuno'n fawr yn cynnwys "Ymgysylltu â chymunedau ymylol a'u gwasanaethu", "Deall a mynd i'r afael â micro-ymosoddedd", a "Croestoriadedd a'i berthynas â gwrth-hiliaeth." Cafwyd hefyd ychydig o ymatebion o dan "Arall" ar gyfer cyfranogwyr a oedd am weld pynciau ychwanegol yn cael sylw.

Ffigur 25 Diddordeb mewn pynciau yn seiliedig ar brofiad hyfforddi arferion Llyfrgell Gwrth-hiliol blaenorol.

4. Casgliadau Allweddol ar gyfer y Prosiect Cynnwys

(Pynciau yn nhrefn pwysigrwydd i ymatebwyr)

- a. Deall ac adnabod rhagfarn: Addysgu llyfrgellwyr ar adnabod a mynd i'r afael â thuedd a micro-ymosodedd.
- b. Gweithredu datblygiad casgliadau gwrth-hiliol: Addysgu strategaethau i ddatblygu casgliadau llyfrgell amrywiol a chynhwysol.
- c. Ymgysylltu â chymunedau ymylol a'u gwasanaethu: Canolbwyntio ar ymgysylltu â'r gymuned, cyd-greu, ac allgymorth i grwpiau heb gynrychiolaeth ddigonol.
- d. Deall a mynd i'r afael â micro-ymosodedd: Darparu arweiniad ar adnabod ac ymateb i ficro-ymosodedd yng nghyd-destun y llyfrgell.
- e. Corestoriadedd a'i berthynas â gwrth-hiliol: Trafod pwysigrwydd ystyried hunaniaethau croestoriadol wrth hyrwyddo arferion llyfrgell gwrth-hiliol.
- f. Dad-drefedigaethu casgliadau'r llyfrgell: Cynnig strategaethau ar gyfer adnabod tueddiadau trefedigaethol mewn casgliadau llyfrgell a chymryd camau i'w dad-drefedigaethu.

B. Dadansoddiad Cyfweiliadau

1. Methodoleg

Cyfweiliadau a samplu

Cynhaliodd Laurel saith cyfweiliad ar-lein gyda chyfranogwyr i gael dealltwriaeth fanwl o anghenion hyfforddi llyfrgellwyr mewn perthynas â gwrth-hiliaeth, pryniannau, ymgysylltiad cymunedol a chymunedau ymarfer.

Bu ymgysylltu â'r cyfranogwyr yn her. Arweiniodd hyn at sampl a allai fod yn rhagfarnllyd a gwriad safonol uchel, o gymharu â'r boblogaeth gyfeirio (llyfrgellwyr cyhoeddus yng Nghymru). Roedd y cyfranogwyr i gyd yn gyfarwydd â gweithgareddau CILIP neu'n agos atynt, ac yn wir roedd y grŵp llywio wedi cysylltu â'r rhan fwyaf ohonynt. Roedd eu rolau'n amrywio o lyfrgellwyr arbenigol a rheolwyr llyfrgell i lyfrgellwyr a chydlynwyr cymunedol. Nid oeddent bob amser wedi'u lleoli yng Nghymru, ac nid oeddent yn dod o lyfrgelloedd cyhoeddus yn unig. O ystyried y gyfradd ymateb gyffredinol isel, mae eu hymagwedd ragweithiol a'u diddordeb mewn hyfforddiant gwrth-hiliol yn y llyfrgell yn arwydd o ymgysylltiad uwch ag arferion gwrth-hiliol sy'n bodoli eisoes. Mae'r ddau gyfyngiad samplu yn dylanwadu ar y data. Gellir eu deall fel mewnwelediadau o gyfweiliadau arbenigol, yn hytrach na chasgliadau cyffredinol a dynnir o sampl cynrychioliadol.

Recordiadau a thrawsgrifiadau

Cynhaliodd Laurel y cyfweiliadau gan ddefnyddio GoogleVoice, Google Meets ac mewn un achos, Zoom. Ar ôl esbonio ein hymrwymyiadau preifatrwydd a chyfrinachedd data, cydsyniodd y cyfranogwyr i recordio'r sgysiau. Yn dilyn hyn, fe wnaeth ein tîm drawsgrifio tua saith awr o recordiadau, glanhau'r data a'i baratoi i'w ddadansoddi.

Methodoleg a dadansoddi

Arweiniwyd prosesu a dadansoddi'r data gan fabwysiadu damcaniaeth sylfaen yn rhannol. Mae'r rhagddodiad 'gwreiddiedig' yn cyfeirio at y ffaith bod yr ymchwilydd yn dechrau'r gwaith yn syth yn y maes ac yn datblygu'r fframwaith damcaniaethol wedyn (Glaser a Strauss 2017). Mae'r ymchwilydd yn dosbarthu'r data a gafwyd yn ystod yr ymchwil yn categorïau ac yna'n ceisio eu trefnu. Mae'r cynnwys sy'n dod i mewn yn cydgrynhoi gwybodaeth newydd, tra bod y casglu data yn parhau, felly mae'r categorïau yn parhau i gael eu mireinio. Cymhwysodd ein tîm y dulliau o theori sylfaen trwy ddefnyddio gwahanol ddulliau o ymdrin â setiau data presennol a mireinio'r categorïau a gododd.

Camau'r dadansoddiad oedd codio echelinol, codio dethol a chodio â ffocws, a chyfrannodd pob cam at ddatblygiad y dehongliad terfynol.

Codio echelinol

Adolygodd ein tîm y set ddata ansoddol o gyfweiliadau am hyfforddiant casgliadau gwrth-hiliol yng Nghymru yn drylwyr. Yn ystod y cam hwn, nodwyd perthnasoedd rhwng categorïau a ddeilliodd o'r broses codio agored. Canolbwyntiwyd ar ddeall sut roedd y categorïau hyn yn gysylltiedig a pha batrymau sylfaenol y gellid eu harsylwi. Drwy gymharu'r categorïau yn systematig, roeddem yn gallu adnabod ac amlygu'r dimensiynau craidd a oedd i'w gweld yn dylanwadu ar brofiadau a chanfyddiadau'r cyfranogwyr o hyfforddiant casgliadau gwrth-hiliol. Roedd y broses hon yn ein galluogi i fireinio ein dealltwriaeth o'r themâu allweddol a strwythur sylfaenol y data.

Codio dethol

Ar ôl sefydlu sylfaen gadarn trwy godio echelinol, aethom ymlaen i'r cam codio dethol. Yma, fe wnaethom adnabod categori neu ffenomen ganolog a oedd yn crynhoi'r agweddau sylfaenol ar ddata'r cyfweiliad. Roedd y categori canolog hwn yn gonglfaen ar gyfer ein damcaniaeth wreiddiedig newydd. Archwiliwyd y set ddata, gan ganolbwyntio ar y berthynas rhwng y categori canolog, is-gategorïau, a themâu perthnasol eraill. Helpodd y broses hon ni i ddatblygu dealltwriaeth fwy penodol a chydlynol o'r hyfforddiant casgliadau gwrth-hiliol yng Nghymru, yn ogystal â safbwyntiau a phrofiadau'r cyfranogwyr yn ymwneud â'r hyfforddiant.

Drwy gydol y camau codio echelinol a dethol, parhaodd ein tîm i gymryd rhan mewn proses gymharol ailadroddol a chyson, gan sicrhau bod ein dadansoddiad a'n damcaniaeth sylfaen sy'n dod i'r amlwg yn parhau i fod â chysylltiad agos â phrofiadau'r cyfranogwyr. Roedd y dull trylwyr hwn yn ein galluogi i ddatblygu dealltwriaeth gynhwysfawr a chynnil o'r hyfforddiant casgliadau gwrth-hiliol yng Nghymru, gan gipio'r mewnwelediadau a'r safbwyntiau unigryw a rennir gan y cyfweleion.

Codi ffocws a samplu damcaniaethol

Dadansoddodd ein tîm y codau cychwynol a grwpio codau tebyg gyda'i gilydd yn themâu neu gategorïau ehangach. Fe wnaethom ddefnyddio memos er mwyn helpu i ddatblygu a mireinio'r categorïau hyn, nes i ni gyrraedd pwynt dirlawnder damcaniaethol. Mewn geiriau eraill, nes i ni adnabod yr holl brif themâu a chysyniadau sy'n bresennol yn y data, a chael dealltwriaeth drylwyr o'r berthynas rhyngddynt. Cyn ysgrifennu ein casgliadau, fe wnaethom ddychwelyd at y trawsgrifiadau i ddarparu tystiolaeth ar gyfer y perthnasoedd hyn. Trafodir y casgliadau mewn tair rhan er mwyn cwmpasu'r tair thema yr oeddent yn mynd i'r afael â hwynt.

Lefelau a safleoedd newid sefydliadol

Esboniodd yr adroddiad hwn yn flaenorol yr angen i fabwysiadu cysyniad sefydliadol o hiliaeth a disgrifiodd fodel o newid sefydliadol gyda thair lefel berthnasol yn seiliedig ar ddamcaniaeth sefydliadol Lewin (Lewin 1947). Mae'r lefelau yn unigol, sefydliadol, a systemig. Cyfeiriodd hefyd at chwe safle posibl o fewn llyfrgelloedd cyhoeddus, lle gellir ysgogi neu atal newid gan rai ffactorau. O ran safleoedd newid sefydliadol mewn llyfrgelloedd cyhoeddus, mae'r cyfweiliadau'n dod â mewnwediadau am leoliadau hyfforddi ac addysg, ond hefyd maent yn hysbysu am gyflwr presennol dau safle arall: datblygu casgliadau, a rhaglennu ac allgymorth. Trefnwyd y canfyddiadau yn unol â system tair haen Lewin, gan gyflwyno agweddau unigol, amodau sefydliadol a systemig. Mae'r lefel unigol yn cyflwyno'r canfyddiadau, y profiadau a'r arsylwadau sy'n ymwneud ag agwedd neu brofiad personol y cyfweleion. Mae'r lefel sefydliad rhyngpersonol yn trafod y sylwadau sy'n disgrifio eu llyfrgell neu gangen a'r materion penodol sy'n dod i'r amlwg oherwydd unigrywiaeth y safleoedd. Cyflwynir sylwadau sy'n ymddangos fel pe baent yn treiddio drwy holl rwydwaith a diwylliant llyfrgelloedd cyhoeddus Cymru o dan yr is-bennawd "Rhwystrau a chyfleoedd strwythurol".

2 Canfyddiadau

a. Gwybodaeth gefndir gyffredinol am y cyfranogwyr

Gellir dod i'r casgliad bod gan y sawl a gafodd eu cyfweld gefndir a rolau amrywiol sy'n cwmpasu ystod o gyfrifoldebau sy'n ymwneud â gwasanaethau llyfrgell. Mae'r rhain yn cynnwys gwasanaethau cwsmeriaid a rhyngweithiadau, rheoli a dewis deunyddiau llyfrgell a datblygu cynigion ar gyfer gwasanaethau llyfrgell. Roedd llawer ohonynt yn cydweithio'n frwd â phartneriaid fel rhan o'u gweithgareddau o ddydd i ddydd, roedd rhai ohonynt yn gyfrifol am ddatblygu a darparu hyfforddiant, goruchwyllo gweithrediadau llyfrgelloedd, a chynnal ymchwil a chyhoeddi. Roedd swyddogaethau rhai o'r bobl a gafodd eu cyfweld yn cynnwys ymwneud wyneb yn wyneb â defnyddwyr y llyfrgell, cynnal amser stori a gweithgareddau i blant, darparu gwasanaethau ieuencid, a llyfrgellyddiaeth arbenigol. Roedd llond llaw ohonynt yn arbennig o ymroddedig mewn eiriolaeth trwy hyrwyddo amrywiaeth a chynhwysiant a chymryd rhan mewn grwpiau EDI.

Roedd eu lleoliadau daearyddol a'r mathau o lyfrgelloedd y buont yn gweithio ynddynt yn amrywio, ond roedd gan fwy na 2/3 o'r cyfranogwyr brofiad proffesiynol yn llyfrgelloedd cyhoeddus Cymru.

Dywedodd tri o'r cyfranogwyr wrthym eu bod yn dod o grŵp â nodweddion gwarchoddedig, yn ôl Deddf Cydraddoldeb 2010, er y gallai eraill fod wedi uniaethu â'r grwpiau hyn hefyd ond heb ddatgelu'r ffaith.

b. Anghenion hyfforddi

Agweddau tuag at hyfforddiant (Unigol)

Yn ystod y cyfweiliadau, mynegodd y rhai a gafodd eu cyfweld ymrwymiad cryf i wneud y llyfrgell yn lle croesawgar i bawb. Roeddent yn pwysleisio pwysigrwydd creu amgylchedd cynhwysol lle mae pawb yn teimlo'n gyfforddus ac yn cael eu gwerthfawrogi *"Felly mae angen i ni wybod bod pobl eraill yn dod i'r llyfrgell hefyd. Ac mae angen i ni wneud ymdrech fel eu bod yn teimlo bod croeso iddynt. A gallant weld eu hunain yn ein casgliad. Ac maen nhw'n gwybod eu bod nhw'n perthyn yma lawn cymaint ag unrhyw un arall."* Roedd gan lawer o'r rhai a gyfwelwyd hefyd ganfyddiad o newid diwylliant yn ymwneud â hiliaeth ac yn gyffredinol roeddent yn croesawu'r newid hwn. Dangosodd rhai o'r bobl a gafodd eu cyfweld ymwybyddiaeth o'r angen i wrando ar adborth gan bobl o leiafrifoedd ethnig a dechrau gwneud newidiadau yn seiliedig ar yr adborth hwnnw. *"Lle'r ydym wedi gwrandao yw lle rydym wedi cael naill ai adborth neu feirniadaeth mewn rhai agweddau gan bobl sydd wedi cael profiadau byw... Ac yna mae'n caniatáu i chi gymryd cam yn ôl a myfyrio ar bopeth yr ydych yn ei wneud. Ac rwy'n meddwl go ran manteision yn y newid gwrth-hiliol, mai un o'r pethau pwysicaf yw gwrandao ar yr hyn sydd gan bobl i'w ddweud."*

Mater arall a godwyd gan y rhai a gafodd eu cyfweld oedd y diffyg ymwybyddiaeth o'r farchnad lyfrau a'r angen am well cynrychiolaeth mewn llyfrgelloedd ac arddangosfeydd. *"O wybod bod y gymuned o lenorion yn mynd i fod yn llai neu gael mynediad anoddach at gyhoeddwyr, yna gallwn geisio gwneud ymdrech ar y cyd i ddod â nhw i'r amlwg a gwneud yn siŵr. bod gennym nod prynu i gael cyfran dda o'r bobl hyn ar ein silffoedd."*

Er bod gan y rhai a gafodd eu cyfweld syniadau da am gyfeiriad y newid a'r camau cyntaf posibl, yn aml roedd ganddynt ddiffyg hyder a dealltwriaeth o'r darlun cyfan. Mynegwyd awydd ganddynt am fwy o hyfforddiant ac arweiniad ar greu amgylchedd gwrth-hiliol mewn llyfrgelloedd.

Er gwaethaf eu diddordeb mewn dysgu mwy, nododd y rhai a gafodd eu cyfweld fod rheolwyr yn aml yn cyfeirio at gyfyngiadau amser a chyllideb o ran hyfforddiant. Yn ogystal, tynnodd y rhai a gafodd eu cyfweld sylw at bwysigrwydd hyfforddiant rhyngweithiol sy'n caniatáu ar gyfer rhyngweithio gwirioneddol â phobl a'u profiadau, yn hytrach na hyfforddiant ar-lein a all fod yn ddieithr ac yn hawdd i'w anghofio.

Deinameg hyfforddiant sefydliadol (rhyngbersonol/sefydliadol)

Yn ystod y cyfweiliadau, nododd sawl cyfranogwr fod angen ymagwedd ragweithiol i chwilio am gyfleoedd datblygiad proffesiynol a chael y wybodaeth ddiweddaraf yn eu maes. *“Yn fy rôl bresennol, nid yw hyfforddiant ar gyfer datblygiad proffesiynol yn digwydd yn rheolaidd. Mae gennym hyfforddiant mewnol ar gyfer gwaith o ddydd i ddydd, ond nid oes llawer y tu hwnt i hynny. Fodd bynnag, rydw i bob amser yn chwilio am gyfleoedd i wella fy hun.”* Teimlai llawer nad oes digon o hyfforddiant yn cael ei gynnig, a bod yr hyn sydd ar gael yn aml yn cael ei ystyried yn ymarfer arwynebol, ticio blychau. Mewn rhai meysydd, ceir consensws gan y cyngor ynghylch cyflwyno modiwlau hyfforddi i staff, ond dim ond mewn fformat goddefol ar-lein. Fodd bynnag, mewn meysydd eraill, mae mwy o gyfleoedd ar gyfer datblygiad proffesiynol, ac mae uwch reolwyr yn mynychu hyfforddiant yn rheolaidd. Serch hynny, mynegodd y rhai a gafodd eu cyfweld na ddarperir datblygiad proffesiynol yn gyffredinol, yn enwedig ar gyfer staff rheng flaen.

O ran hyfforddiant gwrth-hiliol, soniwyd yn aml am hyfforddiant blaenorol Marian Gwyn. Mae angen cydnabod y gallai tuedd fod yn y sampl oherwydd gorgynrychioliaeth cyfranogwyr o'r pwyllgor llywio yn sampl y cyfweiliad. Derbyniodd y pwyllgor llywio sesiwn hyfforddi gyda Marian Gwyn yn ystod cyfnod yr ymchwil hwn.

Awgrymodd y rhai a gafodd eu cyfweld y dylid teilwra hyfforddiant i rolau penodol o fewn llyfrgelloedd. Roedd yn amlwg bod rhaniad sylweddol yn y cyfleoedd hyfforddi rhwng rheolwyr a staff rheng flaen. Mae darpariaeth hyfforddiant gwrth-hiliol wedi bod yn gyfyngedig hyd yn hyn, a hyd yn oed pan oedd cyfle, nifer cyfyngedig o staff a oedd yn gallu cymryd rhan. Mae'n ymddangos bod rheolwyr weithiau'n meddwl nad oes angen hyfforddiant ar staff rheng flaen neu hyfforddiant byr yn unig o ran hyfforddiant gwrth-hiliol.

Sylw arall a wnaed yn ystod y cyfweiliadau oedd bod gan aelodau staff lefelau gwahanol o ddealltwriaeth o wrth-hiliaeth: *“Mae llawer o gyd-weithwyr mwy na thebyg yn meddwl eu bod yn gwybod digon i wneud hynny, ac mae popeth yn mynd i fod yn iawn”*. Gall fod agweddau beirniadol, pryder, a thensiwn ynghylch y pwnc hwn, yn seiliedig ar safbwyntiau pobl. *“Mae'n ymddangos bod yna anghyfforddusrwydd yn ei gylch, sy'n ddealladwy, oherwydd natur y pwnc”*. Gall y dyfarniadau fod yn or-syml, wedi'u cydweddu â naratif person da/person drwg “ *yn amlwg, does neb eisiau cael eu galw allan a chael gwybod mai nhw yw'r dyn drwg*”. Ar y llaw arall, mae diffyg dealltwriaeth o'r hyn sy'n bethau priodol i'w dweud neu eu gwneud i wneud y llyfrgell yn lle mwy gwrth-hiliol yn gwneud rhai pobl yn llai rhagweithiol gan ofni gwneud camgymeriad.

Rhwystrau strwythurol sy'n gysylltiedig â hyfforddiant (Systemig)

Un mater mawr a godwyd yn ystod y cyfweiliad oedd y bwch amlwg mewn hyfforddiant gwrth-hiliol: *“dyma'r tro cyntaf erioed i mi ymwneud â rhywbeth sydd wedi'i dargedu at wrth-hiliaeth. Rwy'n meddwl bod hynny eisoes wedi dangos cymaint o fwlch enfawr sydd yn y math hwn o hyfforddiant.”* Awgrymodd y rhai a gyfwelwyd y gellid ymgorffori'r rhain yn y safonau fel iechyd a diogelwch, diogelu data, a diogeledd. Mynegodd y cyfranogwyr bryder, er bod y meysydd eraill hyn yn cael eu blaenoriaethu ac yn orfodol, nad yw hyfforddiant EDI a gwrth-hiliaeth bob amser yn cael eu hystyried yn angenrheidiol nac yn bwysig:

“Ond wedyn pethau sy'n ymwneud â, dyweder, cydraddoldeb, amrywiaeth, cynwysoldeb. Nid ydynt yn bethau sy'n rhan o'n hyfforddiant arferol. Neu, wrth i gyfleoedd godi, efallai y cawn wybod, o, bydd cwrs hyfforddi ymlaen, wyddoch chi, X, Y, neu Zed, sydd â diddordeb mewn cymryd rhan o hwn. Anaml iawn y caiff ei wneud yn gyffredinol.”

Ychwanegodd rhywun arall *“yn enwedig o fewn cefndir llyfrgell, sydd i fod yn fath o ofod anfeirniadol, i fod yn rhywle lle gall pawb gael mynediad iddo, waeth beth fo'u hanghenion. Felly, dyna, i mi, mae'n fath o angen hyfforddi hanfodol, rwy'n meddwl.”*

Tynnodd un o'r rhai gafodd eu cyfweld sylw at feddylfryd dwbl ynghylch hyfforddiant EDI: *“Ond mae yna lawer o dwyll yn y ffordd rydyn ni'n siarad am weithredu EDI”* gan nodi, er gwaethaf y sôn am gynhwysiant, cydraddoldeb, a chofleidio amrywiaeth, bod yno betruster hefyd i ymrwymo'n llawn i'r delfrydau hyn. Rhannwyd enghraifft o gynllunio ar gyfer Mis Hanes Pobl Ddu a chael gwybod i beidio â'i wneud yn rhy gymhleth.

Dywedodd cyfranogwr arall ei bod yn bwysig bod yn glir ac yn ymwybodol o'r cymhellion sefydliadol y tu ôl i hyfforddiant fel hyn, a hefyd i ddewis hyfforddwyr credadwy sy'n cynrychioli'r achos yn gredadwy neu sydd â phrofiadau byw os yn bosibl. *“Mae'n rhaid i ni fod yn onest oherwydd mae'n swnio'n debyg iawn y dylen ni fod yn ei wneud oherwydd rydyn ni'n mynd i gael ein cosbi os ydyn ni'n gwneud pethau'n anghywir, yn hytrach na dweud wrthym, mai dyna'r peth iawn a braf i'w wneud, sef gwneud ymdrech i beidio â gwahaniaethu yn erbyn grŵp ymylol.”* Rhannwyd stori am gymryd rhan mewn sesiwn hyfforddi moeseg gwaith a gyflwynwyd gan gyfreithiwr ar oblygiadau cyfreithiol methu â chadw at bolisiau cydraddoldeb a gwahaniaethu. Fodd bynnag, nid oedd yr hyfforddiant yn rhoi pwyslais ar bwysigrwydd peidio â gwahaniaethu yn erbyn grwpiau ymylol a chafwyd rhai achosion lle nad oedd gan yr hyfforddwr ddealltwriaeth o rai poblogaethau, gan gynnwys gwneud jôcs

am feichiogrwydd a dangos ymwybyddiaeth gyfyngedig o hiliaeth. Y dulliau hyfforddi a oedd ar gael yn bennaf oedd hunan-ddysgu ac ar-lein, ac efallai nad oedd hynny'n ddelfrydol ar gyfer pobl sydd angen deall pynciau sy'n ddieithr iddynt.

Nododd y cyfranogwyr hefyd fod awdurdodau llyfrgelloedd llai yn wynebu heriau unigryw o ran darparu hyfforddiant *“os ydych yn gweithio mewn llyfrgell gyhoeddus, ac yn digwydd bod yn wynebu cwsmeriaid, yna mae'n anodd iawn ceisio dod o hyd i rywun wedi eu hyffordd i lenwi eich shifft”*. Mae hygyrchedd i gael hyfforddiant yn gyfyngedig, yn enwedig pan ddaw'n fater o gael digon o niferoedd i'w redeg. Yn ogystal, mae hyfforddiant yn costio arian ac yn aml mae gan lyfrgelloedd cyhoeddus gyllidebau cyfyngedig ar gyfer y math hwn o gostau *“un o'r pethau yw arian, oherwydd yn enwedig yn achos awdurdodau llyfrgelloedd cyhoeddus, nid oes ganddynt lawer o arian i'w wario. Felly, mae'n bosibl bod hynny'n rhwystr.”*

c. Pryniannau, datblygu casgliadau ac ymgysylltu â'r gymuned

Agweddau, arsylwadau, barn am bryniannau (Unigol)

Credai sawl cyfranogwr y dylai'r llyfrgell fod yn fwy na dim ond lle i edrych ar lyfrau; dylai hefyd fod yn ofod lle gall pobl archwilio a darganfod safbwyntiau newydd. Er mwyn cyflawni hyn, roedd llyfrgellwyr wedi ymrwymo i annog defnyddwyr i ymgysylltu â deunyddiau amrywiol a all ehangu eu gwybodaeth a'u dealltwriaeth o'r byd: *“mae'n dod o hyd i'r cydbwysedd hwnnw rhwng sicrhau bod ein cwsmeriaid yn derbyn y pethau y maent am eu derbyn, ond hefyd eu bod yn cael profiad o ystod ehangach o lenyddiaeth a allai agor eu meddyliau ychydig ehangu eu profiadau, a bod yn gynrychioliadol o weddill y gymuned”*.

Bu rhai llyfrgellwyr hefyd yn rhannu eu hymdrechion i wneud gofod y llyfrgell yn fwy croesawgar i bobl o gefndiroedd gwahanol. Roeddent yn darparu cyfleusterau sylfaenol fel gwresogi a hyd yn oed yn cynnig te a bisgedi am ddim i ddefnyddwyr, a oedd fel pe bai wedi helpu i wneud y llyfrgell yn fwy cynhwysol.

Un grŵp a allai wynebu anawsterau wrth deimlo bod croeso iddynt yn y llyfrgell yw pobl o leiafrifoedd ethnig neu gefndiroedd economaidd-gymdeithasol is. Er gwaethaf ymdrechion gorau rhai llyfrgellwyr, gall agweddau defnyddwyr eraill wneud i'r grwpiau hyn deimlo'n anghyfforddus ac yn anghyfforddus: *“Rydw i eisiau ymgysylltu mwy â'r math o gymuned rwy'n gwybod sydd yno, oherwydd efallai bod mwy o leiafrifoedd ethnig yn dod i mewn i'r llyfrgell. Rwy'n meddwl bod agwedd o fewn y gymuned hon, efallai nad ydynt yn teimlo mor gyfforddus oherwydd llawer o'r cwsmeriaid, efallai y nad ydynt yn gyfforddus mewn bod yn yr un gofod â'r bobl hyn oherwydd agweddau”*. Cydnabu'r rhai a gafodd eu cyfweld bod yna anhawster o ran cadw'r

holl ddefnyddwyr yn fodlon tra hefyd yn hyrwyddo cynwysoldeb: *“mae'n dipyn o gamp, mewn gwirionedd, sef ceisio darganfod sut i wneud pawb yn hapus a bod pawb yn teimlo eu bod yn cael eu cynnwys”*.

Her arall a ddeilliodd o'r cyfweiliad oedd mater terminoleg. Yn benodol, nododd y cyfranogwyr fod rhai pobl yn y gwasanaeth llyfrgell yn ei chael hi'n anodd deall y gwahaniaeth rhwng bod yn anhiliol a gwrth-hiliol: *“Mae bod yn wrth-hiliol, i mi, yn ymwneud â herio agweddau ac ymddygiad sy'n mynd ymlaen yn hytrach na dim ond, wel, dydw i ddim yn gwneud hynny”*. Mae'r gwahaniaeth hwn yn bwysig oherwydd ei fod yn sail i ymdrechion i greu gwasanaeth llyfrgell mwy cynhwysol. Efallai na fydd y rhai nad ydynt yn hiliol yn gwahaniaethu'n weithredol yn erbyn pobl o gefndiroedd gwahanol, ond efallai na fyddant yn cymryd camau i fynd i'r afael ag anghydraddoldebau. Mewn cyferbyniad, mae'r rhai sy'n wrth-hiliol yn gweithio'n weithredol i frwydro yn erbyn gwahaniaethu a hyrwyddo cydraddoldeb.

Yn olaf, rhannodd rhai cyfranogwyr eu profiadau o ddatblygu casgliadau yn seiliedig ar argymhellion grwpiau â nodweddion gwarchodedig. Ystyrir bod y dull hwn yn ffordd effeithiol o sicrhau bod deunyddiau llyfrgell yn cynrychioli safbwyntiau a phrofiadau amrywiol. Trwy weithio gyda grwpiau sydd â dealltwriaeth unigryw o faterion penodol, gall llyfrgellwyr greu casgliadau sy'n taro tant gyda chynulleidfa ehangach. Mae hyn nid yn unig yn gwneud y llyfrgell yn fwy cynhwysol ond mae hefyd yn cynnig deunyddiau sy'n adlewyrchu diddordebau a phrofiadau defnyddwyr.

Deinameg sefydliadol (rhyngpersonol/sefydliadol)

Yn ystod y cyfweiliadau, daeth yn amlwg bod angen amser ac ymdrech i feithrin perthynas â chymunedau lleiafrifoedd ethnig. Mewn achosion eithriadol cynigiodd y cwsmeriaid llyfrgell eu hunain gymorth ac arweiniad i lywio'r llyfrgell i'r cyfeiriad cywir drwy ddod o hyd i lyfrau a deunyddiau a fyddai'n berthnasol i'w cymunedau. Fodd bynnag, fel gwirfoddolwyr, roedd eu hamser yn gyfyngedig. Credai llyfrgellwyr y byddai'n ddefnyddiol cael pobl o'r fath yn rhan o'r staff yn swyddogol: *“Felly byddai'n haws pe bai gennym bobl oedd â'r modd a'r amser i wneud hynny. Felly, rydym yn ddiolchgar am y bobl yn y gymuned a ddaeth i'n helpu.”* Yn anffodus, nid oedd ganddynt yr adnoddau i ariannu swyddi o'r fath.

Soniodd rhai cyfranogwyr fod eu llyfrgelloedd yn y blynyddoedd diwethaf wedi canolbwyntio ar estyn allan i grwpiau penodol yn lleol. Cyfeiriwyd at dargedu defnyddwyr o Wcrain, Sri Lanka, a defnyddwyr Mwslimaidd trwy gynllunio digwyddiadau, gwasanaethau, neu

ddeunyddiau llyfrgell y gallent eu mwynhau neu eu defnyddio. Mewn un gangen, neilltuwyd adrannau newydd i lenyddiaeth Affricanaidd yn seiliedig ar argymhellion gan ddefnyddwyr.

Adroddodd y rhai a gafodd eu cyfweld hefyd eu hamheuron ynghylch priodoldeb rhai eitemau a fu'n rhan o'r casgliad neu'r archifau ers amser maith, megis detholiad o hanes lleol. Roeddent yn cydnabod y gall y naratifau a'r negeseuon a gynrychiolir mewn deunyddiau o'r fath ddod yn hollt ac eithrio rhai grwpiau neu gamliwio gwirioneddau hanesyddol: *"Mae gennym ddetholiad bach o hanes lleol hefyd. [...] Mae llawer o'r hyn y buont yn siarad amdano hefyd nid yn unig y casgliad cyfredol, ond efallai y pethau rydym wedi eu cadw ers amser maith ac yn meddwl, a ydyn nhw'n briodol?"*

Un mater a godwyd sawl tro yn ystod y cyfweiliad oedd diffyg cynrychiolaeth yn staff y llyfrgell a'r ansicrwydd ynghylch sut i ymgysylltu â defnyddwyr lleiafrifoedd ethnig mewn modd priodol. Roedd llyfrgellwyr yn cydnabod yr angen i ddysgu o brofiadau bywyd y cymunedau hyn a bod yn barchus yn eu hymagwedd: *"dyna fyddai fy mhrif flaenoriaeth i yw sut i gynnwys y bobl sydd mewn profiad byw yn well i mewn i greu'r gwaith hwnnw a'r digwyddiadau sy'n gwnawn. Oherwydd nid wyf yn meddwl y gallwn fyth gael y wybodaeth a'r ddealltwriaeth sydd eu hangen i wneud digon. Ac felly, yn bendant mae angen i ni gael y modd i ofyn am help ac i gynnwys, a chael sgysiau gyda'r bobl iawn yn y ffordd gywir i gynnig yr hyn sydd ei angen ar y gymuned."*

Gofynnodd un o'r rhai a gafodd eu cyfweld a oedd yn bosibl cydweithio â chydweithwyr sy'n gweithio ym maes addysg bellach. Y canfyddiad yw y gallai llyfrgellwyr academaidd fod yn fwy cyfarwydd ag arallgyfeirio casgliadau a phrosiectau dad-drefedigaethu, a ffyrdd eraill o wrth-hiliaeth ymarferol mewn llyfrgelloedd. Awgrymodd un o'r rhai a gafodd eu cyfweld, ar sail trafodaethau yn ei gweithle, eu bod yn fodlon dysgu oddi wrth lyfrgellwyr academaidd ac i lenwi unrhyw fylchau o ran arfer sefydliadol drwy ddatblygu casgliadau llyfrgelloedd cyhoeddus ar y cyd.

Rhwystrau a chyfleoedd strwythurol (Systemig)

Cydnabu'r rhai a gafodd eu cyfweld nad yw'r gymuned y maent yn ei gwasanaethu bob amser yn amrywiol iawn, sy'n arwain at y canfyddiad nad yw arallgyfeirio casgliadau yn brif flaenoriaeth. Fodd bynnag, bu tuedd yn ddiweddar tuag at fwy o amrywiaeth o fewn casgliadau llyfrgelloedd, a ystyrir yn broses ddysgu barhaus.

Roedd y dulliau dethol yn cael eu cwestiynu, yn ogystal â'r rhesymeg a'r egwyddorion y tu ôl iddynt, gan gynnwys y diffyg amrywiaeth yn y teitlau a ddarperir gan gyflenwyr: *"A oes rheswm*

arbennig y tu ôl i hyn? Oes yna bolisi maen nhw'n ei ddilyn eisoes nad ydw i'n gwybod pam mae'r teitlau hyn yn cael eu dewis? A pham nad ydyn ni'n cael ystod fwy amrywiol, mae'n rhaid bod rhyw fath o bolisi neu ryw fath o reswm y tu ôl i pam maen nhw'n gwneud y pethau hyn". Roedd y rhai a gafodd eu cyfweld yn cydnabod bod rhai genres fel ffuglen nofelau trosedd, ffuglen wyddonol, a ffantasi yn fwy tueddol o barhau â stereoteipiau hiliol: *"Mae yna lawer o ragfarn o hyd o ran y gallu i ysgrifennu nofel drosedd dda, a ffuglen wyddonol ac mae gan ffantasi yn arbennig broblem wirioneddol gyda hiliaeth, dim ond oherwydd sail eu straeon."* Nododd y cyfranogwyr y byddai cael mwy o ddata am gasgliadau, megis cofnodion llyfryddol, yn eu galluogi i drin a gwerthuso casgliadau yn fwy effeithiol.

Fodd bynnag, mae rhwystrau yn y broses brynu, gan gynnwys y ffaith mai anaml y mae gan lyfrgellwyr awdurdod uniongyrchol i brynu llyfrau. Ymddengys bod datblygu casgliadau yn seiliedig ar argymhellion cyflenwyr a cheisiadau defnyddwyr, yn hytrach na mewnbwn gan lyfrgellwyr eu hunain: *"mae'r pethau a gawn i mewn [...] naill ai'n adlewyrchu ein sylfaen defnyddwyr neu'n adlewyrchu'r hyn y gallai ein cyflenwyr ei awgrymu."* Ymhellach, mae llyfrgellwyr yn aml yn dibynnu ar gyflenwyr unigol, gan eu gadael heb unrhyw opsiwn i brynu'n annibynnol: *"mae gennym gontract y mae eich dau brif gyflenwr wedi'i brynu ar y ffordd, ac mi fyddwn i'n dweud bod mwyafrif y llyfrau'n dod oddi wrth y ddau gyflenwr hynny, fel cyflenwyr llyfrau plant ac oedolion"*. Soniwyd hefyd bod rhai rhannau o'r broses brynu yn awtomataidd, a gall hyn effeithio'n andwyol ar anghenion gwybodaeth pobl o leiafrifoedd ethnig: *"nid oes cymaint o ystyriaeth i gynnwys...rhywbeth nad yw o fudd i gymunedau mwy lleiafrifol [...]"*.

Nodwyd fwy nag unwaith bod amwysedd rhwng statudau sy'n cymell amrywiaeth a'r cyfyngiadau cyllidebol sy'n cyfyngu ar weithredu'r statudau hyn. Mae'r rheidrwydd i ddarparu llyfrau Cymraeg yn cymhlethu'r cwestiwn hwn ymhellach: *"A hefyd, dyna'r math o gyllideb ydyw [...] mae pobl yn dweud, o ran y statudau, wel, byddwn ni'n darparu llyfrau Cymraeg a Saesneg. Dyna'r math o ffin felly lle mae'n fater canolog [...] pan fyddwch chi'n mynd i mewn i ddatblygu'r casgliad."* O ganlyniad, cyfyngedig yw'r gallu i ystyried cynnwys archebion o safbwynt diddordeb lleiafrifol. Ychydig o amser sydd ar gael i werthuso dewisiadau yn ôl meini prawf mwy trwyadl, gyda llyfrgellwyr yn aml yn dibynnu ar ddewisiadau personol, dosbarthiad a chyfradd poblogrwydd llyfrau wrth eu harchebu: *"ond eto, mae diffyg amser ac argaeledd yn golygu bod arbenigedd a gwybodaeth gan y person mae pwy sy'n mynd i fod yn gwneud y dewis hwnnw hyd yn oed yn bwysicach, oherwydd ychydig iawn o oriau fydd ganddyn nhw i'w rhoi i'r rhestr honno i'w dewis"*. Yr unig ffordd o fewnbynnu yw'r system ymateb gan ddefnyddwyr y llyfrgell i'r tîm prynu, ond efallai na fydd rhai defnyddwyr yn gwybod beth i chwilio amdano neu sut i ofyn am rywbeth sydd ei angen arnynt.

O ran ymgysylltu â'r gymuned a chydweithio wrth ddatblygu casgliadau, mae gweithrediadau bob dydd rhai llyfrgelloedd eisoes wedi'u cyfyngu gan staffio a sefyllfa ariannol cyfyngedig, gan eu gadael heb fawr o gapasiti i ymgysylltu â'r gymuned: *"nid ydym yn gwneud y lleiafswm, rydym yn gwneud yr hyn a allwn gyda'r adnoddau sydd gennym. Mae'n gyfyngedig iawn"*. Er mwyn datblygu cydweithrediadau ystyrion gyda chymunedau, mae angen mwy o adnoddau ar rai llyfrgelloedd. Er bod agwedd gadarnhaol tuag at ymgysylltu â'r gymuned er mwyn llywio gweithgareddau'r llyfrgell, ychydig o ymwybyddiaeth sydd o unrhyw fentrau cyfredol, ac nid oes unrhyw ymgysylltu arwyddocaol gydag unrhyw grŵp yn y cymunedau.

d. Cymunedau ymarfer

Agweddau tuag at gymunedau ymarfer

Mynegodd y rhai a gafodd eu cyfweld ddiddordeb mawr mewn sefydlu neu gymryd rhan mewn cymunedau ymarfer mewn perthynas ag ymgysylltiad cymunedol a gwrth-hiliol. Dangosodd rhai llyfrgellwyr fwy o ymroddiad a menter wrth chwilio am gyfleoedd proffesiynol nag eraill:

"Unrhyw lyfrgellydd sydd heb ei gofrestru, mae'n wirion. Mae rhai ohonyn nhw'n credu, 'ond beth sydd i'w ennill mewn bod yn gofrestredig?' Mae'n wirion. Rwyf bob amser yn dweud wrthynt eu bod yn gwneud camgymeriad. Os ymunwch ag unrhyw gorff proffesiynol, byddwch yn dod i wybod am arferion derbyniol yn y proffesiwn hwnnw. Rydych chi'n dod i wybod am ddatblygiadau yn y proffesiwn, lle rydych chi'n mynychu seminarau a gweithdai. Rydyn ni'n weithwyr proffesiynol gwybodaeth sydd bob amser yn chwilio am ganiatâd sy'n seiliedig ar wybodaeth, caniatâd perthnasol y gallwn ni gael ein grymuso i allu helpu ein cwsmeriaid".

Ar hyn o bryd, mae cymunedau ymarfer yn eu lle sy'n buddsoddi mewn materion ymarferol, gweithredol sy'n ymwneud â rheolaeth. Fodd bynnag, mae angen cymunedau ymarfer ar gyfer aelodau eraill o staff hefyd: *"mae angen i ni wneud yn siŵr bod pob lefel o staff yn ymgysylltu â'r gwahanol gymunedau ymarfer hyn"*. Byddai cymunedau ymarfer mewn perthynas â gwrth-hiliaeth yn hynod o bwysig. Nid oes unrhyw gyfleoedd amlwg i lyfrgellwyr yn y maes hwn.

Mewn rhai sefydliadau, nid oes fawr ddim cydweithio yn digwydd, ond mae llyfrgellwyr yn croesawu'r ymwybyddiaeth o'r angen hwn. Mae arferion cydweithio yn fwy cyffredin ar y lefel

reoli a rhwng llyfrgelloedd: *“rydym yn gweithio ar y cyd, ac rydym yn gweithio’n dda iawn gyda’n gilydd yn gyffredinol.”* Mae gan cydweithio gost, ond mae’n effeithiol wrth ddatblygu rhaglenni ar lefel genedlaethol. Fodd bynnag, ni fu unrhyw gydweithio ynghylch gwrth-hiliaeth eto: *“ond eto, o ran gwrth-hiliaeth, na fel y dywedais, yma mi fyddai hynny’n eithaf newydd.”*

Sylwodd rhai o’r bobl a gafodd eu cyfweld y gall fod yn anodd iawn asesu'r strategaethau a'u gweithrediad. Dywedwyd bod gan dimau rheoli weithiau ganfyddiadau gwahanol o ddichonoldeb arferion gwrth-hiliol o gymharu ag aelodau eraill o staff *“mi allai fod yn werthfawr i reolwyr weld sut oedd hynny’n digwydd?”* Nid yw polisïau a strategaethau bob amser yn hawdd i’w gweithredu ar lawr gwlad: *“mae yna ymddieithriad o ran eu cael i sylweddoli beth sy’n digwydd ar lawr gwlad, gan fod yna lawer o waith papur a llawer o bolisiau y mae’n rhaid iddyn nhw, fynd drwyddo.”*

I bontio'r bwlch hwn, cadarnhaodd llawer o gyfranogwyr y byddai'n ddefnyddiol dysgu o brofiad llyfrgellwyr eraill mewn perthynas â sut y maent yn goresgyn eu diffyg adnoddau a stoc. Byddai’n dda gweld sut mae pobl eraill yn gwneud y llyfrgell yn amgylchedd cynhwysol, sut maent yn cyfathrebu â’r gymuned, a sut maent yn marchnata eu hunain. Nodwyd y croeso cynnes fel cyfres o arferion sy’n helpu i wahodd mwy o bobl i’r llyfrgell. Roedd awydd i fod yn fwy parod i ddenu pobl newydd neu ymgysylltu â hwynt: *“ond heblaw am hynny, y bobl eu hunain sy’n gorfod dod â’u hunain i mewn. Nid ydym yn integreiddio pobl nad ydym yn eu hintegreiddio. Er ein bod yn cynnig croeso cynnes. Rwy’n meddwl bod angen i ni ehangu hynny ychydig yn fwy. Byddai’n braf i’r staff gael ymarfer lle gallwn ddod â phobl i mewn”.*

Pwysleisiodd eraill y gallai gosod nodau mesuradwy a bod yn atebol i gymuned gynyddu effeithiolrwydd arferion gwrth-hiliol. Gall y gweithgareddau o ddydd i ddydd dynnu sylw a gall cynllunio strategol ymwybodol gadw blaenoriaethau’n glir: *“rydym i gyd yn gwneud ymdrech ar y cyd i’r ffordd y mae ein hadolygiadau perfformiad, ein strwythur yn gweithio, mae’n dechrau ar y brig. Felly byddai cael cynllun ar gyfer ddwy neu dair blynedd, neu beth bynnag, yn gosod hynny. Ac yna fe fyddan nhw’n rhoi hynny yn eu hadolygiadau perfformiad gyda’u staff, ac yna’r holl ffordd i lawr.”* Awgrymodd un cyfranogwr y dylai rheolwyr weithio'n agosach gyda staff rheng flaen, gan eu bod yn rhan o'r gymuned leol oherwydd eu sefyllfa. Yn gyffredinol, tynnodd cyfranogwyr sylw at werth cymunedau ymarfer a chydweithio mewn perthynas ag ymgysylltu â’r gymuned a gwrth-hiliaeth.

Fformatau ac awgrymiadau

Yn ystod y drafodaeth ar gymunedau ymarfer, rhannodd y cyfranogwyr eu barn ar sut y gellid trefnu’r cymunedau hyn a pha fformatau fyddai’n gweithio orau i lyfrgellwyr. Roeddent yn

cydnabod, er bod Cymunedau Ymarfer mewn llyfrgellyddiaeth a gweithwyr proffesiynol gwybodaeth yn dal yn gymharol newydd, eu bod eisoes wedi'u cymhwyso i wybodaeth a rheoli gwybodaeth.

Awgrymwyd grwpiau diddordeb arbennig yn ymwneud â meysydd pwnc fel ffordd o ddarparu gwybodaeth fwy penodol a pherthnasol i aelodau. Argymhellodd y cyfranogwyr hefyd y dylid defnyddio rhestrau postio a chyhoeddiadau i roi'r wybodaeth ddiweddaraf i aelodau a sicrhau eu bod yn ymgysylltu â hwy. Fodd bynnag, fe wnaethant nodi hefyd y gall dibynnu ar gymunedau ar-lein yn unig fod yn llai effeithiol na rhyngweithio wyneb yn wyneb, sy'n caniatáu ar gyfer cysylltiadau mwy personol ac adeiladu ymddiriedaeth ymhlith aelodau.

Bu'r cyfranogwyr hefyd yn trafod yr heriau a wynebier gan lyfrgellwyr wrth gael mynediad at gymunedau ymarfer, yn enwedig i'r rhai sy'n gweithio mewn canghennau llyfrgell anghysbell gyda chyfleoedd cyfyngedig i gydweithio. Mae hyn yn amlygu'r angen am gymunedau ymarfer mwy cynhwysol a hygyrch y gellir eu teilwra i anghenion cymunedau lleol.

Awgrymwyd y dylai adborth gan aelodau'r gymuned lunio'r hyfforddiant y mae llyfrgellwyr yn ei dderbyn: *"byddai'n ddefnyddiol mewn ffordd efallai i ddysgu oddi wrth y gymuned... pa hyfforddiant yr hoffent ei weld gennym ni a all efallai siapiau ein nodau o ble rydym ni mynd gyda'n hyfforddiant."* Roeddent hefyd yn mynegi parodrwydd i ddysgu gan awdurdodau eraill yng Nghymru: *"byddai'n wych cyfnewid staff hyd yn oed am ddiwrnod neu wythnos, gan ddysgu sut brofiad yw hi yng nghymuned awdurdod gwahanol, a chymryd yn ôl yr arferion hynny sy'n gweithio, i ddatblygu ein gilydd mewn gwirionedd."*

Yn olaf, nododd cyfranogwyr y gallai llyfrgellwyr cyhoeddus elwa o rwydweithiau tebyg â llyfrgellwyr academiaidd, gan bwysleisio'r angen am ffyrdd mwy cydweithredol, cynhwysol ac arloesol o ddysgu a rhannu gwybodaeth ymhlith llyfrgellwyr.

3. Casgliadau o'r data cyfweiliadau

Yn gyffredinol berthnasol:

- Mynegodd llawer o'r rhai a gafodd eu cyfweld awydd am fwy o hyfforddiant ac arweiniad ar greu amgylchedd gwrth-hiliol mewn llyfrgelloedd.
- Mae gan aelodau staff lefelau gwahanol o ddealltwriaeth o wrth-hiliaeth, a gall fod agweddau beirniadol, pryder, a thensiwn ynghylch y pwnc hwn, yn seiliedig ar safbwyntiau pobl. Mae rhai pobl yn llai rhagweithiol ac yn ofni gwneud

camgymeriad oherwydd diffyg dealltwriaeth o'r hyn sy'n briodol i'w ddweud neu ei wneud er mwyn creu gofod llyfrgell mwy gwrth-hiliol.

- Mae llyfrgellwyr wedi ymrwymo i annog defnyddwyr i ymgysylltu â deunyddiau amrywiol a all ehangu eu gwybodaeth a'u dealltwriaeth o'r byd.
- Mae gan lawer o lyfrgellwyr ddiddordeb mewn sefydlu neu gymryd rhan mewn cymunedau ymarfer sy'n ymwneud ag ymgysylltu â'r gymuned a gwrth-hiliaeth, ac mae angen cymunedau ymarfer ar gyfer aelodau staff ar bob lefel.
- Awgrymodd y cyfranogwyr y gellid trefnu cymunedau ymarfer trwy grwpiau diddordeb arbennig o amgylch meysydd pwnc, rhestrau postio, a chyhoeddiadau, ond mae rhyngweithio wyneb yn wyneb yn fwy effeithiol ar gyfer meithrin cysylltiadau personol ac ymddiriedaeth ymhlith aelodau.
- Mae angen i lyfrgellwyr fod yn fwy ymroddedig a mentrus wrth chwilio am gyfleoedd proffesiynol, gan gynnwys ymuno â chyrrff proffesiynol, mynychu seminarau a gweithdai, a dysgu am arferion derbyniol a datblygiadau yn y proffesiwn.
- Mae cydweithredu'n hanfodol wrth ddatblygu rhaglenni ar lefel genedlaethol, a byddai'n ddefnyddiol dysgu o brofiad llyfrgellwyr eraill ar eu lefelau eu hunain mewn perthynas â sut y maent yn goresgyn eu diffyg adnoddau a stoc.
- Gallai gosod nodau mesuradwy a bod yn atebol i gymuned gynyddu effeithiolrwydd arferion gwrth-hiliol, a dylai rheolwyr weithio'n agosach gyda staff rheng flaen.

Casgliadau o ran cynnwys hyfforddiant arferion Llyfrgell Gwrth-hiliol:

- Mae rhai llyfrgellwyr yn ymdrechu i wneud y gofod llyfrgell yn fwy croesawgar i bobl o wahanol gefndiroedd, megis darparu cyfleusterau sylfaenol fel gwresogi a chynnig te a bisgedi am ddim i ddefnyddwyr ond mae angen mwy o offer a chymorth arnynt i barhau i wneud hynny.
- Mae llyfrgellwyr yn cydnabod bod rhai pobl yn y gwasanaeth llyfrgell yn cael trafferth deall y gwahaniaeth rhwng bod yn anhiliol a gwrth-hiliol.

- Mae angen cymunedau ymarfer cynhwysol a hygyrch y gellir eu teilwra i anghenion cymunedau lleol, a dylai adborth gan aelodau'r gymuned lywio'r hyfforddiant y mae llyfrgellwyr yn ei dderbyn.
- Gall gweithio gyda grwpiau sydd â phrofiad byw helpu llyfrgellwyr i greu casgliadau sy'n taro tant gyda chynulleidfa ehangach a chynnig deunyddiau sy'n adlewyrchu diddordebau a phrofiadau defnyddwyr.
- Mae angen amser ac ymdrech i feithrin perthynas â chymunedau lleiafrifoedd ethnig, a byddai'n ddefnyddiol cael pobl o'r cymunedau hyn fel rhan o'r staff mewn swyddogaeth swyddogol.
- Mae cydweithio â chydweithwyr sy'n gweithio ym maes addysg bellach, a allai fod yn fwy cyfarwydd ag arallgyfeirio casgliadau a phrosiectau dad-drefedigaethu, yn ffordd bosibl o lenwi unrhyw fylchau o ran arferion sefydliadol drwy ddatblygu casgliadau llyfrgelloedd cyhoeddus gyda'n gilydd

Atodiad 4. Adnoddau Ymarferol ar gyfer Tasgau Modiwl

Cynllun gweithredu prosiect/seiliedig ar nodau

Nod/Prosiect	
Ardal(oedd)	
Tasgau	
Aelod(au) o staff	
Dyddiad cwblhau	

Arferion Llyfrgell Gwrth-hiliol

Taflen waith ar gyfer materion gyda disgrifiadau a meysydd eraill o gatalogio a dosbarthu

Ardal/ Categori	Rheswm dros Newid	Newid Arfaethedig	Lefel Blaenoriaeth	Dyddiad Cwblhau	Aelod staff

Arferion Llyfrgell Gwrth-hiliol

Taflen waith ar gyfer materion gyda therminoleg

Rhestr Termau	Term a Ffefrir	Termau Amgen	Rheswm dros Newid	Lefel Blaenoriaeth	Amserlen ar gyfer Cwblhau	Aelod staff

Templed allgymorth cymunedol (e-bost)

Testun: [Llyfrgell] Yn gwahodd Cydweithio ar gyfer Rhaglennu Cynhwysol

Annwyl [Arweinydd Cymunedol/Sefydliad],

Gobeithio eich bod yn cadw'n iawn. Fy enw i yw [Enw], a fi yw'r [Teitl] yn [Llyfrgell]. Mae ein llyfrgell yn ymroddedig i greu amgylchedd cynhwysol sy'n gwasanaethu anghenion amrywiol ein cymuned. Fel rhan o'n hymrwymiad i egwyddorion gwrth-hiliol, rydym yn ceisio ennyn cydweithrediad sefydliadau cymunedol ac arweinwyr fel chi.

Byddai'n anrhydedd i ni gydweithio er mwyn cynllunio a darparu gwasanaethau llyfrgell a rhaglenni sy'n gynhwysol, yn ddiwylliannol berthnasol, ac yn fuddiol i [enw'r gymuned benodol]. Mae eich mewnwleddiad, eich arbenigedd, a'ch partneriaeth yn amhrisiadwy i'n helpu i gyflawni'r nod hwn.

Rhowch wybod i ni os oes gennych ddiddordeb mewn trafod cyfleoedd cydweithio posibl. Edrychwn ymlaen at glywed gennych a chydweithio i gael effaith gadarnhaol ar ein cymuned.

Yn gywir,

[Eich Enw]

[Eich Teitl]

[Eich Llyfrgell]

[Gwybodaeth Cyswllt]

Templed Llythyr Allgymorth:

Annwyl [Enw Cyswllt],

Gobeithio eich bod yn cadw'n iawn. Fy enw i yw [Eich Enw], ac rwy'n estyn allan ar ran [Enw'r Llyfrgell]. Mae ein llyfrgell yn ymroddedig i greu lle croesawgar a chynhwysol ar gyfer holl aelodau ein cymuned, gan gynnwys poblogaethau lleiafrifoedd ethnig.

Mae gennym ddiddordeb mewn cydweithio â'ch sefydliad, [Enw'r Sefydliad], i ddeall yn well anghenion a diddordebau'r gymuned yr ydych yn ei gwasanaethu, ac i cynllunio a darparu rhaglenni a gwasanaethau llyfrgell sy'n ddiwylliannol berthnasol a hygyrch.

Byddem yn gwerthfawrogi'r cyfle i drafod cyfleoedd posibl i weithio mewn partneriaeth a dysgu mwy am sut y gallwn gydweithio i wasanaethu ein cymuned amrywiol yn well. Os byddai gennych ddiddordeb mewn archwilio'r cydweithrediad hwn, rhowch wybod i ni os ydych ar gael ar gyfer sgwrs ffôn neu gyfarfod wyneb yn wyneb.

Gan edrych ymlaen at y posibilrwydd o gydweithio.

Yn gywir,

[Eich Enw]

[Eich Swydd]

[Enw'r Llyfrgell]

[Gwybodaeth Cyswllt]

Templed post cyfryngau cymdeithasol:

Rydym ni yn [Enw'r Llyfrgell] wedi ymrwymo i greu lle croesawgar a chynhwysol i bob aelod o'n cymuned. Rydym yn gyffrous i archwilio cydweithrediadau posibl gyda sefydliadau lleol fel [Enw'r Sefydliad] i ddeall a gwasanaethu anghenion ein cymuned amrywiol yn well. Gadewch i ni weithio gyda'n gilydd i wneud ein llyfrgell yn lle mwy cynhwysol a hygyrch i bawb! #[Enw'r Llyfrgell] #[Tref/Dinas]

Gellir defnyddio yr hashnodau isod ar lwyfannau cyfryngau cymdeithasol fel Twitter ac Instagram i gysylltu ag eraill sydd â diddordeb yn y pynciau hyn, i rannu gwybodaeth ac adnoddau, ac i godi ymwybyddiaeth o bwysigrwydd gwrth-hiliol mewn casgliadau a gwasanaethau llyfrgell.

#ARWAP

#GwrthHiliol

#AmrywiaethAChynhwysiant

#CasgliadauLlyfrgell

#LlyfrgelloeddCymru

#CILIP

#LlyfrgellCyfartal

#Dad-drefedigaethuEichLlyfrgell

#CynrychiolaethMaterion

#LlyfrgelloeddCynhwysol

Taflen waith cynllunio rhaglen

Teitl y Rhaglen: _____

Cynulleidfa Darged: _____

Partner(iaid) Cymunedol: _____

Nodau/Amcanion:

Fformat y Rhaglen (ee, gweithdy, darlith, trafodaeth banel, ac ati): _____

Cynnwys y Rhaglen:

Pynciau i'w cynnwys: _____

Ystyriaethau diwylliannol: _____

Hygyrchedd iaith: _____

Strategaethau Hyrwyddo ac Allgymorth:

Gwerthusiad Rhaglen:

Dangosyddion llwyddiant: _____

Dulliau casglu adborth: _____

Cynlluniau ar gyfer gwella a mireinio: _____

Sut i ddweud “Helo” yn rhai o’r ieithoedd a siaredir amlaf gan boblogaethau lleiafrifoedd ethnig yng Nghymru a’r DU

Arabeg (Cymunedau Arabaidd): مرحبا (Marhaba)

Bengali (cymunedau Bangladeshaidd): হ্যালো (Hyālō) neu নমস্কার (Nômoshkar)

Tsieneeg (Mandarin) (cymunedau Tsieneaidd): 你好 (Ni h ä o)

Tsieneeg (Cantoneeg) (cymunedau Tsieneaidd): 你好 (Neih hou)

Gwjarati (cymunedau Indiaidd Gwjarati): હેલો (Hēlō) neu નમસ્તે (Namaste)

Hindi (cymunedau Indiaidd): नमस्ते (Namaste)

Cwrdaidd (cymunedau Cwrdaidd): سلام (Slaw)

Pwyleg (cymunedau Pwyleg): Cześć

Pwnjabi (Cymunedau Indiaidd a Phacistanaidd Pwnjabeg): ਹੈਲੋ (Hailō) neu ਸਤ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ (Sad sri akal)

Rwmania (cymunedau Rwmania): Salut

Somali (Cymunedau Somalaidd): A oes modd

Twrceg (Cymunedau Twrcaidd a Chypriaidd Twrcaidd): Merhaba

Wrdw (cymunedau Pacistanaidd): سلام (Salaam)

Ffrangeg (Cymunedau Ffrengig): Bonjour

Eidaleg (cymunedau Eidalaidd): Ciao

Lithwaneg (cymunedau Lithwanaidd): Sveiki

Portiwgaleg (Cymunedau Portiwgal a Brasil): Olá

Rwsieg (cymunedau Rwsiaidd): Здравствуйте (Zdravstvuyte)

Sbaeneg (Cymunedau Sbaen ac America Ladin): Hola

Tamil (Cymunedau Tamil India a Sri Lanka): வணக்கம் (Va ṅ akkam)

Arolwg Ymgysylltu Cymunedol

1 . Pa mor aml ydych chi'n ymweld â'r llyfrgell?

Yn ddyddiol

Yn wythnosol

Yn fisol

Anaml

Byth

2 . Pa wasanaethau neu raglenni llyfrgell ydych chi wedi'u defnyddio neu gymryd rhan ynddynt? (Ticiwch bob un sy'n berthnasol)

Benthyg llyfrau neu ddeunyddiau eraill

Mynychu digwyddiadau neu weithdai

Defnyddio cyfrifiaduron y llyfrgell neu fynediad i'r rhyngrwyd

Cymryd rhan mewn rhaglenni darllen

Arall (nodwch)

3. Pa fathau o raglenni neu wasanaethau yr hoffech chi weld y llyfrgell yn eu cynnig yn y dyfodol?

4. A oes unrhyw rwystrau sy'n eich atal chi neu'ch teulu rhag defnyddio'r llyfrgell neu gymryd rhan mewn rhaglenni llyfrgell? Os felly, eglurwch.

5. Sut gall y llyfrgell wasanaethu anghenion a diddordebau amrywiol ein cymuned yn well, gan gynnwys cymunedau lleiafrifoedd ethnig?

6. A oes gennych unrhyw awgrymiadau ar gyfer ffyrdd y gallai'r llyfrgell gydweithio â sefydliadau neu arweinwyr lleol i ymgysylltu'n well â gwahanol gymunedau ethnig yn ein hardal a'u gwasanaethu?

5. Llyfryddiaeth

Adler, M. (2017). Classification Along the Color Line: Excavating Racism in the Stacks. *Journal of Critical Library and Information Studies*, [online] 1(1). Available at: <https://journals.litwinbooks.com/index.php/jclis/article/view/17> [Accessed 5 Apr. 2023].

Allard, S., Qayyum, M.A. and Mehra, B. (2017). Intercultural Leadership Toolkit for Librarians: Building Awareness to Effectively Serve Diverse Multicultural Populations. *Education Libraries*, [online] 30(1), p.5. Available at: <https://educationlibraries.mcgill.ca/article/view/231> [Accessed 5 Apr. 2023].

Anderson, J. and Christen, K. (2019). Decolonizing Attribution: Traditions of Exclusion. *Journal of Radical Librarianship*, [online] 5, pp.113–52. Available at: <https://journal.radicalibrarianship.org/index.php/journal/article/view/38> [Accessed 5 Apr. 2023].

Atkin, L., Comyn, S., Fermanis, P. and Garvey, N. (2019). *Early Public Libraries and Colonial Citizenship in the British Southern Hemisphere*. Cham: Springer International Publishing.

Baker, W. and Womack, K. (2002). *A companion to the Victorian novel*. Westport, Conn.: Greenwood Press.

Balsom, D., Madgwick, P. and Van Mechelen, D. (1984). The political consequences of Welsh identity*. *Ethnic and Racial Studies*, 7(1), pp.160–181.

Baur, N., Vargas- Betancourt, M. and Apodaca, G. (2017). Breaking down Borders: Dismantling Whiteness through International Bridg. In: *Topographies of Whiteness : Mapping Whiteness in Library and Information Science*. Sacramento, California: Library Juice Press.

Behrendt, S.D. (2011). Untold Histories: Black People in England and Wales during the Period of the British Slave Trade, c. 1660–1807. *Immigrants & Minorities*, [online] 29(3),

pp.344–346. Available at:

<https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/02619288.2011.577631?journalCode=fimm20> [Accessed 5 Apr. 2023].

Beilin, I. (2017). The Academic Research Library's White past and Present', *Topographies of Whiteness: Mapping Whiteness in Library and Information Science*. In: *Topographies of Whiteness : Mapping Whiteness in Library and Information Science*. Sacramento, California: Library Juice Press.

Black, A. (2000). *The Public Library in Britain, 1914-2000*. The British Library Publishing Division.

Black, A. (2014). The Public Library as a Concept and Reality. In: *The Cambridge History of Libraries in Britain and Ireland. Volume 3*. Cambridge: Cambridge University Press, pp.21–23.

Black, A. and Muddiman, D. (2017). *Understanding Community Librarianship*. Routledge.

Blackburn, F. (2015). *The Intersection between Cultural Competence and Whiteness in Libraries – in the Library with the Lead Pipe*. [online] www.inthelibrarywiththeleadpipe.org. Available at: <http://www.inthelibrarywiththeleadpipe.org/2015/culturalcompetence/> [Accessed 5 Apr. 2023].

Bledsoe, K., Cooper, D.M., Schonfeld, R. and Rieger, O.C. (2022). Leading by Diversifying Collections a Guide for Academic Library Leadership. *Ithaka S+R*, [online] pp.1–31. Available at: <https://sr.ithaka.org/wp-content/uploads/2022/11/SR-Report-Leading-by-Diversifying-Collections-11092022.pdf> [Accessed 5 Apr. 2023].

Bowie, F. (1993). Wales from Within: Conflicting Interpretations of Welsh Identity. In: *Inside European identities: Ethnography in Western Europe*. London: Routledge.

Brentnall, J. (2017). *Promoting Engagement and Academic Achievement for Black and mixed-ethnicity Pupils in Wales*. [online] dera.ioe.ac.uk. Available at: <https://dera.ioe.ac.uk/id/eprint/28399> [Accessed 5 Apr. 2023].

Bressey, Caroline. (2008). The Black Presence in England and Wales after the Abolition Act, 1807-1930. *Parliamentary History*, 26(45), pp.224–237.

Brown, J., Cline, N. and Méndez-BradyM. (2021). Leaning on Our Labor: Whiteness and Hierarchies of Power in LIS Work. In: *Knowledge Justice : Disrupting Library and Information Science through Critical Race Theory*. Cambridge, Massachusetts: The Mit Press.

Brown, J., Ferretti, J.A., Leung, S. and Méndez-Brady, M.L. (2018). We Here: Speaking Our Truth. *Library Trends*, [online] 67(1), pp.163–181. Available at: <https://escholarship.org/uc/item/5cb040z6> [Accessed 23 Feb. 2023].

Buschman, J. (2020). Public Libraries Are Doing Just Fine, Thank You: It's the 'Public' in Public Libraries That Is Threatened. *Canadian Journal of Information and Library Science*, [online] 43(2). Available at: <https://muse.jhu.edu/article/772364> [Accessed 24 Mar. 2023].

Caragher, K. (2016). *Anti-Oppression Workshop Series at the University Library*. [online] Illinois Library Ideals. Available at: <https://www.ideals.illinois.edu/items/103031> [Accessed 5 Apr. 2023].

Cazzasa, J. (2019). Cataloguing the Radical material: an Experience Requiring a Flexible Approach. In: J. Landes and R. Espley, eds., *Radical collections: Re-examining the Roots of collections, Practices and Information Professions*. London: University of London.

CILIP (2015). *2015 Workforce Mapping survey*. [online] www.cilip.org.uk. Available at: <https://www.cilip.org.uk/page/workforcemapping> [Accessed 5 Apr. 2023].

Commission on Race and Ethnic Disparities (2021). *The Report of the Commission on Race and Ethnic Disparities*. [online] Gov.uk. Available at:

<https://www.gov.uk/government/publications/the-report-of-the-commission-on-race-and-ethnic-disparities> [Accessed 1 Mar. 2023].

Cong-Huyen, A. and Patel, K. (2021). Precarious Labor and Radical Care in Libraries and Digital Humanities. In: *Knowledge Justice : Disrupting Library and Information Science through Critical Race Theory*. Cambridge, Massachusetts: The Mit Press.

Creaser, C. and White, S. (2017). *Libraries Making a Difference: Summary of performance 2014-17*. [online] Available at: <https://www.gov.wales/sites/default/files/publications/2019-07/libraries-making-a-difference-the-fifth-quality-framework-of-welsh-public-library-standards-2014-to-2017.pdf> [Accessed 23 Feb. 2023].

Crenshaw, K. (1991). Mapping the Margins: Intersectionality, Identity Politics, and Violence against Women of Color. *Stanford Law Review*, [online] 43(6), pp.1241–1299. Available at: <https://www.jstor.org/stable/1229039> [Accessed 5 Apr. 2023].

Crenshaw, K. (2015). Why Intersectionality Can't Wait: Intersectionality Was Meant to Help People Understand Each Other, Not to Divide Them. *Washington Post Blog*. [online] Available at: <http://www.washingtonpost.com/news/in-theory/wp/2015/09/24/why-intersectionality-cant-wait> [Accessed 21 Feb. 2023].

Crilly, J. and Everitt, R. (2022). *Narrative expansions : interpreting decolonisation in academic libraries*. London Facet Publishing.

Daniel, K., Esposito, J. and Schonfeld, R. (2018). *Library Acquisition Patterns Preliminary Findings*. [online] Available at: https://sr.ithaka.org/wp-content/uploads/2018/07/SR_Report_Library_Acquisitions_Patterns_Preliminary_Findings_071918.pdf [Accessed 23 Feb. 2023].

Elliott, P. (1986). The Relationship between Public libraries, Other Relevant Agencies and self-help Ethnic Minority Organizations. *Journal of Librarianship and Information Science*, [online] 18(4), pp.223–241. Available at:

<https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/096100068601800401> [Accessed 24 Mar. 2023].

Espinal, I., Sutherland, T. and Roh, C. (2018). A Holistic Approach for Inclusive Librarianship: Decentering Whiteness in Our Profession. *Library Trends*, 67(1), pp.147–162.

Ettarh, F. (2014). *Making a New Table: Intersectional Librarianship – in the Library with the Lead Pipe*. [online] www.inthelibrarywiththeleadpipe.org. Available at: <http://www.inthelibrarywiththeleadpipe.org/2014/making-a-new-table-intersectional-librarianship-3/> [Accessed 5 Apr. 2023].

Evans, D.J. (2018). Welshness in ‘British Wales’: negotiating national identity at the margins. *Nations and Nationalism*, 25(1), pp.167–190.

Ferguson, R.A. (2004). *Aberrations in Black : toward a Queer of Color Critique*. Minneapolis: University of Minnesota Press.

Furner, J., Ibekwe, F. and Birdi, B. (2022). From Words to actions: Assessing the Impact of Antiracist Declarations in Library and Information Science. *Information Research: an international electronic journal*, [online] 27(Special Issue). Available at: <https://informationr.net/ir/27-SplIssue/CoLIS2022/colis2202.html> [Accessed 5 Apr. 2023].

Glaser, B.G. and Strauss, A.L. (2017). *Discovery of Grounded Theory*. Routledge.

Gohr, M. (2017). Ethnic and Racial Diversity in Libraries: How White Allies Can Support Arguments for Decolonization. *Journal of Radical Librarianship*, [online] 3, pp.42–58. Available at: <https://journal.radicalibrarianship.org/index.php/journal/article/view/5> [Accessed 23 Feb. 2023].

Goodman, A. and Ruggiero, V. (2008). Crime, Punishment, and Ethnic Minorities in England and Wales. *Race/Ethnicity: Multidisciplinary Global Contexts*, [online] 2(1), pp.53–68. Available at: <https://www.jstor.org/stable/25594999> [Accessed 5 Apr. 2023].

Goulding, A. (2017). *Public libraries in the 21st century : defining services and debating the future*. London: Routledge.

Greenwood, T. (1891). *Public Libraries*. Third ed. London: Simpkin, Marshall, Hamilton, Kent & Co., Limited.

Gwyn, M. (2011). Memorialisation and trauma: Britain and the slave trade. *Unesdoc Digital Library*, [online] LXII(63), pp.249–250, p. 79-90, illus. Available at: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000216604> [Accessed 4 Apr. 2023].

Hamer, S. (2021). Colour blind: Investigating the Racial Bias of Virtual Reference Services in English Academic Libraries. *The Journal of Academic Librarianship*, [online] 47(5), p.102416. Available at: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0099133321001075> [Accessed 5 Apr. 2023].

Hatchcock, A. and Sendaula, S. (2017). Mapping Whiteness at the Reference Desk. In: *Topographies of Whiteness : Mapping Whiteness in Library and Information Science*. Sacramento, California: Library Juice Press.

Hathcock, A. (2015). *White Librarianship in Blackface: Diversity Initiatives in LIS – in the Library with the Lead Pipe*. [online] [inthelibrarywiththeleadpipe.org](http://www.inthelibrarywiththeleadpipe.org). Available at: <http://www.inthelibrarywiththeleadpipe.org/2015/lis-diversity/> [Accessed 5 Apr. 2023].

Helling, J. (2012). *Public Libraries and their National Policies*. Elsevier.

Hendry, J.D. (1999). Understanding Community Librarianship: the Public Library in Post-Modern Britain. *Library Review*, 48(1), pp.50–51.

Hoare, P. (1993). *Libraries and Their Users: Collected Papers in Library History*. Library Association.

Hoare, P. (2014a). Libraries in Action. In: *The Cambridge History of Libraries in Britain and Ireland. Volume 3*. Cambridge: Cambridge University Press, pp.523–524.

Hoare, P. (2014b). Library Provision in the Countries of the British Isles. In: *The Cambridge History of Libraries in Britain and Ireland. Volume 3*. Cambridge: Cambridge University Press, p.205.

Honma, T. (2005). Trippin' Over the Color Line: The Invisibility of Race in Library and Information Studies. *InterActions: UCLA Journal of Education and Information Studies*, [online] 1(2). Available at: <https://escholarship.org/uc/item/4nj0w1mp> [Accessed 5 Apr. 2023].

Hood, C. (1991). A Public Management for All Seasons? *Public Administration*, 69(1), pp.3–19.

Hudson, D.J. (2017). On "Diversity" as Anti-Racism in Library and Information Studies: a Critique. *Journal of Critical Library and Information Studies*, [online] 1(1). Available at: <https://doi.org/10.24242/jclis.v1i1.6> [Accessed 23 Feb. 2023].

Inskip, C. (2022). What Are the Options for Library and Information Studies Education Reform in Addressing Racial Inequity in the Library Profession in the UK? *Journal of Librarianship and Information Science*, [online] pp.1–27. Available at: https://discovery.ucl.ac.uk/id/eprint/10152946/1/Inskip_09610006221114483.pdf [Accessed 6 Aug. 2022].

Ishaq, M. and Hussain, D.A.M. (2019). *BAME Staff Experiences of Academic and Research Libraries*. [online] www.sconul.ac.uk, SCONUL, pp.4–65. Available at: <https://www.sconul.ac.uk/page/bame-staff-experiences-of-academic-and-research-libraries> [Accessed 5 Apr. 2023].

Jenkins, G.H. (2007). *A concise history of Wales*. Cambridge, Uk ; New York: Cambridge University Press.

Johnson, A., Joseph-Salisbury, T.F.N.A.-R.S. in T. of E.R.V. and Kamunge, B. (2018). *The fire now : anti-racist scholarship in times of explicit racial violence*. London: Zed Books.

Jones, M. (2008). Framing Welsh identity. *Textes et contextes*, [online] (1). Available at: <https://preo.u-bourgogne.fr/textesetcontextes/index.php?id=109>. [Accessed 9 Mar. 2023].

Jones, R. and Desforges, L. (2003). Localities and the reproduction of Welsh nationalism. *Political Geography*, 22(3), pp.271–292.

Jordan, G. (2015). Black History and the Struggle for Justice. *Cultural Studies - Critical Methodologies*, [online] 15(2), pp.119–122. Available at: <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/1532708614563788> [Accessed 5 Apr. 2023].

K., K. and Galoozis, E. (2022). Introducing Cultural Competency in Libraries: A Case Study in Grassroots Professional Development. In: C. Lee, L. Brian, T. Bryant, J. Cain and K. Schlesinger, eds., *Implementing Excellence in Diversity, Equity, and Inclusion: a Handbook for Academic Libraries*. [online] California: UCLA. Available at: <https://escholarship.org/uc/item/639597k3> [Accessed 5 Apr. 2023].

Kalpin Prescott, M., Caragher, K. and Dover-Taylor, K. (2017). Disrupting Whiteness: Three Perspectives on White Anti-Racist Librarianship. In: *Topographies of Whiteness : Mapping Whiteness in Library and Information Science*. Sacramento, California: Library Juice Press, pp.293–316.

Karavadra, H. (2021). FestivL 2021. *Journal of Information Literacy*, [online] 15(3), p.162. Available at: <https://ojs.lboro.ac.uk/JIL/article/view/CR-V15-I3-1> [Accessed 5 Apr. 2023].

Kelly, T. (1977). *A History of Public Libraries in Great Britain, 1845-1975*. London : Library Association.

Kerslake, E. and Kinnell, M. (1998). Public libraries, Public Interest and the Information Society. *Journal of Librarianship and Information Science*, 30(3), pp.159–167.

Lewin, K. (1947). Frontiers in Group Dynamics: concept, Method and Reality in Social science; Social Equilibria and Social Change. *Human Relations*, [online] 1(1), pp.5–41.

Available at: <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/001872674700100103> [Accessed 25 Mar. 2023].

Lievesley, N. (2010). *The Future Ageing of the Ethnic Minority Population of England and Wales*. [online] *Runnymede Trust*, pp.1–76. Available at: <http://www.cpa.org.uk/information/reviews/thefutureageingoftheethnicminoritypopulationofenglandandwales.pdf> [Accessed 5 Apr. 2023].

Lo, G. (2021). *Biases in Law Library Subject Headings | Law Review*. [online] www.bu.edu. Available at: <https://www.bu.edu/bulawreview/2021/04/06/biases-in-law-library-subject-headings/> [Accessed 5 Apr. 2023].

Macias, J. (2017). Looking the Part. In: *Topographies of Whiteness : Mapping Whiteness in Library and Information Science*. Sacramento, California: Library Juice Press.

Maghuyop, R.B. (2018). Transformative Leadership of Library Personnel and Their Cultural Competence. *International Journal of Development and Sustainability*, [online] 7(10), pp.2450–2459. Available at: <https://isdsnet.com/ijds-v7n10-11.pdf> [Accessed 5 Apr. 2023].

Matthews, A. (2020). Diversity Is Not the Answer: Towards Anti-racist Praxis in LIS. *Proceedings of the Annual Conference of CAIS / Actes Du Congrès Annuel De l'ACSI*. [online] Available at: [https://journals.library.ualberta.ca/ojs.cais-acsi.ca/index.php/cais-ascii/article/view/1166%20\(Accessed:%205%20April%202023\)](https://journals.library.ualberta.ca/ojs.cais-acsi.ca/index.php/cais-ascii/article/view/1166%20(Accessed:%205%20April%202023)). [Accessed 5 Apr. 2023].

Matthews, A. (2021). *Reversing the Gaze on race, Social justice, and Inclusion in Public Librarianship*. [online] www.semantic scholar.org. Available at: <https://www.semanticscholar.org/paper/Reversing-the-gaze-on-race%2C-social-justice%2C-and-in-Matthews/e07626e67d63e02d9567df946346ecae47d9b37d> [Accessed 5 Apr. 2023].

Mazda, X. and Danskin, A. (2022). Recording of the Presentation 'Challenging legacies: Making the British Library's Collections and Metadata More inclusive'. CERL Online Event on Equality, Diversity and Inclusivity.

Mckeown, A. (2016). *Overcoming Information Poverty Investigating the Role of Public Libraries in the twenty-first Century*. Amsterdam: Elsevier.

Mirza, R. and Seale, M. (2017). Who Killed the World? White Masculinity and the Technocratic Library of the Future. In: *Topographies of Whiteness : Mapping Whiteness in Library and Information Science*. Sacramento, California: Library Juice Press.

Moore, N. and Kempson, E. (1985). The nature of the library and information workforce in the United Kingdom 1. *Journal of librarianship*, 17(2), pp.137–154.

Nataraj, L. (2022). Review: Implementing Excellence in Diversity, Equity, and Inclusion: a Handbook for Academic Libraries. *Communications in Information Literacy*, 16(2).

Natarajan, V. (2021). Counterstoried Spaces and Unknowns: a Queer South Asian Librarian Dreaming. In: *Knowledge Justice : Disrupting Library and Information Science through Critical Race Theory*. Cambridge, Massachusetts: The Mit Press.

OCLC (2022). *Equity, Diversity, and Inclusion Survey Resources*. [online] OCLC. Available at: <https://www.oclc.org/research/areas/community-catalysts/rlp-edi-resources.html> [Accessed 5 Apr. 2023].

Pardaad Chamsaz on behalf of the BL Decolonization Group (2022). Towards Decolonising the British Library: a Staff-Led Perspective. In: J. Crilly and R. Everitt, eds., *Narrative Expansions : Interpreting Decolonisation in Academic Libraries*. London: Facet Publishing, pp.153–171.

Pateman, J. and Pateman, J. (2020). *Managing Cultural Change in Public Libraries : Marx, Maslow and Management*. London: Routledge.

Ramsey, E. (2013). Cross Cultural Competence as an Aspect of Improving Diversity in Library Collections. *The Idaho Librarian*, 63(2).

Reid, H. and Howard, V. (2016). Connecting with Community: The Importance of Community Engagement in Rural Public Library Systems. *Public Library Quarterly*, 35(3), pp.188–202.

Reidsma, M. (2019). *Masked by trust : bias in library discovery*. Sacramento, Ca: Litwin Books.

Sellie, A. (2019). Beyond the Left: Documenting American Racism in Print Periodicals at the Wisconsin Historical Society, and Theorising (radical) Collections today. In: J. Landes and R. Espley, eds., *Radical collections: Re-examining the Roots of collections, Practices and Information Professions*. London: University of London, pp.23–34.

Sheppard, L. (2018). Chapter 12: 'Poor Old Mixed-Up Wales': Entering the Debate about Bilingualism, Multiculturalism and Racism in Welsh Literature and Culture. In: T. Loughran and D. Mannay, eds., *Emotion and the researcher : sites, subjectivities, and relationships*. Bingley, Uk: Emerald Publishing.

Sierpe, E. (2019). Confronting Librarianship and its Function in the Structure of White Supremacy and the Ethno State. *Journal of Radical Librarianship*, [online] 5, pp.84–102. Available at: <https://journal.radicalibrarianship.org/index.php/journal/article/view/39> [Accessed 23 Feb. 2023].

Sopoćko, P. (2017). The New Devolution in Wales as a Result of Emerging the Small Nation. *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska, Sectio K – Politologia*, 23(1), p.85.

Staniforth, A. (2022). *Decolonising libraries*. CILIP.

Swanson, J. and Damasco, I. (2015). *Why Diversity Matters: A Roundtable Discussion on Racial and Ethnic Diversity in Librarianship – In the Library with the Lead Pipe*. [online] www.inthelibrarywiththeleadpipe.org. Available at: <https://www.inthelibrarywiththeleadpipe.org/2015/why-diversity-matters-a-roundtable-discussion-on-racial-and-ethnic-diversity-in-librarianship/> [Accessed 5 Apr. 2023].

Tabili, L. (1994). The Construction of Racial Difference in Twentieth-Century Britain: the Special Restriction (Coloured Alien Seamen) Order, 1925. *Journal of British Studies*, 33(1), pp.54–98.

Townend, C. (2020). Section 28 and Black History Month: Public Libraries after the New Urban Left. [online] pp.1–79. Available at: <https://hcommons.org/deposits/item/hc:29561/> [Accessed 5 Apr. 2023].

Tuck, E. and Yang, K.W. (2012). Decolonization Is Not a Metaphor. *Decolonization: Indigeneity, Education & Society*, [online] 1(1), pp.1–40. Available at: <https://clas.osu.edu/sites/clas.osu.edu/files/Tuck%20and%20Yang%202012%20Decolonization%20is%20not%20a%20metaphor.pdf> [Accessed 5 Apr. 2023].

Tyler, D. (2015). *Uncommon ground : a word-lover's guide to the British landscape*. London: Guardian Books.

Vázquez.S.L. (2021). The Development of US Children's Librarianship and Challenging White Dominant Narratives. In: *Knowledge Justice : Disrupting Library and Information Science through Critical Race Theory*. Cambridge, Massachusetts: The Mit Press.

Walker, S. (2021). Ann Allen Shockley: An Activist-Librarian for Black Special Collections. In: *Knowledge Justice : Disrupting Library and Information Science through Critical Race Theory*. Cambridge, Massachusetts: The Mit Press.

Webber, F. (2019). *Citizenship: from Right to Privilege, a Background Paper on the History of citizen-stripping*. [online] Available at: <https://irr.org.uk/wp-content/uploads/2022/09/Deprivation-of-citizenship-Final-LR.pdf> [Accessed 23 Mar. 2023].

Welsh Government (2015). *Expert Review of Public Libraries in Wales 2014*. [online] www.cymru.gov.uk. Aberystwyth: CyMAL: Museums Archives and Libraries Wales. Available at: <https://www.gov.wales/sites/default/files/publications/2019-07/expert-review-of-public-libraries-in-wales-2014.pdf> [Accessed 24 Feb. 2023].

Welsh Government (2017). *Connected and Ambitious Libraries: the Sixth Quality Framework of Welsh Public Library Standards 2017-2020*. Cardiff: Welsh Government.

Welsh Government (2022). <https://www.gov.wales/sites/default/files/publications/2022-10/welsh-libraries-report-2020-to-2021.pdf>. [online] *www.gov.wales*, pp.1–60. Available at: <https://www.gov.wales/sites/default/files/publications/2022-10/welsh-libraries-report-2020-to-2021.pdf> [Accessed 5 Apr. 2023].

Welsh Government (2023). *Anti-Racist Wales Action Plan*. [online] *www.gov.wales*. Available at: <https://www.gov.wales/anti-racist-wales-action-plan> [Accessed 4 Apr. 2023].

Whittaker, G.R. (2017). 'When and where does being Welsh matter to me?' The influence of cross-border mobilities on constructions of sub-national belonging in the lives of Welsh Muslims. *Mobilities*, 13(3), pp.367–381.

Williams, C. (2022). *Sugar and Slate*. Wales: Parthian Books.

Williams, P. and Nicholas, D. (2009). Exploring the Low Representation of Black and Minority Ethnic Staff in the Library and Information Science profession: Case Study of London. *CIBER Research, Department of Information Studies, University College London*, [online] pp.1–16. Available at: https://www.researchgate.net/publication/237204288_Exploring_the_low_representation_of_Black_and_Minority_Ethnic_staff_in_the_library_and_information_science_profession_case_study_of_London [Accessed 5 Apr. 2023].

Williams, S. and Morales, M.E. (2021). Moving toward Transformative Librarianship: Naming and Identifying Epistemic Supremacy. In: *Knowledge Justice : Disrupting Library and Information Science through Critical Race Theory*. Cambridge, Massachusetts: The Mit Press.

Winston, R.E. (2021). Praxis for the People: Critical Race Theory and Archival Practice. In: *Knowledge Justice : Disrupting Library and Information Science through Critical Race Theory*. Cambridge, Massachusetts: The Mit Press.

